

uzapo iaiw ma'e ikatu ma'e romo a'e. A'e rupi ko 'ar rehe upyro teko tetea'u iko wamàno haw wi a'e wà kury, a'e iaiw ma'e kwehe arer rupi a'e wà kury. **21** Pkyze zo nehe. Azekaiw katu putar peneha nehe, pena'yr wanehe nehe no, i'i Zuze wyky'yr wanupe. Nezewe umupytu'u kar ma'e wi wakyze re a'e wà. — Azeharomoete zaneamutar katu iko a'e, i'i uzeupe upy'a pe wà.

22 Upyta Zuze Ezit ywy rehe wiko pà a'e, u iànàm wanehe we a'e. Umumaw 110 kwarahy umàno 'ym mehe. **23** Ate Eparai hemimino uzexak kar izupe imàno 'ym mehe we a'e wà. Upyhyk wemimino Makir ta'yr u'uwaromo wamuapyk pà wà, umàno 'ym mehe we wà. Makir wiko Manaxe ta'yr romo a'e.

24 Amo 'ar mehe uze'eg Zuze wyky'yr

wanupe. — Amàno putar tàrityka'i ihe nehe kury. Akwaw ko ma'e uzeapo ma'e ràm ihe. Tupàn ur putar ko ywy rehe pepytywà pà a'e nehe. Kwehe mehe umume'u amo ywy Amàràaw pe, Izak pe no, Zako pe no. Peneraha putar a'e ywy rehe a'e nehe, i'i wanupe.

25 — Pemume'uahy ko ma'e penemiapo ràm ihewe nehe ty wà, i'i wanupe. — Azeharomoete Tupàn ur putar pepytywà pà nehe. A'e 'ar mehe nehe, peraha heretekwer penupi nehe, a'e ywy rehe peho mehe nehe, i'i wanupe.

26 Werekò Zuze 110 kwarahy umàno mehe. Uwàuwàn hetekwer pàn tetea'u pupe muhàg tetea'u inuromo wà, hyru pupe imonokatu pà wà, Ezit ywy rehe imupyta kar pà wà. *Upaw.*

WAHEM AWER

Izaew izuapyapyr upuraraw ma'erahy tetea'u Ezit ywy rehe wà

1 ¹ Kwehe mehe Zako oho Ezit ywy rehe a'e. Ta'yr oho hupi a'e wà no, wànàm waneraha pà pitàitàigatu a'e wà no. Na'aw ta'yr waner xe wà: **2** Humen, Ximeàw, Erewi, Zuta, **3** Ixakar, Zemurom, Mezàmi, **4** Nà, Napitari, Kaz, Azer. **5** Zako ta'yr a'e wà, wapurumuzàmuzàg a'e wà no, **70** romo waneta haw a'e 'ar mehe a'e wà. Ta'yr inugwer Zuze her ma'e a'e, wiko tuwe Ezit ywy rehe wahem mehe a'e. **6** Kwarahy tetea'u imumaw ire Zuze umàno a'e. Tyky'yr tywyr paw umàno a'e wà no. Hekuwe mehe wikuwe ma'e paw umàno a'e wà no. **7** Zako izuapyapyr a'e wà, Izaew izuapyapyr her inugwer ma'e a'e wà, upurumuzàmuzàg tetea'u a'e wà. Heta tetea'u wà kury. Ikàg a'e wà kury. Uhàuhàz Ezit ywy nànan wà.

8 Amo kwarahy mehe amo ae awa wiko Ezit ywy rehe har wanuwihawete romo a'e kury. A'e tuwihawete nukwaw pixik kwaw Zuze heko awer a'e. **9** A'e rupi uze'eg nezewe wemiruze'eg wanupe teko wanupe kury.

— Peinu katu heze'eg nehe ty wà, i'i wanupe. — Izaew izuapyapyr ikàg tuwe a'e wà, heta tetea'u a'e wà no. Heta wera'u waiko zanewi wà, i'i wanupe. **10** — Aze amo ae ywy rehe har zaneàmàtry'ym wà a'e wà nehe, Izaew izuapyapyr upuner uzemono'ogaw rehe zaneàmàtry'ymar wanehe a'e wà nehe. Upuner zaneàmàtry'ymaw rehe wà nehe, zaneíwy wi uhemaw rehe wà nehe. A'e rupi xikar amo ma'e iapo pyràm zane nehe kury. Ximupytu'u kar heta tetea'u wera'u ma'e romo waneko re zane nehe kury, i'i wanuwihawete Ezit ywy rehe har wanupe.

11 A'e rupi Ezit ywy rehe har omono kar tuwihaw Izaew izuapyapyr wapyr a'e wà kury. Uzapo kar ma'ereko haw ipuhuz katu ma'e wanupe wà. Upuraraw kar ma'erahy wanupe nezewe wà. Izaew izuapyapyr uzapo moko z tawhu Ezit ywy rehe har wanupe wà. Pitom, Hamexe tawhu waner romo wà. Tuwihawete uzapo kar arozràn imono'ogaw a'e tawhu pe a'e. **12** Nuzeapo kwaw ma'e Ezit ywy rehe har wanemimutar rupi. Ma'erahy ipuraraw mehe Izaew izuapyapyr heta tetea'u

wera'u wà. Aze upuraraw kar ma'erahy wanupe wà, upurumuzàmuzàg wi wi tuwe wà. A'e rupi Ezit rehe har ukyze wanuwi wà. — Ikàg wera'u putar zanewi a'e wà nehe, i'i uzeupeupe wà. **13** Umuigo kar uma'ereko e ma'e romo wà kury. Upetepetek wà, wamuahy kar pà wà. **14** A'e rupi umuaiw kar waneko haw wanupe wà. Uzapo kar ywytata tetea'u wanupe wà. Uzapo kar tàpuz tetea'u wanupe wà. Uzapo kar ko ma'etymaw tetea'u wanupe wà no. Wyzai ma'ereko haw iapo kar mehe umuahy kar wà, ma'erahy ipuraraw kar pà wanupe wà.

15 Heta mokoz kuzà a'e pe wà. Izaew izuapyapyr kuzà wapytywà har romo wanekon wamemyr izexak kar mehe wà. Xipira, Pua a'e kuzà waner romo wà. Amo 'ar mehe Ezit ywy rehe har wanuwihawete uze'eg wanupe a'e kury.

16 — Kuzà Izaew izuapyapyr wapytywà mehe nehe, wamemyr wazexak kar mehe nehe, aze uzexak kar awa nehe, pezuka a'e imemyr nehe. Aze uzexak kar kuzà nehe, tuwe wikuwe nehe, i'i wanupe.

17 Kuzà wapytywà har umuwete katu Tupàn izuwi ukyze pà wà. A'e rupi nuweruzar kwaw uwihawete ze'eg wà. Nuzuka kwaw kwarer wà. Umuikuwe kar wà. **18** A'e rupi amo 'ar mehe tuwihawete wenz a'e kuzà uzeupe wà kury. Upuranu wanehe. — Mâràzàwe tuwe naperuzar kwaw heze'eg peiko. Mâràzàwe tuwe pemuikuwe kar kwarer pe wà, i'i wanupe.

19 — Kuzà Izaew izuapyapyr a'e wà, nuiko kwaw kuzà Ezit ywy rehe har wazàwe a'e wà. Nazawaiw kwaw wamemyr wazexak kar haw wahy wanupe. A'e rupi wamemyr uzexak kar urehem 'ym mehe we wà, i'i mua'u izupe wà.

20-21 A'e kuzà ukyze Tupàn wi wà, a'e rupi Tupàn ikatuahy wanupe a'e no. Umumemyr kar a'e wà no. Izaew heta tetea'u wera'u wi wi a'e wà. Heta tetea'u a'e wà kury. **22** Waneta haw na'ikatu kwaw tuwihawete pe. A'e rupi umume'uahy ko wemimutar teko wanupe a'e kury. — Izaew izuapyapyr wamemyr awa ko 'ar rehe uzexak kar ma'e paw wà nehe,

pemomor yrykawhu Niru her ma'e pupe pe wà nehe. Wamemyr kuzà pemuikuwe kar pe wà nehe, i'i wanupe.

Moizez izexak awer imume'u haw

2 ¹Amo awa Erewi izuapyapyr wereko amo kuzà Erewi izuapyapyr wemireko romo amo 'ar mehe a'e. ²Na'e ipuru'a a'e kuzà. Uzexak kar imemyr awa. — Ipuràg eteahy hememyr, i'i uzeupe. A'e rupi umim umemyr zauxiapekwer wanuwi. Umumaw na'iruz zahy imim pà. ³Zawaiw katu imimaw izupe. A'e rupi upupepupe ka'api'ipopok kok romo iapo pà. Uwàpytyim kok ikwaikwar iraity zàwenugar pupe 'y wi. Omono kwarer kok pupe kury. Wezar kok yrykawhu iwyr ka'api'ipopok wamyter pe kury. ⁴Kwarera'i heinyr upyta pe pe hehe ume'e pà. Namuite kwaw. — Ma'e uzeapo putar izupe nehe, i'i uzeupe.

⁵Amo 'ar mehe Ezit ywy rehe har wanuwihawete tazyr oho yrykawhu pe uzahak pà a'e kury. Izupe uma'ereko ma'e uzekytyar waiko yrykawhu iwyr izahak mehe wà. Na'arewahy tuwihawete tazyr wexak a'e kok ka'api'ipopok wamyter pe hin mehe kury. — Eho ipiaromo kyn wà, i'i amo uma'ereko e ma'e pe. ⁶Uwàpytyimawok

tuwihawete tazyr kok kury. Wexak kwarera'i izai'o mehe kok pupe. Upuhareko katu. — Kwarer Izaew izuapyapyr romo a'e, i'i wanupe.

7 Na'e kwarera'i heinyr upuranu tuwihawete tazyr rehe kury. — Aze ereputar amo kuzà Izaew izuapyr nehe, aha putar ipiaromo newe ihe nehe. A'e rupi upuner kwarera'i imukamu haw rehe imugakwaw paw rehe newe nehe, i'i izupe.

8 — Eho kyn, i'i izupe. A'e rupi kuzàtài oho kwarer ihete herur pà izupe. 9 Na'e tuwihawete tazyr uze'eg a'e kuzà pe. — Eraha ko kwarera'i nereko haw pe nehe, emugakwaw ihewe nehe. Amekuzar putar nema'ereko àwàm newe nehe, i'i izupe. Weraha a'e kuzà umemyr kwarer a'e. Umugakwaw izupe a'e. 10 Itua'u kury. Amo 'ar mehe weraha kuzà kwàkwàmo tuwihawete tazyr pe. Tuwihawete tazyr umuigo kar kwàkwàmo umemyragaw romo. — Apyro 'y wi ihe, i'i izupe. A'e rupi omono Moizez her romo. — Apyro, i'i her zaneze'eg rupi.

Moizez uzàn oho Ezit ywy wi a'e

11 Kwarahy tetea'u pawire Moizez awa romo heko mehe uhem oho tuwihawete hàpuzuhu wi wànàmete wanexak pà amo 'ar mehe a'e kury. Ezit ywy rehe har uzapo kar ma'ereko haw ipuhuz katu ma'e hereko Izaew wanupe wà. Wexak Moizez wama'erekoahy haw. Amo awa Ezit ywy rehe har upetek amo Izaew izuapyr hereko a'e, amo Moizez iànàm a'e. Wexak Moizez ipetek mehe. 12 Ume'e Moizez ko rupi, ume'e kwe rupi. Naheta kwaw amo teko a'e pe wà. Na'e uzuka Moizez a'e Ezit ywy rehe har kury, hetekwer iàmim pà itym pà wyxig pupe. 13 Iku'egwer pe uzewyr wi a'e pe. Wexak kokoz awa wà, Izaew izuapyapyr wà, wazeàmàtry'ym mehe wà. Amo ukwaukwar iko inugwer rehe. A'e rupi Moizez upuranu hehe. — Mâràzàwe tuwe erekwarekwar iko neànàm rehe ne, i'i izupe.

14 A'e awa uze'eg Moizez pe kury. — Mo nemuigo kar ureruwihaw romo a'e, mo

nemuigo kar ureruze'egar romo a'e, i'i izupe. — Aipo nepuruzuka wer herehe a'e Ezit ywy rehe har neremizuka kwer ài ne, i'i izupe. Na'e Moizez ukzye katu kury. — Ukwaw heremiapo kwer a'e wà, ukwaw awa izuka awer a'e wà, i'i uzeupe. 15-16 Teko umume'u Moizez hemiapo kwer oho tuwihawete pe wà. A'e rupi ipuruzuka wer Moizez rehe. Uzàn Moizez oho Minià ywy rehe. Wiko oho a'e ywy rehe. Heta amo awa Zetoro her ma'e Minià ywy rehe a'e. Xaxeto romo hekon a'e. Heta 7 tazyr izupe wà. Amo 'ar mehe Moizez wapyk in amo 'yzygwar huwake kury. A'e 7 kuzà ur a'e pe 'y henuhem pà yzygwar wi wà. Heta àràpuhàrà hawitu ma'e wanu pe wà, heta àràpuhàrànete izupe wà no. Tazyr umynehem wai'u haw u heimaw wanupe wà. 17 Na'e uhem amo ae àràpuhàrà mono'ogar a'e pe wà no. Awa a'e wà. Umuzàn kar àràpuhàrà mono'ogar a'e kuzà a'e wi a'e wà. Wexak Moizez a'e ma'e izeapo mehe. A'e rupi upu'àm Moizez oho kuzà wapytywà pà a'e, a'e awa wanuwi wapyro pà a'e. Umuzàn kar Moizez a'e àràpuhàrà mono'ogar wà kury. A'e re omono 'y kuzà waneimaw wanupe kury. 18 A'e re uzewyr kuzà u heko haw pe wà. Uhem kwarahy heixe 'ym mehe we wà. A'e rupi wanu upuranu wanehe. — Mâràzàwe tuwe pezewyr kwarahy heixe 'ym mehe we kutàri, i'i wanupe.

19 — Amo Ezit ywy rehe har urepyro àràpuhàrà mono'ogar wanuwi a'e. A'e re wenuhem 'y 'yzygwar wi urewe imur pà. Umur 'y zanereimaw wanupe a'e no, i'i izupe wà.

20 — Ma'e pe hekon, i'i wanu wazyr wanupe. — Mâràzàwe tuwe pezar a'e awa a'e pe 'yzygwar pe. Peho henoz tà nehe kury. Umai'u putar zanepyr nehe, i'i wanupe. Weruzar ize'eg oho wà.

21 Umumaw Moizez amo 'ar a'e pe wiko pà. Amo 'ar mehe Zetoro uze'eg wà izupe. — Epyta xe nehe ty, nereko àwàm iapo pà xe urepyr nehe ty, i'i Moizez pe. — Ikatu, apyta putar xe nehe, i'i Moizez izupe. A'e rupi Zetoro omono wazyr izupe hemireko

romo. Zipora her romo a'e. **22** Imemyr mehe Moizez omono Zeroxon her romo. — Aiko amo ae ywy rehe har wapyr wiko ma'e romo ihe, i'i Moizez. — Amo ae ywy rehe har wapyr wiko ma'e, i'i her zaneze'eg rupi.

23 Amo kwarahy pawire Ezit ywy rehe har wanuwihawete umàno. Izaew izuapyapyr uzai'o wi wi waiko uma'erekoahy e haw rehe wà. — Urepytywà pe nehe, i'i uhapukaz pà wà. Wenu Tupàn wanehapukaz tawer. **24** Wenu wazai'o mehe wà. Ima'enukwaw uze'eg kwehe arer Àmàrààw pe Izak pe Zako pe wemimume'u kwer rehe kury. **25** Wexak Izaew izuapyapyr wama'ereko e haw. — Azeharomoete upuraraw ma'erahy waiko wà. Azapo putar ma'e wapyro pà ihe nehe, i'i uzeupe.

Tupàn uze'eg Moizez pe

3 ¹A'e 'ar rehe Moizez uzekaiw iko watyw Zetoro heimaw wanehe, ta'e heta àràpuhàràn hawitu ma'e izupe wà xe, heta àràpuhàrànete izupe wà no. Xaxeto Minià ywy rehe har romo hekon a'e. Amo 'ar mehe weraha Moizez heimaw paw wyyxiguhu ikupe kutyr a'e wà kury. Uhem oho wwytyr Xinaz her ma'e pe. Ywytyr Tupàn pe imono e katu pyrer a'e. **2** A'e pe amo Tupàn heko haw pe har uzexak kar Moizez pe tata romo ka'akyr myteromo a'e. Heta tata ka'a rehe. Nezewe rehe we nukaz paw kwaw. Wexak Moizez ikaz 'ymaw. **3** — Màràzàwe tuwe. Naexak pixik kwaw agwer ma'e ihe, i'i uzeupe. — Màràzàwe tuwe nukaz paw kwaw ka'a. Ahem putar huwakea'i hexak pà nehe, i'i uzeupe.

4 Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e wexak Moizez tata huwake ihem mehe a'e. Ta'e Moizez ime'egatu wer ka'akyr rehe a'e xe. A'e rupi uze'eg izupe ka'a myter wi kury. — Moizez, Moizez, i'i izupe. — Aiko xe ihe, i'i Moizez izupe.

5 — Ehem zo ezuwà heruwake kury, i'i Tupàn izupe. — Enuhem nexapat nehe, ta'e 'aw ywy nepu'àmaw a'e xe, ihewe imonokatu pyrer romo a'e xe.

6 Aiko neipy wazar romo ihe, Àmàrààw

izar romo ihe, Izak izar romo ihe no, Zako izar romo ihe no, i'i izupe. A'e re Moizez upyk uwa a'e kury, ta'e ukyze Tupàn wi a'e xe. Ukyze hehe ume'e haw wi a'e.

7 Uze'eg Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e izupe. — Aexak teko heremiaihu Ezit ywy rehe wiko ma'e ihe wà. Upuraraw ma'erahy waiko a'e wà. Tuweharupi uhapukaz uzai'o pà, ta'e wamura'ereko kar har upetepetek a'e wà xe. Aenu wanehapukaz mehe ihe wà. Azeharomoete azemumikahy ta'e upuraraw ma'erahy waiko a'e wà xe. **8** A'e rupi aizyw ihe kury, Ezit ywy rehe har wi wapyro pà ihe kury, a'e ywy wi amo ae ywy ikatu ma'e pe waneraha pà ihe kury. Heta putar ywy tetea'u a'e pe wanupe nehe. Heta tetea'u putar temi'u a'e pe wanupe nehe. Amo ae teko wiko a'e ywy rehe ko 'ar rehe wà: Kànàà izuapyapyr wà, Ete izuapyapyr wà, Amohe ywy rehe har wà, Perize izuapyapyr wà, Ewe izuapyapyr wà, Zepu izuapyapyr wà. **9** Ko 'ar rehe ainu Izaew izuapyapyr wazai'o mehe ihe wà kury. Aenu wanereko ihe wà. Ezit ywy rehe har umuma'erekoahy kar wanereko wà, ma'erahy ipuraraw kar pà wanupe wà. Aexak wanemipuraraw. **10** A'e rupi — Eho kury, a'e newe ihe kury. Ezur nehe,

oromono kar putar wanuwihawete pe ihe nehe. — Tuwe araha Izaew Ezit ywy wi ihe wà nehe, ere tuwihawete pe nehe. — Tuwe Izaew izuapyapyr oho ko ywy wi wà nehe, ere tuwihawete pe nehe, i'i Tupàn Moizez pe.

11 Uze'eg Moizez Tupàn pe kury. — Mo romo aiko ihe. Naiko kwaw ikàg ma'e romo ihe. Màràzàwe tuwe hemono kar pe tuwihawete pe ne, Izaew wapyro pà Ezit ywy wi ne, i'i izupe, hehe upuranu pà.

12 — Aiko putar nerehe we ihe nehe, i'i Tupàn izupe. — Amo 'ar mehe hemuwete katu putar pe xe ko wyytyr rehe nehe, Izaew wanehe we nehe, Ezit ywy wi wapyro re nehe. Nezewe mehe erekwaw putar heze'eg azeharomoete har nehe, i'i izupe.

13 — Aha putar Izaew wapyr ihe nehe. Aze'eg putar wanupe nehe. — Tupàn penu wazar hemur kar xe pepyr a'e, a'e putar wanupe nehe. Aze ru'u upuranu putar herehe wà nehe. — Ma'e her, i'i putar ru'u ihewe wà nehe. Ma'e a'e putar wanupe ihe nehe, herehe wapuranu mehe nehe, i'i izupe.

14 Uze'eg wi Tupàn Moizez pe kury. — Aiko ihe romo wiko ma'e romo ihe, her romo a'e, ere wanupe nehe. — Aiko ihe romo wiko ma'e romo ihe her ma'e hemur kar xe a'e, ere wanupe nehe, i'i izupe.

15 Uze'eg wi Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e Moizez pe. — Eze'eg wi Izaew wanupe nehe. — Tupàn a'e, penu wazar a'e, Àmàrààw izar a'e, Izak izar a'e, Zako izar a'e, hemur kar xe pepyr a'e, ere wanupe nehe. Tuweharupi awyzeharupi teko ima'enukwaw putar herehe a'e wà nehe.

16 Eho nehe kury. Emono'og Izaew wanuwihaw tua'uhez kwere ne wà nehe kury. Eze'eg nezewe wanupe nehe. — Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e a'e, penu wazar a'e, Àmàrààw izar Izak izar Zako izar a'e, uzexak kar ihewe a'e, nezewe uze'eg pà ihewe a'e. — Ame'egatu penche tuweharupi ihe, ere wanupe nehe. — Ezit ywy rehe har uzapo iaiw ma'e waiko peme wà. Aexak wanemiapo kwere ihe, ere wanupe nehe.

17 — Amume'u Ezit ywy wi penemiparaw wi pepyro àwàm ihe, amo ywy rehe peneraha

àwàm imume'uahy pà ihe, ere wanupe. — Ko 'ar rehe amo teko wiko a'e ywy rehe wà. Ai'aw waner xe wà: Kànàà izuapyapyr wà, Ete izuapyapyr wà, Amohe ywy rehe har wà, Perize izuapyapyr wà, Ewe izuapyapyr wà, Zepu izuapyapyr wà. Heta tetea'u ikatuaahy ma'e a'e pe.

18 Izaew wanuwihaw tua'uhez kwere a'e wà nehe, uzeapyaka katu putar neze'eg rehe a'e wà nehe. Wanupe neze'eg ire eho wanupi Ezit ywy rehe har wanuwihawete pe nehe. Eze'eg izupe nehe. — Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e a'e, teko Emerew her ma'e wazar a'e, uzexak kar urewe uze'eg pà a'e. Tuwe oroho wyyxiguhu pe nehe, ma'ea'yr wazuka pà Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e henataromo nehe, imuwete katu pà nezewe nehe, ere tuwihawete pe nehe. — Urumumaw putar nar'uz 'ar a'e ureata àwàm iapo mehe nehe, ere tuwihawete pe nehe. **19** Akwaw Ezit ywy rehe har wanuwihawete hemiapo ràm ihe. Aze amo ikàg ma'e nuzapo kar kwaw a'e ma'e izupe nehe, nuzapo kwaw nehe, napemono kar kwaw wyyxiguhu pe nehe. **20** A'e rupi hekàgaw rupi azapo putar purumupyтуhegatu kar haw ihe nehe, iaiw ma'e tetea'u iapo pà Ezit ywy rehe har wanupe ihe nehe. A'e re pemono kar putar a'e nehe.

21 Ama'ereko putar Ezit ywy rehe har wapy'a pe ihe nehe. A'e rupi Izaew ikatu putar wanupe wà nehe. A'e rupi omono putar ma'e tetea'u Izaew wanupe waho mehe wà nehe. **22** Kuzàgwer paw rupi a'e wà, tuwe uze'eg nezewe kuzà Ezit ywy rehe har wàpuz huwake wiko ma'e wanupe wà nehe, wàpuz me wiko ma'e wanupe wà nehe no. Emur ma'e parat iapo pyrer ipuràg eteahy ma'e ihewe nehe kyn. Emur ma'e or iapo pyrer ipuràg eteahy ma'e ihewe nehe no kyn. Emur topoz ihewe nehe, emur kamir ihewe nehe, tuwe i'i wanupe wà nehe. Pepyhyk a'e ma'e hekuzar katu ma'e nehe, ta'e pemunehew putar a'e ma'e pena'yr wanehe penazyr wanehe nehe xe. Nezewe mehe peraha putar Ezit ywy rehe har wama'e nehe, wanuwii ipyro pà nehe, i'i Tupàn Moizez pe.

Moizez heta ipuner haw purumputyuwegatu kar haw rehe a'e

4 ¹Na'e Moizez uze'eg wi Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e pe kury. — Teko nuzeruzar kwaw heze'eg rehe wà nehe, nuzerapyaka kwaw heze'eg rehe wà nehe, — Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e nuzexak kar kwaw newe a'e, aze i'i ihewe wà nehe, ma'e azapo putar wanupe nehe, i'i izupe.

2 — Ma'e erepyhyk nepo pe, i'i Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e izupe. — Ywira hepokokaw ihe, i'i izupe.

3 — Eityk ywy rehe kury, i'i izupe. Weityk Moizez opokokaw ywy rehe. Moz romo uzeapo. Uzàn Moizez izuwi.

4 — Epyhyk huwaz rehe nepo pupe kury, i'i Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e izupe. A'e rupi Moizez upyho opo oho moz ipyhyk pà. Tàrityka'i uzeapo wi ywira pokokaw romo ipo pe kury.

5 — Azapo ko ma'e ihe. Ezapo nehe kury. Nezewe mehe teko uzeruzar putar newe hezexak kar awer rehe a'e wà nehe. Aiko wanu wazar romo ihe. Àmàrààw izar romo Izak izar romo Zako izar romo aiko, i'i Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e Moizez pe.

6 Na'e uze'eg wi Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e Moizez pe kury. — Emono nepo nepuxi'a rehe nehe kury, i'i izupe. A'e rupi Moizez weruzar ize'eg. Upuxi'a wi henuhem wi mehe xigatu ipo iperewàtà ma'e ipo zàwe kury.

7 — Emono wi nepuxi'a rehe kury, i'i Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e izupe. Omono wi opo upuxi'a rehe. Henuhem wi mehe ikatu wi hetekwer zàwe kury.

8 Uze'eg wi Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e izupe kury. — Aze nuzeruzar kwaw neze'eg rehe wà nehe, aze nuzekaiw kwaw a'e neremiapo ràm ipy rehe wà nehe, purumputyuwegatu kar haw rehe wà nehe, uzeruzar putar ru'u neremiapo ràm mokoz haw rehe wà nehe, i'i izupe. **9** — Aze nuzeruzar kwaw a'e mokoz neremiapo ràm rehe wà nehe, aze na'ipuruenu wer kwaw neze'eg rehe wà nehe, enuhem 'y yrykawhu Niru her ma'e wi nehe, ezakook a'e 'y

ywyxinig rehe nehe. A'e 'y yrykawhu wi henuhem pyràm uzeapo putar ma'eruwu kwer romo ywy rehe nehe, i'i izupe.

10 Uze'eg wi Moizez Tupàn pe. — O Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e, naiko pixik kwaw uze'egatu ma'e romo ihe. Ni kwehe mehe, ni ko 'ar rehe ihewe neze'eg ire nakwaw kwaw heze'egatu haw. Mewe katu aze'eg. Nakwaw kwaw heze'egatu haw ihe, i'i izupe.

11 Uze'eg wi Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e Moizez pe. — Mo omono ze'egaw rehe wapuner haw purupe a'e. Mo upurumuigo kar iapyha 'ym ma'e romo uze'eg 'ym ma'e romo a'e. Mo upurumuigo kar hehàpyhàgatu ma'e romo. Mo upurumuigo kar hehàpyhà 'ym ma'e romo. Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e nezar romo aiko ihe. Aipo napuner kwaw agwer ma'e iapo haw rehe ihe, i'i izupe. **12** — Eho kury ty. Urupytywà putar neze'eg mehe ihe nehe. Urumu'e putar neremimume'u ràm rehe ihe nehe, i'i izupe.

13 — Emono kar amo ae awa herekuzaromo nehe, a'e ma'e iapo kar pà izupe nehe, i'i Moizez Tupàn pe.

14 Na'e Moizez uputupyk Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e kury. — Neryky'yr Àràw Erewi izuapyr a'e, ukwaw uze'egatu haw a'e. Aze ru'u uze'eg putar nerekuzaromo a'e nehe. Ur iko neruwàxi mà kury. Hurywete putar nerexak mehe nehe, i'i izupe. **15** — Eze'eg izupe nehe. Emume'u kar neze'egaw izupe nehe. Apupytywà putar peze'eg mehe ihe nehe. Apumu'e putar penemiapo ràm rehe nehe no. **16** Uze'eg putar Àràw teko wanupe nerekuzaromo nehe. Upyta putar nerekuzaromo teko wanenataromo nehe. Uze'eg putar wanupe nerekuzaromo nehe. Ereiko putar Tupàn zàwe izupe nehe, hemimume'u ràm imume'u pà izupe nehe. **17** Epyhyk ko ywira pokokaw nepo pe nehe. Nezewe mehe erepuner ma'e purumputyuwegatu kar haw iapo haw rehe nehe, i'i Tupàn Moizez pe.

Uzewyr Moizez Ezit pe

18 Na'e uzewyr Moizez oho watyw Zetoro her ma'e heko haw pe a'e kury. Uze'eg

izupe. — Tuwe azewyr aha heànàm Ezit wyy rehe har wanupe ihe nehe kury. Hepuruexak wer wanehe ihe. Aze ru'u amo wikuwe a'e wà rihi, i'i izupe. — Eho ty, tuwe ikatu neho àwàm nehe, i'i tatyw izupe.

19 Na'e Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e uze'eg wà Moizez pe a'e kury, Minià wyy rehe heko mehe we a'e kury. — Ezewyr eho Ezit wyy rehe nehe ty, ta'e teko nerehe ipuruzuka wer ma'e paw umàno a'e wà xe, i'i Tupàn Moizez pe.

20 A'e rupi Moizez umuzeupir kar wemireko zumen ikupe pe kury. Umuzeupir kar wa'yr wakupe pe wà no. Uzypyrog uzewyr pà Ezit wyy kutyr wà. Weraha wyyra opokokaw Tupàn ima'e uzeupi a'e no.

21 Uze'eg Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e Moizez pe kury. — Ezit wyy rehe nezewyr mehe nehe, ezapo purumupytehegatu kar haw paw rupi tuwihawete henataromo nehe, ta'e amono hekàgaw newe ihe xe. Nezewe rehe we amuiço kar wi putar heze'eg heruzar har 'ym romo ihe nehe. A'e rupi nomono kar kwaw Izaew izuapyapyr Ezit wyy wi a'e wà nehe. **22** — Eze'eg eho tuwihawete pe nehe. — Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e hemur kar xe newe a'e, ko ze'eg imume'u kar pà ihewe a'e, ere izupe nehe. — Izaew nuzawy kwaw hera'yr ipy a'e, i'i Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e newe, ere izupe nehe. **23** — Emuhem kar izuapyapyr xe wi ne wà nehe. Nezewe mehe upuner hemuwete katu haw rehe a'e wà nehe, i'i newe. — Ne neremuhem kar kwaw ne wà nehe, a'e rupi azuka putar nera'yr ipy ihe nehe, i'i Tupàn iko newe, ere tuwihawete pe nehe, i'i Tupàn Moizez pe.

24 Wata wi Moizez oho iko. Moizez uker amo mè wànàm wanehe we. Uwàxi wi Tupàn Moizez wà a'e pe kury. Tupàn oho Moizez izuka pà. (Ta'e Moizez nomonohok kwaw wa'yr ipirera'i ize'eg rupi a'e rihi xe.) **25** Hemireko Zipora upyhyk takihe ita iapo pyrer a'e kury. Omonohok umemyr ipirera'i ipupe. Opokok Zipora umen ipy rehe umemyr ipirera'i kwer pupe. — Azeharomoete ereiko heman tuwykwer izakookar romo ihewe ne, i'i izupe.

26 — Hemen tuwykwer izakookar romo hekon a'e, i'i Zipora, ta'e Moizez omonohok kar wa'yr ipirera'i izupe a'e xe. Omonohok kar uwa'yr ipirera'i. A'e rupi Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e umuikuwe kar Moizez.

27 A'e 'ar mehe we Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e uze'eg Àràw pe kury. — Eho wyyxiguhu pe Moizez huwàxi mà nehe kury, i'i izupe. A'e rupi uwàxi Àràw Moizez oho wyytyr Tupàn pe imonokatu pyrer pe kury. Uzurupyter Àràw Moizez a'e pe. (Nezewe wanemiapo a'e 'ar mehe arer a'e wà.) **28** Na'e Moizez umume'u Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e hemimume'u kwer paw Àràw pe kury. — A'e ma'e paw Tupàn umume'u kar ihewe a'e. — Emume'u ko heze'eg eho tuwihawete pe nehe, i'i ihewe, i'i Àràw pe. — Uzapo kar ma'e purumupytehegatu kar haw ihewe a'e no, i'i izupe. **29** A'e rupi Moizez oho Àràw rupi Ezit wyy rehe Izaew wanneruze'egar paw wamono'og kar pà a'e wà kury. **30** Na'e Àràw umume'u Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e Moizez pe hemimume'u kwer a'e kury, a'e pureruze'eg ma'e nànan a'e kury. Uzapo purumupytehegatu kar haw teko wanenataromo a'e no. **31** Teko uzeruzar hehe a'e wà kury. — Tupàn pepuhareko iko a'e. Wexak ma'erahy penempuraw iko a'e no, i'i Moizez teko wanupe. A'e ma'e henu mehe teko uzemumew Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e henataromo wà kury, imuwete katu pà wà kury.

Moizez Àràw uze'eg Tuwihawete Ezit wyy rehe har pe wà

5 **1** Na'e Moizez a'e, Àràw a'e no, oho Ezit wyy rehe har wanuwihawete pe uze'eg pà a'e wà kury. — Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e Izaew izuapyapyr wazar uze'eg iko newe a'e kury, i'i izupe wà. — Ure urumume'u putar ize'eg newe kury. — Tuwe teko heremaihu uhem oho xe wi a'e wà nehe. Nezewe mehe upuner wyyxiguhu pe oho haw rehe wà nehe kury, mynykawhu iapo pà herenataromo a'e wà nehe kury, i'i Tupàn iko newe, i'i tuwihawete pe wà.

2 Uze'eg tuwihawete nezewe Moizez pe Àràw pe a'e kury. — Mo romo aipo Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e hekon a'e, màràzàwe tuwe aruzar putar ize'eg ihe nehe, màràzàwe tuwe amono kar putar Izaew ywyxiguhu rehe ihe wà nehe. Nakwaw kwaw Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e ihe, a'e rupi namono kar kwaw Izaew izuapyapyr xe wi ihe wà nehe, i'i wanupe.

3 Na'e uze'eg wi Moizez izupe Àràw rehe we kury. — Tupàn Emerew wazar uze'eg wà urewe a'e. Tuwe urumumaw na'ruz 'ar ywyxiguhu rehe ureata pà ure nehe. Nezewe mehe urupuner ma'ea'yr izuka haw rehe Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e urezar henataromo ure nehe. Aze naxiapo kwaw nezewe haw nehe, aze ru'u Tupàn uzapo putar iaiw ma'e urewe a'e nehe, ma'cahy haw imur kar pà urewe a'e nehe. Aze ru'u zauxiapekwer urezuka putar wà nehe, i'i izupe wà.

4 Ezit wyw rehe har wanuwihawete uze'eg nezewe wanupe a'e kury. — Moizez, i'i izupe. — Àràw, i'i izupe. — Màràzàwe tuwe pemupytu'u kar teko wama'ereko re. Pemuzewyr kar a'e uma'ereko e ma'e tàrityka'i wama'ereko haw pe pe wà nehe, i'i wanupe.

5 Na'e uze'eg wi tuwihawete Moizez wanupe. — Peme'egatu teko wanehe. Heta tetea'u teko Izaew izuapyapyr ko ywy rehe har a'e wà kury. Pemupytu'u kar peiko wama'ereko re pe wà. Na'ikatu pixik kwaw nezewe haw ihewe, i'i wanupe.

6 A'e 'ar mehe we tuwihawete uze'eg uma'ereko ma'e wanuwihaw wanupe kury, wanneruze'egar wanupe no.

7 — Ko 'ar 'ym mehe we pemono ka'api'i teko wanupe, ywytàtà iapo kar pà wanupe. Ko 'ar henataromo nehe, tuwe a'e ae oho ka'api'i imono'og pà uzeupe a'e wà nehe, i'i.

8 — Tuweharupi pezapo kar ywytàtà tetea'u teko wanupe izyppy mehe arer zàwegatete nehe. Tuwe ywytàtà tuweharupi iapo pyràm nuzawy kwaw ywytàtà tuweharupi iapo pyrer nehe. Aze nan kwaw nezewe nehe, pezepyk wanehe nehe. Iranahy a'e wà, a'e rupi uze'eg nezewe a'e wà. — Tuwe oroho ma'ea'yr izuka pà Tupàn henataromo ure nehe, i'i

zanewe wà. Ta'e na'ima'ereko wer kwaw a'e wà xe, i'i tuwihawete amo tuwihaw wanupe.

9 — Pemuma'ereko kar wera'u teko pe wà nehe. Nezewe mehe uma'ereko tetea'u putar a'e wà nehe. Nezewe mehe nuzekaiw kwaw temu'emaw rehe a'e wà nehe, i'i wanupe.

10 Na'e uma'ereko e ma'e wanuwihaw a'e wà kury, wanneruze'egar a'e wà no, uhem oho tuwihawete wi teko wanupe uze'eg pà a'e wà kury. — Tuwihawete uze'eg nezewe a'e kury. — Namono kwaw ka'api'i ywytàtà inuromo àràw peme ihe nehe kury, i'i peme.

11 — Pekar ka'api'i peho pezeupe nehe. Aze heta amo me nehe, pepyhyk a'e pe nehe. Aze naheta kwaw nehe, pekar peho amo ae ywy pehegwer rehe nehe. Pepytu'u zo ywytàtà iapo re nehe. Pezapo ywytàtà tetea'u izyppy mehe arer zàwe nehe, i'i tuwihawete peme, i'i tuwihaw Izaew izuapyapyr wanupe wà.

12 Na'e a'e teko uhàuhàz Ezit wyw rehe paw rupi wà, ka'api'i imono'ono'og pà wà. Te ka'api'i pykwer imonohok pyrer omono'og wà. **13** Wamuma'ereko kar har umuma'erekoahy kar wi wi a'e wà. — Pezapo pema'ereko haw tuweharupi har paw nehe, izyppy mehe arer zàwe nehe, ka'api'i hereko mehe arer zàwe nehe, i'i wanupe wà. **14** (Nupuner kwaw ywytàtà iapo haw rehe izyppy mehe arer zàwe.) A'e rupi tuwihaw upetek Izaew izuapyapyr wama'ereko haw rehe uzekaiw ma'e a'e wà. Upuranu wanehe wà. — Màràzàwe tuwe napezapo kwaw ywytàtà kutàri izyppy mehe arer zàwe, i'i wanupe wà.

15 Na'e a'e Izaew izuapyapyr ma'ereko haw rehe uzekaiw ma'e uze'eg oho tuwihawete pe a'e wà kury. — Màràzàwe tuwe erereko newe uma'ereko e ma'e nezewe ne wà, i'i izupe wà. **16** — Numur kwaw ka'api'i urewe wà. — Nezewe rehe we pezapo ywytàtà tetea'u nehe, i'i urewe wà. Urepetepetek waiko wà. Neremiruze'eg na'ikatu kwaw wà, i'i tuwihawete pe wà.

17 Uze'eg wi tuwihawete wanupe. — Peranahy tuwe pe. Uma'ereko katu 'ym ma'e romo peiko, i'i wanupe. — Tuwe oroho ma'ea'yr izuka pà Tupàn Tuweharupi Wiko

Ma'e imuwete katu pà nehe, peze peiko, ta'e napema'ereko wer kwaw pe xe, i'i wanupe. **18** — Pezewyr pema'ereko haw pe tàrityka'i nehe. Namono kwaw ka'api'i peme nehe. Ywytàtà tetea'u pezapo izyppy mehe arer ài nehe, i'i wanupe.

19 Na'e Izaew izuapyapyr wanuwihaw ukwaw tuwihawete iaiw paw a'e wà kury. Ta'e — Pezapo zo ywytàtà pixik nehe. Pezapo ywytàtà tetea'u tuweharupi nehe, izyppy mehe arer zàwegatete nehe, i'i wanupe a'e xe. **20** Uhem a'e awa tuwihawete wi wà kury. Wahem ire wexak Moizez a'e pe wà. Wexak Àràw a'e pe wà no. Wàro wahemaw waiko a'e pe wà. **21** Uze'eg wanupe wà kury. — Tuwe Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e ume'e penehe nehe. Tuwe uzepyk penehe penemiapo kwer rehe nehe. Tuwihawete a'e, izupe uma'ereko ma'e a'e wà no, na'akatuwawahy kwaw urerehe a'e wà kury, ipuruzuka wer urerehe wà kury, ta'e penoz wi wi xe wi urehem àwàm izupe pe xe, i'i a'e tuwihaw Moizez wanupe wà.

Uze'eg wi Moizez Tupàn pe

22 Uzewyr Moizez Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e pe uze'eg pà a'e kury. — Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e hezar. Màràzàwe tuwe erepuraraw kar agwer ma'erahy a'e teko wanupe. Aipo hemur kar xe ma'erahy ipuraraw kar pà wanupe ne. **23** Tuwihawete pe heze'eg ire upuraraw kar ma'erahy a'e teko wanupe. Nerepyro kwaw a'e teko neremaihu ne wà, ma'erahy wi ne wà, i'i Moizez Tupàn pe.

6 **1** Na'e Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e uze'eg Moizez pe a'e kury. — Erexak putar tuwihawete pe heremiapo ràw ne nehe kury. Hekàgaw hexak mehe omono kar putar Izaew xe wi a'e wà nehe, ko ywy wi wamuhem kar pà a'e wà nehe, i'i izupe.

Tupàn wenuz Moizez uzeupe

2 Uze'eg wi Tupàn Moizez pe. — Aiko Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e romo ihe. **3** Azexak kar Àmàrààw pe ihe. Azexak kar Izak pe no. Azexak kar Zako pe no. Tupàn

ikàg wera'u ma'e romo azexak kar wanupe. Ma'e paw wazar herer inugwer romo ihe. Namume'u kwaw ko herer wanupe. **4** Azapokatu heze'egaw wanehe we ihe. Amume'uahy Kànàà ywy waneko àwàm romo. Wiko a'e ywy rehe amo ae ywy rehe har zàwe a'e 'ar rehe a'e wà. **5** Ko 'ar rehe ainu wazai'o haw iteko ihe kury. Ta'e Ezit ywy rehe har umuma'erekoahy kar wanereko a'e wà xe. Naheharaz kwaw heze'eg awer wi ihe, kwehe mehe heremimume'u kwer wi ihe, i'i Tupàn Moizez pe. **6** — A'e rupi emume'u ko heze'eg eho Izaew izuapyapyr wanupe nehe kury. — Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e romo aiko ihe. Apumuhem kar putar Ezit ywy rehe har wanuwu ihe nehe, penuma'erekoahy kar har wanuwu ihe nehe. Peiko uma'ereko e ma'e romo wanupe ko 'ar rehe. Apumupytu'u kar putar a'e ma'e romo peneko re ihe nehe. Apyho putar hezywa ikàg ma'e ihe nehe, pepyro pà Ezit wanuwu ihe nehe. Azepyk putar wanehe zepykaw iaiw ma'e pupe nehe. **7** Apumuigo kar putar heremaihu romo nehe. Aiko putar Tupàn pezar romo nehe no. Nezewe mehe pekwaw putar Tupàn pezar romo hereko haw nehe. Ta'e apupyro putar Ezit ywy rehe har wanuwu ihe nehe xe, uma'ereko e ma'e romo peneko re pemupytu'u kar pà ihe nehe xe. **8** Apueraha putar ywy heremimume'u kwer pe nehe. Ta'e kwehe mehe amume'uahy tuwe a'e ywy Àmàrààw pe Izak pe Zako pe ihe xe. Amono e putar tuwe peme ihe nehe. Aiko Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e romo aiko ihe, ere teko wanupe nehe, i'i Tupàn Moizez pe.

9 Umume'u Moizez a'e ma'e paw Izaew izuapyapyr wanupe. Nuzekaiw kwaw ize'eg rehe wà. Ta'e uzemumikahy uma'erekoahy haw rehe a'e wà xe, ta'e Ezit ywy rehe har upuraraw kar ma'erahy wanupe a'e wà xe.

10 Na'e uze'eg wi Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e Moizez pe kury.

11 — Eze'eg eho Ezit ywy rehe har wanuwihawete Parao her ma'e pe nehe kury. — Tuwe Izaew izuapyapyr oho neiwy wi a'e wà nehe kury, ere izupe nehe, i'i izupe.

12 Uze'eg Moizez Tupàn pe. — Izaew izuapyapyr nuzekaiw kwaw heze'eg rehe wà. Parao nuzekaiw kwaw heze'eg rehe a'e nehe, ta'e naze'eg katu kwaw ihe xe.

13 Nezewe rehe we uze'eg wi Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e Moizez pe Àràw pe a'e kury, Izaew wanehe a'e kury, Ezit ywy rehe har wanuwihawete Parao her ma'e rehe a'e no. — Peraha Izaew izuapyapyr Ezit ywy wi pe wà nehe, i'i wanupe.

Moizez Àràw wanàmuzgwer wà

14 Amume'u putar wanu waner xe wamuapyk pà ko pape rehe ihe wà nehe kury. Humen a'e, Izaew ta'yr ipy romo hekon a'e. Enok, Paru, Ezerom, Karomi a'e wà, Humen ta'yr waner romo wà. 15 Na'aw 6 Ximeàw ta'yr waner xe wà: Zemuew, Zamim, Owaz, Zakim, Zoar. Xau wiko kuzà Kànàà ywy rehe har imemyr romo. Heta tetea'u ta'yr wanupe pitàitàigatu wà no. 16 Na'aw na'iruz Erewi ta'yr waner xe wà: Umuapyk uwer paw pape rehe wà. Amugeta a'e pape a'e waner imuapyk pà ko pape rehe ihe. Zeroxon, Koat, Merari. Erewi umumaw 137 kwarahy wiko pà. 17 Na'aw Zeroxon ta'yr waner xe wà: Irimini, Ximez. Heta tetea'u wapurumuzàmuzgà wanupe wà no. 18 Na'aw Koat ta'yr waner xe wà: Ànàràw, Izar, Emerom, Uziew. Koat umumaw 133 kwarahy wiko pà. 19 Na'aw mokoz Merari ta'yr waner xe wà: Mari, Muzi. Amumaw Erewi ta'yr waner wamume'u haw kury, wazuapyapyr waner wamume'u haw wà no.

20 Ànàràw wereko u heinyr wemireko romo. Zokemez her romo a'e. Wiko Moizez ihy romo Àràw ihy romo a'e. Ànàràw umumaw 137 kwarahy wiko pà. 21 Na'aw na'iruz Izar her ma'e ta'yr waner xe wà: Kora, Nepek, Zikiri. 22 Na'aw na'iruz Uziew ta'yr waner xe wà: Mizaew, Ewzàpà, Xixiri. 23 Àràw wereko Erixepa wemireko romo. Wiko Aminanaw tazyr romo Nazom heinyr romo. Omono 4 ta'yr Àràw pe wà. Nanaw, Amiu, Erezar, Itamar ta'yr waner romo wà. 24 Na'aw na'iruz Kora ta'yr waner xe wà: Axir, Ewkàn, Apiaxaw. Heta tetea'u

ta'yr wanupe wà. Heta tetea'u wanemimino wanupe wà no. Omono uwer uzuapyapyr wanupe wà. 25 Erezar Àràw ta'yr wereko Puxiew tazyr wemireko romo. Omono ta'yr Pinez her ma'e izupe. Amumaw Erewi ta'yr waner wamume'u haw kury. Amumaw wazuapyapyr waner wamume'u haw kury.

26 Moizez a'e, Àràw a'e no, Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e uze'eg tuwe wanupe a'e kury. — Peraha Izaew izuapyapyr Ezit ywy wi pe wà nehe. Pitàitàigatu Izaew ta'yr wazuapyapyr uzemono'og putar xe wi wata pà wà nehe, i'i wanupe. 27 Moizez a'e, Àràw a'e no, a'e ae oho Ezit ywy rehe har wanuwihawete Parao her ma'e pe uze'eg pà a'e wà kury. — Emono kar Izaew izuapyapyr Ezit ywy wi ne wà nehe, i'i izupe wà.

Tupàn uze'eg Moizez pe

28 Uze'eg Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e Moizez pe Ezit ywy rehe heko mehe.

29 — Aiko Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e romo teko wazar romo ihe. Emume'u heremimume'u kwer paw Ezit ywy rehe har wanuwihawete Parao her ma'e pe nehe, i'i izupe.

30 — Naze'eg katu kwaw ihe. Màràzàwe tuwe Parao uzekaiw katu putar heze'eg rehe a'e nehe, i'i Moizez Tupàn pe.

7 1 Na'e uze'eg Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e Moizez pe kury. — Urumuigo kar putar Tupàn zàwenugar romo Parao pe ihe nehe. Neryky'yr Àràw wiko putar neze'eg imume'u har romo a'e nehe. 2 Heremimume'u kàràw paw emume'u Àràw pe nehe. — Emuhem kar Izaew izuapyapyr neivy wi ne wà nehe, ere Parao pe nehe, ere neryky'yr Àràw pe nehe, i'i Tupàn Moizez pe. 3 — Amuigo kar putar Parao hereruzar har 'ym romo ihe nehe. Azapo putar hexak pixik pyr 'ym tetea'u Ezit ywy rehe nehe, azapo putar purumupyтуhegatu kar haw tetea'u nehe no. 4 Nezewe rehe we nuzeapyaka kwaw neze'eg rehe nehe. A'e rupi apuraraw kar putar ma'erahy tetea'u Ezit ywy rehe har wanupe ihe nehe. A'e re arur putar heremiaihu paw ihe wà nehe, Izaew ta'yr

wazuapyapyr paw ihe wà nehe, Ezit ywy wi ihe wà nehe. **5** Azepyk putar Ezit ywy rehe har wanehe ihe nehe, heremaihu wamuhem kar pà a'e wi ihe nehe. Nezewe mehe ukwaw putar Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e romo hereko haw a'e wà nehe, i'i Tupàn Moizez pe.

6 Moizez a'e, Àràw a'e no, weruzar katu Tupàn ze'eg a'e wà. **7** Moizez wereko 80 kwarahy Parao pe waze'eg mehe. Àràw wereko 83 kwarahy a'e 'ar mehe.

Àràw ywyraihàg kury

8 Uze'eg wi Tupàn Moizez pe Àràw pe a'e kury.

9 — Ezapo amo purumupyтуhegatu kar haw ihewe nehe, i'i putar ru'u Parao newe a'e nehe. Nezewe ize'eg mehe eze'eg Àràw pe nehe. — Epyhyk nepokokaw. Eityk ywy rehe Parao henataromo kury. Uzeapo putar moz romo tàrityka'i nehe kury, ere izupe nehe, i'i Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e Moizez pe.

10 A'e rupi oho Moizez Parao pe Àràw rupi kury. Uzapo Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e hemiapo kar kury. Weityk Àràw opokokaw ywy rehe Parao henataromo amogwer tuwihaw wanenataromo kury. Moz romo uzeapo kury. **11** Na'e tuwihawete Parao wenz awa ma'e kwaw katu har uzeupe a'e wà kury. Wenz awa paze ma'e uzeupe wà no. Paze ma'e Ezit ywy rehe har uzapo purumupyтуhegatu kar haw Àràw zàwegatete a'e wà no. **12** Pitàitàigatu weityk ywyr a opokokaw ywy rehe wà. Pitàitàigatu ywyr a uzeapo moz romo wà. Nezewe rehe we Àràw ipokokaw u'u amogwer wapokokaw a'e wà. **13** Nezewe rehe we Parao na'ipureruzar wer kwaw Tupàn ze'eg rehe ize'eg awer rupi katete. Nuzeapyaka kwaw waze'eg rehe. — Numuhem kar kwaw heremaihu a'e wà nehe, i'i Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e a'e 'ym mehe. Azeharomoete Parao numuhem kar kwaw wiwy wi wà.

Tupàn izepykaw pitài haw: y uzeapo tuwykwer romo

14 Uze'eg wi Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e Moizez pe kury. — Parao nuweruzar

kwaw heze'eg. Numuhem kar kwaw teko uiwy wi wà. **15** Pyhewe izi'itahy uhem putar Parao oho 'y pe nehe. Eze'eg eho izupe a'e pe ihem mehe nehe. Èaro Niru yrykawhu iwyr nehe. Epyhyk a'e ywyr a moz romo wiko ma'e kwer nepo pe nehe. **16** Eze'eg nezewe izupe nehe. — Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e Emerew wazar hemur kar xe newe hemuze'eg kar pà a'e kury. — Emuhem kar teko heremaihu Ezit ywy wi ne wà nehe. Hemuwete katu putar oho ywyxiguhu pe a'e wà nehe. Nezewe rehe we nereruzar kwaw heze'eg ne rihi. **17** Nezewe i'i Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e newe kury. Ywyr a pokokaw hepo pe har pupe anupà putar yrykawhu Niru her ma'e ihe nehe. 'Y uzeapo putar ma'eruwy kwer romo nehe. Hemiapo kwer hexak ire erekwaw putar nezar romo hereko haw nehe. **18** Ipira yrykawhu pe har umàno putar wà nehe. Inem putar yrykawhu pe nehe. Ezit ywy rehe har nupuner kwaw a'e 'y pupe uwi'u haw rehe wà nehe, ere izupe nehe, i'i Tupàn Moizez pe.

19 Uze'eg wi Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e Moizez pe kury. — Eze'eg nezewe Àràw pe kury. — Epyhyk nepokokaw nepo pe kury. Epyho nepo 'y Ezit ywy rehe har kutyr kury: Yrykawete, yrykaw teko wanemiapo kwer, ypawete, ypaw teko wanemiapo kwer. A'e 'y paw uzeapo putar ma'eruwy kwer romo nehe. Heta putar ma'eruwy kwer yrykaw nànan, yryhu nànan no, y'a ywyr a iapo pyrer nànan, y'a ita iapo pyrer nànan no, ere izupe nehe, i'i Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e Moizez pe.

20 Moizez a'e, Àràw a'e no, uzapo tuwe Tupàn hemiapo karer a'e wà kury. Upir Àràw ywyr a opokokaw Parao henataromo, tuwihawete rehe we har wanenataromo no. Unupà Niru yrykaw kury. 'Y paw uzeapo ma'eruwy kwer romo. **21** Ipira Niru pe har umàno wà. Yrykawhu inemahy kury. A'e rupi Ezit ywy rehe har nupuner kwaw i'y pupe uwi'u haw rehe wà. Heta tetea'u ma'eruwy kwer Ezit ywy nànan kury. **22** Paze ma'e Ezit ywy rehe har uzapo purumupyтуhegatu kar haw nezewegatete a'e wà no, ta'e ukwaw agwer ma'e iapo haw a'e

wà xe. Amogwer teko nukwaw kwaw iapo haw wà. Parao na'ipureruzar wer kwaw Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e ze'eg rehe a'e rihi, ize'eg rupi katete a'e rihi. Nuzeapyaka kwaw Moizez ze'eg rehe Àr̀aw ze'eg rehe Tupàn hemimume'u kwer rehe. **23** Uzewyr oho wàpuzuhu pe kury. Nuzekaiw kwaw ma'eruwu kwer yrykawhu pe har rehe. **24** Ezit ywy rehe har paw u'ywykàz Niru huwake wà, 'y ikatu ma'e hekar pà wà, ta'e nupuner kwaw 'y yrykawhu pe har pupe uwi'u haw rehe wà xe.

25 Nezewe Tupàn umuaiw yrykawhu Niru her ma'e. A'e re umumaw 7 'ar uze'eg 'ym pà.

Izepykaw mokoz haw: zu'i wà

8 **1** Na'e uze'eg wi Moizez pe kury. — Eho wi Parao pe neze'eg pà nehe kury. — Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e uze'eg iko nezewe newe kury, ere izupe nehe. — Emuhem kar heremiaihiu neiwy wi ne wà nehe. Nezewe mehe upuner hemuwete katu haw rehe a'e wà nehe. **2** Aze neremuhem kar kwaw wà nehe, azepyk putar neywy rehe ihe nehe. Amueta tetea'u kar putar zu'i neiwy rehe ihe wà nehe. Upyk putar neywy a'e wà nehe. **3** Yrykawhu Niru tynehem putar zu'i pupe nehe. Uhem putar yrykawhu wi neràpuzuhu pupe wixè pà wà nehe, neker haw pupe wà nehe. Uzeupir putar nerupaw rehe wà nehe no. Tuwihaw nerehe we har wanàpuz pupe wixè putar wà nehe no, neiwy rehe har wanàpuz me wà nehe no. Wixè putar zàpehe pupe wà nehe no, typy'ak iapo haw pupe wà nehe no. **4** Uzeupir putar penehe wà nehe, penemiaihiu wanehe wà nehe no, wanuwihaw wanehe wà nehe no, ere Parao pe nehe, i'i Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e Moizez pe.

5 Na'e uze'eg wi Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e Moizez pe kury. — Eze'eg Àr̀aw pe nezewe nehe. — Epyhyk nepokokaw nehe, epyho nepokokaw yrykawhu kutyr nehe, yrykaw teko wanemiapo kwer kutyr nehe no, ypw kutyr nehe no, zu'i wamuzeupir kar pà 'y wi Ezit ywy rehe wamono kar pà nehe, ere izupe nehe.

6 A'e mehe upyho Àr̀aw opo 'y Ezit ywy rehe har kutyr kury. Uzeupir zu'i tetea'u ywy ipyk pà wà. **7** Nezewe rehe we paze ma'e uzapo agwer ma'e ukàgaw rupi a'e wà no. Umuzeupir kar zu'i Ezit ywy rehe a'e wà no.

8 — Perur Moizez Àr̀aw rehe we xe ihewe pe wà nehe, i'i Parao wemiruze'eg wanupe kury. Henataromo wahem mehe uze'eg wanupe. — Peze'eg Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e pe nehe ty wà. — Emono kar zu'i ihewi ne wà nehe, heremiaihiu wanuwu ne wà nehe, ere izupe nehe. — A'e re amono kar putar neremiaihiu ko ywy wi ihe wà nehe. Nezewe mehe upuner ma'ea'yr izuka haw rehe newe a'e wà nehe, ere Tupàn pe herekuzaromo nehe, i'i Parao Moizez pe.

9 Uze'eg Moizez Parao pe kury. — He'e. Ikatu putar neremimutar henoz tàwàm ihewe nehe. Aze'eg putar Tupàn pe nerehe nehe, tuwihaw nerehe we har wanehe nehe no, teko neremiaihiu wanehe nehe no. Nezewe mehe Tupàn umuhem kar putar zu'i pewi a'e wà nehe, penàpuz wi a'e wà nehe no. Xo yrykawhu Niru her ma'e pupe har nomono kar kwaw wà nehe. Ma'e 'ar mehe aze'eg putar izupe nerehe nehe. Ne ae exak 'ar nehe, izupe heze'egaw 'ar nehe, i'i Moizez Parao pe.

10 — Pyhewe nehe, i'i Parao Moizez pe. — He'e, neze'eg rupi katete aze'eg putar izupe nehe. Nezewe mehe erekwaw putar Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e Zanezar ikàgaw nehe. Naheta kwaw amo ikàgaw ma'e izàwe a'e wà. **11** Zu'i nerezar putar wà nehe, wezar putar penàpuz wà nehe. Wezar putar penuwihaw wà nehe, penemiaihiu wà nehe. Upyta putar Niru yrykawhu pupe wà nehe, i'i Moizez Àr̀aw rehe we Parao pe a'e.

12 Moizez uhem oho tuwihawete hàpuzuhu wi Àr̀aw rupi kury. A'e re uze'eg Moizez Tupàn pe a'e kury, zu'i wamumaw pàwàm rehe a'e kury, ta'e a'e ae umur kar a'e zu'i Parao pe a'e wà xe. **13** Uzapo Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e Moizez heminozgwèr a'e kury. Umàno zu'i tàpuz pupe har wà. Umàno zu'i katu pe har wà. Umàno zu'i ko pe har wà. **14** Omono'ono'og teko zu'i wà, ywytyra'i romo iapo pà wà.

Inem a'e pe wà. Ipihe haw uhàuhàz a'e ywy nà'nàn. **15** Parao wexak wamàno awer. Zu'i nuputupyk kwaw teko wà kury. A'e rupi uhaw Parao uze'eg awer. Na'ipureruzar wer kwaw Tupàn ze'eg rehe kury. Nuzeapyaka katu kwaw Moizez ze'eg rehe Àràw ze'eg rehe. Wiko Parao Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e hemimume'u kwer ài.

Zepykaw na'iruz haw: kyw

16 Na'e uze'eg wi Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e Moizez pe a'e kury. — Eze'eg nezewe Àràw pe nehe. — Epyho nepokokaw nehe. Eupà wyyku'i ipupe nehe. A'e mehe wyyku'i Ezit ywy rehe har uzeapo putar kyw romo nehe, ere izupe nehe, i'i izupe. **17** Weruzar ize'eg wà. Àràw upyho opokokaw kury. Unupà wyyku'i. A'e mehe wyyku'i Ezit ywy rehe har paw uzeapo kyw tetea'u romo. Upyk teko wà, upyk ma'ea'yr wà no. **18** Paze ma'e uzeagaw zepe kyw iapo pà a'e wà. Nupuner kwaw wà. Kyw upyk teko wà, upyk ma'ea'yr wà no. **19** Na'e paze ma'e uze'eg tuwihawete pe wà. — Tupàn a'e, ko ma'e iapo arer romo hekon a'e, i'i izupe wà. — Naruzar kwaw Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e ze'eg ihe nehe. Namono kar kwaw hemiaiuhu xe wi ihe wà nehe, i'i Parao uzeupe. Nuzeapyaka kwaw Moizez ze'eg rehe Àràw ze'eg rehe. Wiko wiwi Parao Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e hemimume'u kwer zàwe.

Zepykaw 4 haw: meru

20 Na'e Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e uze'eg wi Moizez pe kury. — Eme'e nepu'àm pà izi'itahy nehe. Tuwihawete 'y pe iho mehe eho huwàxi mà nehe. Eze'eg nezewe izupe nehe. — Emuhem kar heremiaiuhu xe wi ne wà nehe ty, ta'e hemuwete katu putar amo me a'e wà nehe xe, i'i Tupàn iko newe, ere izupe nehe, i'i Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e Moizez pe. **21** — Aze neremono kar kwaw wà nehe, amur kar putar meru tetea'u newe nerehe hezepyk pà ihe wà nehe, tuwihaw nerehe we har wanupe ihe wà nehe no, teko neremiruze'eg wanupe ihe wà nehe no. Ezit ywy rehe har wanàpuz tynehem putar meru

pupe nehe. Meru upyk putar waneko haw ywy wà nehe no. **22** A'e 'ar mehe amo ae ma'e azapo putar heremiaiuhu Kozem ywy rehe wiko ma'e wanupe ihe nehe. Naheta pixik kwaw meru a'e pe wà nehe. Nezewe mehe erekwaw putar nezar romo hereko haw nehe, erekwaw putar ko ywy rehe hereko haw nehe no. **23** Neremiaiuhu wanereko haw uzawy putar heremiaiuhu wanereko haw nehe. A'e ma'e purumupytuhegatu kar àwàm azapo putar pyhewe ihe nehe, ere Parao pe nehe, i'i Tupàn Moizez pe.

24 Uzapo Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e a'e ma'e uze'eg rupi katete. Meru tetea'u wixe oho Parao hàpuzuhu pupe wà, tuwihawete pe uma'ereko ma'e wanàpuz pupe wà no. Ezit ywy nà'nàn meru umuaiw ma'e paw rupi wà.

25 Na'e Parao omono amo wemiruze'eg Moizez Àràw wanenoz tà kury. — Hepuruzuka kar wer ma'ea'yr rehe Tupàn pezar henataromo ihe wà nehe. Pezuka xe ko ywy rehe pe wà nehe, i'i wanupe.

26 Uze'eg Moizez izupe. — Na'ikatu kwaw nezewe àwàm. Ta'e Ezit ywy rehe har umuwete amo ma'ea'yr a'e wà xe. A'e ma'ea'yr uruzuka Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e henataromo ure wà. Wazuka haw iro putar Ezit wanupe nehe. Aze uruzuka a'e ma'ea'yr ure wà nehe, Ezit ywy rehe har omomor putar ita urerehe urezuka pà wà nehe. **27** Urumumaw putar na'iruz 'ar ureata pà wyxygihu rehe ure nehe. Te uruhem putar Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e urezar henataromo ma'ea'yr hapy haw pe ure nehe. Ta'e a'e ae uzapo kar nezewe haw urewe a'e xe, i'i Moizez Parao pe.

28 Uze'eg wi Parao Moizez pe. — Apomono kar putar wyxygihu pe ihe nehe. Pezuka ma'ea'yr Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e pezar henataromo nehe. Peho zo multe xe wi. Eze'eg Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e pe herehe kury, i'i izupe.

29 Uze'eg wi Moizez Parao pe. — Newi hehem ire nehe, tàrityka'i aze'eg putar Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e pe nerehe nehe. Meru oho putar newi wà nehe, newe uma'ereko ma'e wanuwu wà nehe no,

neremiaihu wanuwi wà nehe no. Neremu'em wi zo nehe. — Namono kar kwaw Izaew xe wi ihe wà nehe, ere wi zo nehe, i'i Moizez izupe. — Nupuner kwaw oho haw rehe Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e pe ma'ea'yr zuka pà wà nehe, ere zo nehe, i'i Moizez Parao pe.

30 Na'e oho Moizez Parao hàpuzuhu wi kury. Uze'eg Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e pe. **31** Uzapo Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e ma'e Moizez ze'eg rupi. Meru uhem oho Parao wi wà, hehe we har tuwihaw wanuwi wà no, hemiaihu wanuwi wà no. Ni pitài meru nupyta kwaw a'e pe wà. **32** — Naruzar kwaw Tupàn ze'eg ihe nehe. Namono kar kwaw hemiaihu xe wi ihe wà nehe, i'i Parao uzeupe.

Zepykaw 5 haw: ma'ea'yr wamàno haw

9 ¹Na'e uze'eg wi Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e Moizez pe kury. — Eze'eg eho Parao pe nehe ty. — Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e Emerew wazar umume'u kar ko ze'eg newe a'e, ere izupe nehe. — Emuhem kar heremiaihu xe wi ne wà nehe, ta'e ipurumuwete wer herehe a'e wà xe. **2** Aze neremuhem kar kwaw xe wi ne wà nehe, aze erempuyta kar wi xe ne wà nehe, **3** Tupàn umuma'eahy kar putar tuwe peneimaw ko pe har a'e wà nehe. Kawaru wà, zumen wà, kamer wà, tapi'ak wà, àràpuhàràn hawitu ma'e wà, àràpuhàrànete wà. Paw rupi katete ima'eahy putar tuwe wà nehe. **4** Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e wereko katu putar Izaew waneimaw wà nehe. Werekoaiw putar Ezit ywy rehe har waneimaw wà nehe. Ni pitài Izaew waneimaw numàno kwaw wà nehe, i'i Tupàn iko peme, ere Parao pe nehe, i'i Tupàn Moizez pe. **5** Umume'u Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e u'ar kury. — Pyhewe azapo putar a'e iaiw ma'e ko ywy rehe ihe nehe, i'i wanupe.

6 Uzapo a'e ma'e wemimume'u kwer rupi katete. Ezit ywy rehe waneimaw paw umàno wà. Nezewe rehe we ni pitài Izaew waneimaw numàno kwaw wà. **7** Omono kar Parao amo awa a'e ma'e hexak pà wà. Ume'egatu Izaew waneimaw wanehe wà. Ni

pitài numàno kwaw wà. — Naruzar kwaw Tupàn ze'eg ihe nehe. Namono kar kwaw hemiaihu xe wi ihe wà nehe, i'i Parao uzeupe.

Zepykaw 6 haw: tezutezun

8 Uze'eg wi Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e Moizez pe Àràw pe kury. — Penuhem tàtàpyzgwer zàpehe wi nehe. Tuwe Moizez omomor a'e tàtàpyzgwer ywate Parao henataromo a'e nehe. **9** A'e tàtàpyzgwer uzeapo putar wywyku'i zàwenugar romo Ezit ywy nànan nehe. A'e mehe teko paw a'e wà nehe, waneimaw a'e wà nehe no, ipereperew putar a'e wà nehe, Ezit ywy nànan a'e wà nehe. Waperew uzepepeka putar wanupe hahy pà nehe, i'i Tupàn Moizez pe.

10 A'e mehe upyhyk tàtàpyzgwer zàpehe pupe har wà kury. Upu'àm oho Parao henataromo. Moizez omomor a'e tàtàpyzgwer ywate kury. Teko a'e wà, waneimaw a'e wà no, ipereperew a'e wà kury. Waperew uzepepeka wanupe hahy pà. **11** Paze ma'e nupuner kwaw uzexak kar haw rehe Moizez henataromo wà, ta'e hahy tuwe waperew wanupe a'e wà xe. Ezit ywy rehe har paw ipereperew wà no. **12** Nezewe rehe we Tupàn uma'ereko wi Parao ipy'a pupe. A'e rupi na'ipureruzar wer kwaw ize'eg rehe. Nuzeapyaka kwaw Moizez ze'eg rehe Àràw ze'eg rehe. Uzeapo iaiw ma'e Tupàn hemimume'u kwer rupi katete.

7 haw: ita àmàn

13 Uze'eg wi Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e Moizez pe kury. — Epu'àm izi'itahy nehe. Eze'eg eho Parao pe nehe, heze'eg imume'u pà izupe nehe. — Tupàn Tuwihawete Wiko Ma'e Emerew wazar uze'eg iko nezewe newe kury, ere izupe nehe. — Emuhem kar heremiaihu xe wi ne wà nehe, ta'e ipurumuwete katu wer herehe a'e wà xe. **14** Aze neremuhem kar kwaw ne wà nehe, amu'ar kar putar iaiw ma'e nerehe nehe, tuwihaw nerehe we har wanehe nehe no, teko neremiaihu wanehe nehe no. Nezewe mehe erekwaw putar hekàgaw nehe. Naheta kwaw ikàg ma'e hezàwenugar ywy

rehe wà. **15** Aze mo aputar, apuner mo amo iaiw wera'u ma'e peme uzeapo ma'e imu'ar kar haw rehe ihe. Apuner mo pezuka haw rehe. **16** Napuzuka kwaw ihe. Nuruzuka kwaw ihe. Urumuigo kar wiwi ihe, ta'e aexak kar putar hekàgaw purupe ihe nehe xe. Nezewe mehe teko wyy nànnàr umume'u putar hekàgaw wyy nànnà a'e wà nehe. **17** Nerepytu'u kwaw ikàg ma'e ài nereko wer ire. Neremuhem kar kwaw ne wà rihi. **18** A'e rupi pyhewe ko 'or zàwenugar mehe amugyr kar putar àmàntàtà uhua'u ma'e iaiw wera'u ma'e ihe nehe. Izypy mehe arer we te ko 'ar rehe Ezit wyy rehe har nuexak pixik kwaw àmàntàtà iaiw ma'e ko àmàntàtà zàwenugar wà. **19** A'e rupi emono kar teko ko pe ne wà nehe kury. Tuwe werur peneimaw paw pema'e paw wà nehe. — Pemonokatu peneimaw pema'e tàpuz pupe àmàntàtà wi wapyro pà nehe, ere wanupe nehe. Ta'e àmàntàtà ukyrahy putar teko nànnà ma'ea'yr nànnà ko pe upyta ma'e kwer nànnà nehe. Umàno putar a'e pe wà nehe, ere Parao pe nehe, i'i Tupàn Moizez pe.

20 Amo tuwihaw Parao rehe we har uzeruzar Tupàn ze'eg rehe a'e wà. Uzàn oho uma'ereko ma'e wàpuz pupe wanerur pà wà, waneimaw wanerur pà wà no. **21** Amogwer nuzeruzar kwaw wà. Wezar uma'ereko ma'e ko pe wà. Wezar weimaw ko pe wà no.

22 Na'e uze'eg Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e Moizez pe kury. — Epyho nepo ywak kutyr kury. Nezewe mehe àmàntàtà ukyr putar Ezit wyy nànnà nehe, teko wanehe nehe, waneimaw wanehe nehe no, ko pe hezuz ma'e nànnà Ezit wyy nànnà nehe no, i'i Tupàn Moizez pe.

23 Upyho Moizez opokokaw ywak kutyr kury. Umùànoànog kar Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e. Umugyr kar àmàntàtà no. Uweraweraw wyy rehe. Nezewe Tupàn umugyr kar àmàntàtà Ezit wyy rehe kury. **24** Ukyr àmàntàtà. Uweraweraw ko rupi. Uweraweraw kwe rupi no. Izypy mehe arer we te a'e 'ar mehe Ezit wyy rehe har nuexak pixik kwaw àmàntàtà izàwenugar wà. **25** Ezit wyy nànnà àmàntàtà uzapi ko pe har paw rupi

wà: teko wà, ma'ea'yr wà. Uhaw hezuz ma'e ko pe har paw no. Uhaw wyyra paw no. **26** Xo Kozem wyy rehe zo, xo Izaew izuapyapyr waneko haw pe zo nukyr kwaw àmàntàtà.

27 Na'e Parao wenz Moizez uzeupe kury. Wenz Àràw uzeupe no. — Azeharomoete kutàri azapo ikatu 'ym ma'e kwez Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e henataromo ihe, i'i wanupe. — Ikatu Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e. Nahekatu kwaw ihe. Heremiaihu na'ikatu kwaw wà no. **28** Eze'eg Tupàn pe urerehe ty. Ta'e àmàn iànoànogaw ureputupyk a'e xe. Àmàntàtà ikyr haw iaiw urewe a'e no. Apumuhem kar putar ihe nehe. Pepytu'u hàro re kury, i'i Moizez pe.

29 Uze'eg Moizez izupe. — Tawhu wi heho mehe apyho putar hepo Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e pe heze'eg pà ihe nehe. Upytu'u putar wànoànog ire nehe. Àmàntàtà upytu'u putar ukyr ire nehe no. Nezewe mehe erekwaw putar Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e wyy izar romo heko haw nehe. **30** Akwaw pepy'a ihe. Nerekyze kwaw Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e wi. Tuwihaw nerehe we har nukyze kwaw izuwi a'e wà, i'i Moizez Parao pe.

31 Ka'akyr irin her ma'e a'e, arozràn xewar her ma'e a'e no, upaw a'e. Xewar haryw a'e. Irin iputyur a'e no. **32** Nezewe rehe we arozràn xirik her ma'e a'e, arozràn xenetex her ma'e a'e no, nupaw kwaw a'e, ta'e nahezuz kwaw a'e 'ar rehe a'e rihi xe.

33 Na'e Moizez wezar Parao a'e pe kury, tawhu wi oho pà kury. Upyho opo Tupàn kutyr izupe uze'eg pà. Upytu'u wànoànog ire. Upytu'u àmàntàtà ukyr ire. Nukyr kwaw àmàn a'e wyy rehe kury. **34** Wexak Parao àmàn ipik awer. Wexak àmàntàtà ipik awer. Wexak àmàn iànoànog ire ipytu'u awer. Umume'u wi ikatu 'ym ma'e upy'a pe Tupàn henataromo. — Namuhem kar kwaw Tupàn hemiaiuhu xe wi ihe wà nehe, i'i tuwihawete. Hehe we har wama'enukwaw paw nuzaw kwaw ima'enukwaw paw. **35** Wikuwe Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e heruzar 'ym pà a'e wà. Numuhem kar kwaw Izaew izuapyapyr

a'e wi wà, Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e Moizez pe hemimume'u kwer rupi katete wà.

8 haw: tukur tetea'u

10 ¹Na'e Tupàn Tuwihawete Wiko Ma'e uze'eg Moizez pe kury. — Eho Parao pe kury. Ta'e ama'ereko ipy'a pupe ihe xe. Ama'ereko tuwihaw hehe we har wapy'a pupe no. A'e rupi nuweruzar kwaw heze'eg wà nehe. A'e rupi apuner putar agwer purumputyhegatu kar haw iapo haw rehe wanenataromo ihe nehe. ²Nezewe mehe pepuner heremiapo kwer imume'u haw rehe pena'yr wanupe nehe, penemimino wanupe nehe no. — Tupàn upuka Ezit ywy rehe har wanehe a'e. Uzapo purumputyhegatu kar haw wanenataromo no, peze pena'yr wanupe nehe, penemimino wanupe nehe no. Nezewe mehe pek'waw putar pezar romo hereko haw nehe, i'i Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e Moizez pe.

³A'e rupi Moizez a'e, Àràw a'e no, uze'eg oho Parao pe a'e wà kury. — Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e Emerew wazar uze'eg nezewe newe kury. — Māràn 'ar eremumaw putar pezar 'ym romo hereko haw imume'u pà nehe. Emuhem kar heremiai'hu xe wi ne wà nehe, ta'e ipurumuwete katu wer herehe multe xe wi a'e wà xe. ⁴Aze neremuhem kar kwaw ne wà nehe, arur putar tukur tetea'u xe peywy rehe pyhewe ihe wà nehe. ⁵Upyk putar ywy wà nehe. Teko nuexak kwaw ywy wà nehe, ta'e heta tetea'u putar tukur hehe wà nehe xe. Aze àmàntàtà numuaiw kwaw amo temi'u nehe, tukur u'u putar a'e temi'u wà nehe. U'u putar ywyrà peko pe har paw rupi wà nehe no. ⁶Umynehem putar penàpuz wà nehe, umynehem putar penuwihaw wanàpuz wà nehe no, umynehem putar Ezit ywy rehe har wanàpuz paw rupi wà nehe no. Penu a'e wà, penàmuz a'e wà no, nuexak pixik kwaw agwer ma'e ko 'ar 'ym mehe we a'e wà. Ko ywy rehe wanur mehe we te ko 'ar rehe nuexak pixik kwaw agwer ma'e a'e wà, ere Parao pe nehe, i'i Tupàn Moizez pe, Umume'u oho izupe wà. A'e re uzewyr Moizez oho Parao wi

kury. ⁷Tuwihaw Parao rehe we har upuranu hehe a'e wà kury. — Māràn 'ar a'e awa umumaw putar ikatu 'ym ma'e zanewe iapo haw rehe upuner ma'e romo wiko pà a'e nehe. Emuhem kar a'e teko xe wi ne wà nehe ty. Tuwe umuwete katu uzar Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e a'e wà nehe. Umuaiw Ezit a'e. Aipo nerekwaw kwaw hemiapo kwaw. Aipo nerekaw kwaw imuaiw pawer, i'i izupe wà.

⁸Na'e amo werur wi Moizez Àràw rehe we Parao pe a'e wà kury. Uze'eg wanupe. — Peho Tupàn Tuwihawete Wiko Ma'e pezar imuwete katu pà nehe, i'i wanupe. — Mo oho putar wà nehe, i'i wanupe wanehe upuranu pà.

⁹Uze'eg Moizez Parao pe. — Ure oroho putar ure nehe. Urepurumuzàmuzàg oho putar wà nehe no. Ureràmuzgwer oho putar wà nehe no. Ure'ar'yr oho putar wà nehe no. Ure'azyr oho putar wà nehe no. Ure'reimaw àràpuhàràn hawitu ma'e oho putar wà nehe no. Ure'reimaw àràpuhàrànete oho putar wà nehe no. Ure'reimaw tapi'ak oho putar wà nehe no. Ta'e Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e uzapo kar mynykawhu urewe a'e xe. Urumuwete katu putar Tupàn mynykawhu iapo pà ure nehe, i'i izupe.

¹⁰Uze'eg Parao kury. — Tuwe Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e wiko penehe we nehe. Aze mo amono kar penemireko penupi ihe wà nehe, aze mo amono kar pena'yr penazyr penupi ihe wà nehe, pezapo mo iaiw ma'e ihewe nehe. ¹¹A'e rupi xo awakwer zo oho putar wà nehe. Pemuwete katu Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e nehe, ta'e a'e ma'e penemiapo ràw penoz ihewe pe xe, i'i wanupe. Na'e zauxiapekwèr weityk Moizez Àràw wamuzàn kar pà Parao henatar wi a'e wà kury.

¹²Uze'eg Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e Moizez pe. — Epyho nepo Ezit ywy kutyr kury. Nezewe mehe tukur tetea'u uwewe putar wà ywy nà'nàn a'e wà nehe. Àmàntàtà umuaiw hezuz ma'e ko pe har tetea'u a'e. Tukur u'u putar ikurer a'e wà nehe kury, i'i izupe.

¹³A'e rupi Moizez upyho ywyrà opokokaw Ezit ywy kutyr kury. Umur kar

Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e ywytu kwarahy ihemaw wi kury. Ywytu nupytu'u kwaw a'e 'ar rehe. Nupytu'u kwaw pyhaw. Iku'egwer pe ywy tynehem tukur pupe, ta'e ywytu werur a'e wà xe. **14** Uhàuhàz oho Ezit ywy nànnàn wà. Heta tetea'u Ezit ywy nànnàn wà. A'e 'ym mehe naheta pixik kwaw tukur waneta haw a'e 'ar mehe har zàwenugar. Naheta pixik kwaw amo 'ar mehe nehe. **15** Upyk ywy paw rupi wà. Te ywy ipihun. U'u temi'u àmàntàtā hemimumaw 'ygwer paw rupi wà. U'u ko pe har paw rupi wà. U'u ma'ywa 'yw 'i'a kwer paw rupi wà no. Ni amo huwyahy ma'e nupyta kwaw, ni ywyra rehe ni ka'a rehe, ni Ezit ywy nànnàn.

16 Na'arewahy Parao wenz Moizez Àràw rehe we uzeupe kury. — Ikatu 'ym ma'e azapo Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e pezar henataromo ihe, peme ihe no. **17** Peneharaz wi heremiapo kwer wi nehe. Peze'eg Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e pezar pe nehe. — Emunàn ko ma'erahy iaiw ma'e Parao wi nehe, peze izupe nehe, i'i Parao wanupe.

18 Na'e uhem Moizez Parao hàpuzuhu wi kury, Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e pe uze'eg pà kury. **19** Umupytu'u kar Tupàn ywytu kwarahy ihemaw wi ur ma'e kury. Umuhem kar ywytu kwarahy heixe haw wi kury. Ywytu weraha tukur paw Yryhupiràg pe wazuka pà 'y pupe wà. Nupyta kwaw ni pitài tukur Ezit ywy rehe wà kury. **20** Nezewe rehe we Tupàn nuwerezar kar kwaw uze'eg Parao pe. A'e rupi Parao numuhem kar kwaw Izaew izuapyapyr a'e ywy wi wà.

Zepykaw 9 haw: pytunahy haw

21 Uze'eg wi Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e Moizez pe. — Epyho nepo Ezit ywy kutyr kury. Nezewe mehe ipytunahy putar nehe kury. Ipytunahy putar azeharomoete nehe, i'i izupe.

22 A'e rupi upyho Moizez opo ywak kutyr. Ipytunahy tuwe kury. Umumaw na'iruz 'ar ipytunahy pà Ezit ywy rehe. **23** Teko nupuner kwaw amo teko hexakaw rehe wà. Nuhem kwaw wàpuz wi wà. Umumaw na'iruz 'ar kwarahy hexak 'ym pà wà. Nezewe rehe we

Izaew izuapyapyr wà, weko haw nànnàn upuner ma'e hexakaw rehe wà.

24 Parao wenz wi Moizez Àràw rehe we kury. — Peho Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e imuwete katu pà nehe. Te penemireko wà, te pepurumuzàmuzàg wà no, upuner oho haw rehe penupi wà nehe. Xo peneimaw pezar xe penaikwer pe wà: àràpuhàràw hawitu ma'e wà, àràpuhàrànete wà, tapi'ak wà, i'i Parao Moizez pe.

25 — Uruzuka putar ma'ea'yr Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e urezar henataromo ure wà nehe. Uruapy putar ureremizuka kwer Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e imuwete haw romo ure wà nehe, i'i Moizez Parao pe.

26 — A'e rupi urueraha putar urereimaw ure wà nehe no. Ni pitài upyta ureraikwer pe wà. Ta'e uruexaexak putar amogwemogwer Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e imuwete katu àwàm romo ure wà nehe xe. Xo a'e pe urehem mehe urukwaw putar ureremizuka ràm ure wà nehe, i'i Moizez Parao pe.

27 Nezewe rehe we Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e uzapo wi uma'ereko haw Parao ipy'a pupe. A'e rupi na'ipureruzar wer kwaw ize'eg rehe. Na'ipurumuhem kar wer kwaw wanehe a'e wi. **28** Uze'eg Parao Moizez pe. — Ehem eho herenatar wi kury ty. Ezewyr wi zo ezuwà nehe kury. Aze herexak pe amo 'ar mehe nehe, eremàno putar a'e 'ar mehe nehe kury, i'i Parao Moizez pe.

29 — Tuwe uzeapo ma'e neze'eg rupi katete nehe. Nuruexak wi pixik kwaw ihe nehe, i'i Moizez Parao pe.

Moizez umume'u Tupàn izepykaw 10 haw

11 **1** Uze'eg Tupàn Tuwihawete Wiko Ma'e Moizez pe. — Heta we pitài ma'erahy haw heremirur ràm Parao pe nehe, Ezit ywy rehe har wanupe nehe. A'e re pemuhem kar putar xe wi a'e nehe. Pemuhem kar mehe nehe, pemono kar putar xe wi paw rupi a'e nehe. **2** A'e rupi eze'eg eho nezewe Izaew izuapyapyr wanupe nehe kury. — Peze'eg peho Ezit ywy rehe har wanupe penàpuz huwake wiko ma'e wanupe nehe, ere wanupe nehe. — Emur ma'e parat iapo pyrer

ipuràg eteahy ma'e ihewe nehe kyn. Emur ma'e or iapo pyrer ipuràg eteahy ma'e ihewe nehe no kyn, peze wanupe nehe, a'e ma'e hekuzar katu ma'e henoz tà wanupe nehe, ere teko wanupe nehe, i'i Tupàn Moizez pe.

3 Uma'ereko Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e Ezit ywy rehe har wapy'a pupe. A'e rupi Ezit ywy rehe har umuwete Izaew izuapyapyr wà. Azeharomoete Moizez ikatu tuwihawete pe uma'ereko ma'e wanupe, teko paw wanupe no. — Awa ikatu ma'e romo ikàg ma'e romo hekon a'e, i'i izupe wà.

4 A'e rupi Moizez uze'eg nezewe Parao pe kury. — Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e uze'eg iko nezewe nowe kury. — Pyaze mehe akwaw putar aha Ezit ywy rehe ihe nehe. **5** Pitàitàigatu Ezit ywy rehe har wana'yr ipy umàno putar paw rupi wà nehe. Tuwihawete Parao ta'yr ipy a'e nehe, u imàno re tuwihawete romo wiko ma'e ràm a'e nehe, umàno putar a'e nehe. Te kuzà uma'ereko e ma'e arozràn imuku'i har imemyr awa ipy umàno putar a'e wà nehe no. Ma'ea'yr imemyr awa ipy paw umàno putar a'e wà nehe no. **6** Teko paw uzai'oahy putar tuwe Ezit ywy nànan wà nehe. Ko 'ar 'ym mehe we nuzai'o pixik kwaw nezewe wà. Ko 'ar henataromo nuzai'o pixik kwaw nezewe wà nehe. **7** Izaew waneko haw pe nehe, ni zawar nahehem kwaw amo awa rehe amo ma'ea'yr rehe wà nehe. Nezewe mehe erekwaw putar Tupàn heko haw nehe. Werecoahy putar Ezit ywy rehe har wà nehe. Wereco katu putar Izaew izuapyapyr wà nehe.

8 Ko tuwihaw nerehe we har paw ur putar ihewe wà nehe. Uzemumew putar upenàràg rehe wapyk pà wà nehe. — Eho xe wi nehe, eraha teko neremiruze'eg paw nerupi ne wà nehe no, i'i putar ihewe wà nehe. A'e re ahem putar xe wi nehe, i'i Moizez Parao pe. Na'e Moizez wikwahy mehe uhem oho Parao wi a'e kury. **9** Uze'eg Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e Moizez pe kury. — Parao nuzepayaka kwaw neze'eg rehe nehe. Nuzeruzar kwaw hehe nehe. Nezewe mehe aexak kar wera'u putar heremiapo ràm purumupyтуhegatu kar

àwàm Ezit ywy rehe àràm teko wanupe nehe, i'i izupe.

10 A'e ma'e purumupyтуhegatu kar haw Moizez uzapo Parao henataromo Àràw rehe we. Tupàn uzapo wi uma'ereko haw Parao ipy'a pupe. A'e rupi na'ipureruzar wer kwaw ize'eg rehe. A'e rupi numuhem kar kwaw Izaew izuapyapyr uiwiy wi wà.

Zanera'yr wazuka haw 'ym

12 ¹Uze'eg Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e Moizez pe Àràw pe Ezit ywy rehe waneko mehe we kury.

2— Ko zahy uzeapo putar zahy ipy romo peme nehe, zahy ipy pekwarahy zaikaikaw paw romo nehe. **3** Èmume'u ko heze'eg Izaew izuapyapyr wanupe kury. — Ko zahy mehe nehe, 10 haw 'ar mehe nehe, awakwer pitàitàigatu upyhyk putar àràpuhàràneta'yr wànàm wanupe a'e wà nehe, u, upyhyk putar àràpuhàràna'yr hawitu ma'e wànàm wanupe a'e wà nehe. Tàpuz me wiko ma'e paw upyhyk putar a'e àràpuhàràneta'yr wà nehe, u, upyhyk putar a'e àràpuhàràna'yr hawitu ma'e wà nehe. **4** Aze amo tàpuz me har naheta tete kwaw wà nehe, aze nupuner kwaw àràpuhàràna'yr paw i'u haw rehe wà nehe, tuwe uzemono'og oho amo ae tàpuz me har wàpuz huwake har wainuromo wà nehe. Wazemono'og mehe upuner i'u haw rehe paw rupi wà nehe. Tuwe pepapar penàpuz me har paw wà nehe. Nezewe pekwaw putar àràpuhàràna'yr ho'o kwer i'u pyràm nehe. **5** Amume'u putar a'e àràpuhàràna'yr penemixak ràm wanexakaw xe ihe nehe. Tuwe wiko awa pitài kwarahy hereko har romo wà nehe, ikatu 'ymaw hereko 'ymar romo wà nehe. Pepuner àràpuhàràna'yr hawitu ma'e wanexakaw rehe nehe. Pepuner àràpuhàrànete wanexakaw rehe nehe no. **6** Pezekaiw katu wanehe nehe. 14 haw 'ar mehe, kwarahy heixe etea'i mehe, pe Izaew izuapyapyr uzemono'og ma'e kwer pezuka putar a'e àràpuhàràneta'yr paw pe wà nehe, u, pezuka putar a'e àràpuhàràna'yr hawitu ma'e paw pe wà nehe. **7** Peraha wanuwykwer pixik imupiripirik pà ukenaw

i'aromo nehe, izywyr rehe nehe no, tàpuz àràpuhàràna'yr ho'o kwer i'u àwàm me nehe. **8** A'e 'ar mehe we pyhaw nehe, tuwe pe'u a'e àràpuhàràna'yr ho'o kwer tata pupe imihir pyrer nehe. Tuwe pe'u ka'akyr iro ma'e inuromo typy'ak imuapiruru kar 'ym pyrer inuromo nehe no. **9** Pe'u zo ho'o kwer imihir pyr 'ym nehe. Pe'u zo ho'o kwer 'y pupe imupupur pyrer nehe. Pemihir tata 'aromo nehe: iàkàgwer, hetymàgwer, ipy'a kwer, hie kwer. **10** Pemonokatu zo ho'o kwer iku'egwer pe i'u pyràm romo nehe. Aze napepuner kwaw i'u haw rehe paw rupi nehe, peapy tata pupe nehe. **11** Pe'u putar nezewe nehe. Pemunehew pema'e nehe. Pemunehew pexapat pepy rehe nehe no. Pepyhyk pepokokaw pepo pe nehe no. A'e ma'e paw iapo mehe we pe'u na'arewahy nehe. Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e Pakuwa a'e mynykaw her romo. (-Tupàn zane'aromo ikwaw paw, i'i her zaneze'eg

rupi.) Ta'e akwaw putar pe'aromo pezuka 'ym pà ihe nehe xe.

12 A'e 'ar mehe we pyhaw akwaw putar Ezit ywy rehe ihe nehe. Azuka putar wana'yr ipy paw rupi ihe wà nehe: awa wana'yr wà nehe, waneimaw wamemyr awa wà nehe no. Azepek putar tupàn a'ua'u Ezit ywy rehe har nànan ihe nehe, ta'e Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e romo aiko ihe xe, ma'e paw wazar romo aiko ihe xe. **13** Àràpuhàràna'yr huwykwer ukenaw rehe har wexak kar putar heremiailhu romo peneko haw ihewe nehe. Aze huwykwer aexak nehe, akwaw putar pe'aromo hepytu'u 'ym pà nehe. Napepuraraw kwaw nehe, ma'erahy Ezit ywy rehe har wanupe ipuraraw kar mehe nehe. Nazuka kwaw pena'yr ipy wana'yr ipy wazuka mehe ihe wà nehe. **14** Kwarahy nànan nehe, pezapo mynykawhu ko 'ar rehe nehe. Pezuapyapyr uzapo putar mynykawhu ko 'ar rehe kwarahy nànan wà nehe no. Pepytu'u zo iapo re nehe. Awyzeharupi pezapo nehe. Nezewe mehe pe nehe, pezuapyapyr a'e wà nehe no, pema'enukwaw putar ko heremiapo kwer rehe nehe.

Mynykaw typy'ak imuapiruru pyr 'ym rehe har

15 Pemumaw 7 'ar typy'ak imuapiruru kar pyr 'ym i'u pà nehe. 'Ar ipy mehe penuhem imuapiruru kar haw paw penàpuz wi nehe. 'Ar ipy mehe te 7 haw 'ar mehe nehe, aze amo u'u typy'ak imuapiruru kar pyrer nehe, nuiko kwaw Izaew izuapyr romo herenataromo nehe. **16** 'Ar ipy mehe pezemono'og hemuwete katu pà nehe. 7 haw 'ar mehe pezemono'og wi hemuwete katu pà nehe no. Pema'ereko zo a'e 7 'ar rehe nehe. Pepuner temi'u iapo haw rehe teko wanupe nehe. Xo a'e zo pepuner iapo haw rehe a'e 'ar mehe nehe. Napepuner kwaw amo ae ma'ereko haw iapo haw rehe nehe. **17** Pezapo mynykawhu nehe. — Typy'ak imuapiruru kar pyr 'ym, pemono a'e mynykaw pe her romo nehe. Ta'e a'e 'ar mehe apueraha putar Ezit ywy wi ihe nehe xe. Apueraha putar paw rupi ihe nehe. Pezapo mynykawhu ko

'ar rehe kwarahy nànnàn nehe, awyzeharupi nehe. Pezapo kar pena'yr wanupe nehe. Pena'yr uzapo kar putar wa'yr wanupe wà nehe no. **18** Zahy ipy rehe nehe, pezypprog 14 haw 'ar mehe typy'ak imuapiruru kar pyr 'ym i'u pà nehe. Pe'u wiwi typy'ak imuapiruru kar pyr 'ym peho peiko te 21 haw 'ar mehe nehe. Pe'u zo typy'ak imuapiruru kar pyrer a'e 'ar rehe nehe. **19** Pemumaw 7 'ar typy'ak imuapiruru kar haw penàpuz me heta 'ym pà nehe. Aze amo u'u typy'ak imuapiruru kar haw amo temi'u inuromo wà nehe, Izaew izuapyapyr umuhem kar putar a'e teko uzemono'ogaw wi wà nehe. Aze wiko Izaew izuapyr romo nehe, aze nan kwaw nehe, zuawygatu nehe. Pemuhem kar wamono pezewi pe wà nehe. **20** A'e rupi, a'e 'ar mehe nehe, pe'u zo ma'e typy'ak imuapiruru kar haw inuromo nehe. Tàpuz nànnàn u'u putar xo typy'ak imuapiruru pyr 'ym zo wà nehe, i'i Tupàn teko wanupe.

***Izaew wana'yr wazuka
haw 'ym izypprog awer***

21 Na'e Moizez wenz Izaew izuapyapyr wanneruze'egar wamuwà uzeupe a'e wà kury. — Peho àràpuhàrànetea'yr, aze ru'u, àràpuhàràna'yr hawitu ma'e wanexanexak pà pe wà nehe, peànàm wanupe wamono pà pe wà nehe. Pezuka pe wà nehe. Nezewe mehe teko Izaew paw upuner pakuwa iapo haw rehe wà nehe. **22** Pepyhyk ka'akyr ixop her ma'e nehe. Pemono'og àràpuhàrànetea'yr huwykwer, u, àràpuhàràna'yr hawitu ma'e huwykwer amo kawaw pupe nehe. Pemono a'e ka'akyr a'e huwykwer pupe nehe. A'e re pemupiripirik a'e huwykwer imono ukenaw i'aromo nehe, izywyr rehe nehe no, a'e ka'akyr pupe nehe. A'e re ni amo nuhem kwaw wàpuz wì pyhaw ipytun mehe wà nehe. **23** Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e wata putar oho Ezit ywy nànnàn nehe, wemizuka ràm wanekar pà nehe. Wata mehe wexak putar àràpuhàràna'yr huwykwer ukenaw penàpuz me har rehe har nehe. Hexak mehe ukwaw putar pe'aromo nehe. Numuixe kar kwaw weko haw pe har zauxiapekwer zàwentugar puruzuka ma'e

nehe, penàpuz pupe nehe. Nuzuka kwaw pena'yr wà nehe. **24** Peruzar ko ze'eg nehe. Pema'enukwaw ko 'ar rehe awyzeharupi nehe. Pezuapyapyr ima'enukwaw putar ko 'ar rehe awyzeharupi wà nehe no. **25** Kwehe mehe Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e umume'u amo ywy peipy wanupe peneko àwàm romo. Amo 'ar mehe peixe putar a'e ywy rehe nehe. A'e pe pehem mehe pezapo mynykawhu ko àràpuhàrànetea'yr ho'o kwer i'u haw zàwenugar nehe, u, àràpuhàràna'yr hawitu ma'e ho'o kwer i'u haw zàwenugar nehe. **26** — Màràzàwe tuwe xiapo ko mynykawhu zane. Màràzàwe tuwe xi'u àràpuhàrànetea'yr ho'o kwer nezewe zane. Màràzàwe tuwe xi'u àràpuhàràna'yr hawitu ma'e ho'o kwer nezewe zane, i'i putar pena'yr peme wà nehe. **27** Nezewe penehè pepuranu mehe peze'eg nezewe wanupe nehe. — Xiuka àràpuhàrànetea'yr, u, xiuka àràpuhàràna'yr hawitu ma'e — Ezit ywy rehe urereko mehe, Ezit ywy rehe har wazuka mehe ukwaw Tupàn ureràpuz 'aromo a'e, urezuka 'ym pà a'e, peze wanupe nehe, i'i Moizez teko wanupe. Na'e teko uzemumew upenàràg rehe wapyk pà Tupàn hemiruze'eg romo weko haw hexak kar pà wà kury, Tupàn imuwete katu pà wà kury. **28** Izaew izuapyapyr weruzar a'e Tupàn ze'eg Moizez pe Àràw pe imume'u pyrer wà kury, iawy 'ym pà wà kury.

***Zepykaw 10 haw: Ezit wana'yr
ipy wazuka haw***

29 Pyaze mehe Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e uzuka kar Ezit ywy rehe har wana'yr ipy pitàitàigatu a'e wà kury: tuwihawete Parao ta'yr ipy tuwihawete romo wiko ma'e ràm, zemunehew paw pe wiko ma'e wana'yr ipy wà no, ma'ea'yr wamemyr awa ipy wà no. **30** Parao a'e, tuwihawete rehe we har a'e wà no, Ezit ywy rehe har paw a'e wà no, upu'àm pyhaw a'e wà kury. Uzai'o paw rupi uhapukaz tà wà. Naheta kwaw tàpuz ta'yr umàno ma'e kwer hereko 'ymar. **31** A'e 'ar mehe we pyhaw Parao wenz ko Moizez Àràw uzeupe wà. — Pe ty wà, Izaew izuapyapyr paw wà no. Pehem peho xe wi

heremaihu wanuwi nehe ty wà. Peho Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e imuwete katu pà nehe ty wà, peneminozgwer rupi katete nehe ty wà. **32** Peraha peneimaw paw pe wà nehe: àràpuhàràn hawitu ma'e wà, àràpuhàrànete wà, tapi'ak wà. Peho xe wi nehe, i'i Parao wanupe. — Emono neze'egatu Parao rehe nehe, peze pezar Tupàn pe nehe, i'i Parao Moizez wanupe. **33** Ezit ywy rehe har uze'eg ahyahy Izaew izuapyapyr wanupe wà no. — Pezàn na'arewahy xe wi kury, ko ywy wi kury. Aze napeho kwaw nehe, ure paw urumàno putar ure nehe, i'i wanupe.

34 A'e rupi Izaew izuapyapyr uzeànàànàm ma'e paw upyhyk tpy'ak imuapiruru kar pyrer 'ym imihir pyrer 'ym a'e wà kury. Omono kawawhu pupe wà. Uwàuwàn a'e kawawhu pàn pupe wà. Upir uwaxi'i rehe heraha pà wà. **35** Uzapo ma'e Moizez ze'eg rupi katete wà. — Emur ma'e parat iapo pyrer ipuràg eteahy ma'e ihewe nehe kyn. Emur ma'e or iapo pyrer ipuràg eteahy ma'e ihewe nehe no kyn, i'i wanupe. Wenz kamir wanupe wà, wenz topoz wanupe wà no. **36** Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e uma'ereko Ezit ywy rehe har wapy'a pupe a'e 'ym mehe a'e. A'e rupi Izaew izuapyapyr ikatu wanupe wà. A'e rupi omono waneminozgwer wanupe wà kury. A'e rupi weraha Ezit ywy rehe har wama'e hekuzar katu ma'e wanuwi wà kury.

Izaew izuapyapyr uhem Ezit wi wà

37 Uzyppyrog wata pà upy rehe Hamexe taw wi wà. Wata oho Xukot tawhu pe wà. Heta 600.000 awa a'e 'ar mehe wà. Heta kuzà wà no. Heta kwarearer wà, heta kuzàtàigwer wà no. Heta tua'uhez ma'e wà, heta ihya'uhez ma'e wà no. **38** Amo ae teko tetea'u oho wanupi a'e wà no. Weraha ma'ea'yr tetea'u wanupi wà no: tapi'ak wà, àràpuhàràn hawitu ma'e wà, àràpuhàrànete wà no. **39** Weraha ma'e tpy'ak iapo pyràm uzeupi wà no. Upytu'u mehe uzapo tpy'ak iapiruru 'ym ma'e wà kury. Naheta kwaw imuapiruru kar haw ipupe, ta'e Ezit ywy rehe har omono kar uiwy wi na'arewahy a'e wà xe. A'e rupi nupuner kwaw tpy'ak imuhykaw rehe a'e

wà. **40** Izaew izuapyapyr a'e wà, a'e 'ym mehe umumaw 430 kwarahy Ezit ywy rehe wiko pà a'e wà. **41** A'e 430 kwarahy pawire a'e 'ar mehe we Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e hemiaihu paw a'e wà, Izaew ta'yr wazuapyapyr paw a'e wà, uhem oho Ezit ywy wi a'e wà kury. **42** Tupàn ume'egatu ma'e nànàn a'e 'ar mehe pyhaw. Ume'egatu wemiaihu wamuhem kar katu pà Ezit ywy wi. A'e rupi kwarahy nànàn a'e 'ar mehe pyhaw nehe, tuwe Izaew izuapyapyr paw ima'enukwaw a'e uzeapo ma'e kwer rehe wà nehe. Nezewe mehe wazuapyapyr paw umuwete katu putar Tupàn a'e wà nehe no, awyzeharupi a'e wà nehe no.

Ze'eg Izaew wana'yr ipy wazuka 'ym awer rehe har

43 Uze'eg wi Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e Moizez pe Àràw pe kury. — Pe'aromo hekwaw pawer rehe pema'enukwaw mehe nehe, Pakuwa mynykawhu iapo mehe nehe, peruzar ko ze'eg nehe, ko ma'e heremiapo kar nehe. Ni amo Izaew 'ym nu'u kwaw wà nehe. **44** Aze peme'eg kar amo awa uma'ereko e ma'e romo nehe, upuner i'u haw rehe nehe, aze pemonohok ipirera'i izuwi nehe. **45** Izaew 'ym peinuromo amo 'ar imumaw par nupuner kwaw i'u haw rehe wà. Peme temetarer rehe uma'ereko ma'e nupuner kwaw wà no. **46** Tuwe pe'u penàpuz pupe imuhyk awer pe nehe. Peraha zo ho'o kwer penàpuz wi katu pe nehe. Pezuhaw zo ikagwer nehe. **47** Tuwe Izaew izuapyapyr paw u'u ho'o kwer wà nehe, a'e 'ar rehe uma'enukwaw pà wà nehe. **48** Amo Izaew 'ym pepyr wiko ma'e nehe, aze ipuru'u wer hehe Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e imuwete pà wà nehe, pemonohok ipirera'i izuwi nehe. Pemonohok awa kwer hàpuz me har wapirera'i paw pe wà nehe no. Pemonohok kwarearer hàpuz me har wapirera'i paw pe wà nehe no. A'e re upuner i'u haw rehe Izaew ywy rehe uzexak kar ma'e kwer zàwe nehe. Upirera'i imonohok kar 'ymar nupuner kwaw wà. **49** Nezewegatete pezapò peinuromo wiko ma'e nànàn nehe,

pepyr uzexak kar ma'e kwer nànnàn nehe, amo ae ywy rehe har peinuromo wiko ma'e nànnàn nehe no.

50 Izaew izuapyapyr paw weruzar a'e ze'eg wà. Uzapo Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e Moizez pe Àràw pe hemiapo karer wà. **51** A'e 'ar mehe Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e wenuhem Izaew izuapyapyr uzeànànnàm ma'e a'e wà.

Wa'yr ipy omonokatu Tupàn pe wà

13 ¹ Uze'eg Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e Moizez pe a'e kury.

2— Pemonokatu Izaew wana'yr ipy paw ihewe pe wà nehe. Kuzà hie wi uhem ma'e kwer ipy paw wiko hema'e romo a'e wà: awa a'e wà, ma'ea'yr a'e wà no, i'i izupe.

Mynkaw typy'ak imuapiruru pyr 'ym rehe har

3 Na'e uze'eg Moizez teko wanupe kury. — Pema'enukwaw katu ko 'ar rehe kwarahy nànnàn nehe. Ta'e ko 'ar rehe pemuhem kar Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e Ezit ywy wi a'e xe, pema'erekoahy e awer wi a'e xe. Ta'e ikàg tuwe a'e xe. Nezewe rehe we pe'u zo temi'u ma'e imuapiruru kar haw inuromo nehe. **4** Kutàri zahy Amim her ma'e rehe zahy pitài haw rehe pehem pezuwà Ezit ywy wi. **5** Amo 'ar mehe Tupàn peneraha putar Kànàà izuapyapyr waiwy pe nehe, Eteu izuapyapyr waiwy pe nehe no, Amohe ywy rehe har waiwy pe nehe no, Ewe izuapyapyr waiwy pe nehe no, Zepu izuapyapyr waiwy pe nehe no. Umume'u a'e ywy peipy wanupe peneko àwàm romo. Ikatahuy a'e ywy ma'etymaw romo. Heta tetea'u temi'u a'e pe. A'e pe peneraha mehe nehe, pema'enukwaw katu putar ko 'ar rehe nehe. Pezapo mynkawhu ko 'ar rehe ko zahy rehe kwarahy nànnàn nehe. **6** Pemumaw **7** 'ar typy'ak imuapiruru kar pyr 'ym i'u pà nehe. **7** haw 'ar mehe pezapo mynkawhu Tupàn imuwete katu pà nehe. **7** Pe'u typy'ak imuapiruru kar 'ym pyrer a'e **7** 'ar rehe nehe. Tuwe teko nuexak kwaw ma'e typy'ak imuapiruru kar haw inuromo har peneko haw pe wà nehe. Tuwe teko nuexak

kwaw ma'e typy'ak imuapiruru kar haw peiwy rehe a'e 'ar mehe wà nehe. **8** A'e 'ar mehe peze'eg nezewe pena'yr wanupe nehe. — Azapo ko mynkaw nezewe ihe, ta'e Tupàn uzapo ikatu ma'e ihewe a'e xe, Ezit ywy wi hererur katu pà a'e xe, peze wanupe nehe. **9** Ko mynkaw nuzuawy kwaw ma'e pepo pe iàpixi pyrer nehe, penehàpykàg rehe iàpixi pyrer nehe. Nezewe mehe pemuma'enukwaw putar Tupàn ze'eg rehe pezemu'e àwàm rehe nehe. Pemume'u putar ize'eg nehe no. Tuwe pemume'u wiwi Tupàn ze'eg nehe. Ta'e Tupàn penerur Ezit ywy wi a'e xe, ukàgaw rupi a'e xe. **10** A'e rupi peruzar ko ze'eg ko 'ar rehe kwarahy nànnàgatu nehe.

Ta'yr ipy

11 Tupàn peneraha putar Kànàà ywy rehe nehe. Umur putar a'e ywy peme nehe. Kwehe mehe umume'uahy a'e ywy peipy wanupe peneko àwàm romo. **12** A'e 'ar mehe a'e ywy rehe peneko mehe nehe, pemono kwarer kuzà hie wi uzexak kar ma'e kwer ipy paw Tupàn pe pe wà nehe. Peneimaw awa uzexak ma'e kwer ipy paw wiko Tupàn ma'e romo a'e wà no. **13** Pemekuzar zumen awa uzexak kar ma'e kwer ipy amo àràpuhàràna'yr hawitu ma'e pupe nehe. Aze napemekuzar kwaw nehe, pezuhaw zumen iazu'yw nehe, izuka pà nehe. Pemur pena'yr ipy hekuzar heremimume'u kwer ihewe paw rupi nehe no. **14** Amo 'ar mehe pena'yr upurano putar penehe wà nehe. — Màràzàwe tuwe pezapo ko mynkaw, i'i putar peme wà nehe. — Ukàgaw rupi Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e werur peipy Ezit ywy wi a'e wà, wama'erekoahy e awer wi a'e wà. **15** Parao na'ipurumuhem kar wer kwaw wanehe. A'e rupi Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e uzuka Ezit ywy rehe har wana'yr ipy paw rupi wà: awa wà, ma'ea'yr wà no. A'e rupi azuka ma'ea'yr ihy hie wi uzexak kar ma'e kwer ipy Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e henataromo ihe wà. Amekuzar hera'yr ipy nezewe izupe ihe no, peze pena'yr wanupe nehe. **16** A'e mynkawhu nuzawy kwaw ma'e nepo pe har ma'e nerenataromo har

nehe, ma'e rehe nemuma'enukwaw kar pà nehe. Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e zanererur Ezit ywy wi a'e, ukàgaw rupi a'e. Zanema'enukwaw putar zanererur awer rehe nehe, i'i Moizez teko wanupe.

***Ywàkun upu'àm ma'e,
tata upu'àm ma'e no***

17 Umuhem kar Parao teko a'e wà. Wamuhem kar ire Tupàn nueraha kwaw Piri waiwy rupi. Waneraha awer ipukua'u wera'u, ta'e Tupàn uze'eg nezewe uzeupe a'e xe. — Amo 'ar mehe Piri ywy rehe har ur putar Izaew waàmàtry'ym pà a'e wà nehe. A'e rupi Izaew izewyr wer mo Ezit ywy rehe wà. Naputar kwaw nezewe haw, i'i uzeupe. 18 A'e rupi Tupàn weraha wemiailu amo ae pe rupi wà. Wahaw wyxiguhu oho Yryhupiràg kutyr wà, ta'e heta pe wyxiguhu myteromo har a'e xe. Ezit ywy wi oho mehe weraha takihepuku uzeupi wà. Aze mo amo uzàmàtry'ym wà wà, upuner mo waàmàtry'ymaw rehe wà. 19 Moizez weraha Zuze ikagwer uzeupi. Ta'e kwehe mehe Zuze umume'u kar ukagwer heraha àwàm a'e xe, Izaew ta'yr wanupe a'e xe. Nezewe i'i a'e. — Tupàn peptywàgatu putar a'e nehe. A'e 'ar mehe nehe, peraha hekagwer xe wi nehe, i'i Zuze wyky'yr wanupe.

20 Na'e uhem oho Xukot wi wà kury. A'e wi uhem ire uzapo uker haw wyxiguhu huwake Età ywy rehe wà. 21 'Ar romo Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e wata wanenataromo ywàkun upu'àm ma'e romo waho àwàm hexak kar pà wanupe. Pyhaw wata wanenataromo tata upu'àm ma'e romo. Nezewe uhyape katu pyhaw. A'e rupi upuner wape ràm hexakaw rehe wà. Nezewe mehe upuner wata haw rehe pyhaw wà. Upuner wata haw rehe 'aromo wà no. 22 A'e ywàkun u'àm ma'e 'ar romo har noho pixik kwaw teko wanenatar wi. A'e tata u'àm ma'e pyhaw har noho pixik kwaw wanenatar wi.

Izaew wahaw Yryhupiràg wà

14 1 Na'e Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e uze'eg Moizez pe kury.

2 — Eze'eg nezewe Izaew izuapyapyr wanupe nehe ty, i'i izupe. — Pezewyr xe wi Pi-Airot tawhu kutyr peho pà nehe ty wà. Pezapo pepytu'u àwàm henataromo nehe. A'e tawhu Miginow tawhu Yryhupiràg wamyter pe tuz a'e. Pezapo pepytu'u àwàm yryhu huwake nehe, Ma'aw Zepon tawhu huwake nehe. 3 Nezewe mehe Parao uze'eg putar uzeupe nezewe nehe. — Izaew izuapyapyr wata e waiko kwe rupi wà. Nukwaw kwaw oho àwàm wà, ta'e ukyze wyxiguhu rehe wata àwàm wi a'e wà xe, i'i putar uzeupe nehe. 4 — Azapo putar hema'ereko haw Parao ipy'a pupe ihe nehe. A'e rupi oho putar Izaew wanaikweromo nehe, wapyhyk wi pà nehe. Nupyhyk kwaw wà nehe, ta'e azepyk putar hehe ihe nehe xe. Azepyk putar hemiruze'eg zauxiapekwer wanehe ihe nehe no. Nezewe mehe teko Ezit ywy rehe har ukwaw putar hekàgaw a'e wà nehe. Ukwaw putar teko wazar romo hereko haw a'e wà nehe no, i'i Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e Moizez pe. A'e rupi Izaew izuapyapyr uzapo ma'e Tupàn ze'eg rupi katete a'e wà kury.

5 Amo teko uze'eg oho Ezit ywy rehe har wanuwihawete pe wà. — Izaew izuapyapyr uzàn oho xe wi a'e wà, i'i izupe wà. A'e rupi Parao a'e, hehe we har tuwihawete a'e wà no, uze'egahy uzeupeupe wà kury. — Ma'e xiapo zane. Mâràzawe tuwe ximuhem kar xe wi zane wà, i'i uzeupeupe wà. — Ximuhem kar xe wi zane wà. A'e rupi nazapuner kwaw wamuma'ereko kar e haw rehe zanewe zane nehe kury, i'i ahyahy uzeupeupe wà.

6 A'e rupi umuhyk kar ywyramawa zauxiapekwer wanupe kury. Weraha wemiruze'eg zauxiapekwer paw uzeupi wà. 7 Weraha 600 ywyramawa ikatu wera'u ma'e uzeupi wà. Weraha inugwer ywyramawa Ezit rehe har paw uzeupi wà no, zauxiapekwer tetea'u waneraha pà wà no, wanuwihaw waneraha pà uzeupi wà no. 8 Uzapo wi Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e uma'ereko haw Parao Ezit ywy rehe har wanuwihawete ipy'a pupe a'e kury. A'e rupi uzàn oho Izaew izuapyapyr wanaikweromo kury, zauxiapekwer paw waneraha pà

uzeupi kury. Izaew izuapyapyr wata waiko ukyze 'ym pà a'e wà. **9** Ezit ywy rehe har weraha ma'e tetea'u oho mehe wà: kawaru Parao heimaw paw wà, zauxiapekwer kawaru kupe pe har paw wà no, zauxiapekwer ywyramawa pupe wata ma'e paw wà no. Paw rupi katete uzàn oho Izaew wanaikweromo wà. Uhem wanuwake wà. Yryhu iwyr Pi-Airot tawhu huwake, Ma'aw Zepo tawhu huwake wanekon Izaew a'e 'ar rehe wà.

10 Uhem Parao Izaew wanuwake wemiruze'eg wanche we wà kury. Izaew izuapyapyr ume'e zauxiapekwer wanche wà. Wexak a'e Ezit ywy rehe har wà. — Ur waiko zanepyhyk pà a'e wà, i'i uzeupeupe wà. A'e rupi ukyze katu wanuwi wà. Uhapukaz Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e pe uze'eg pà wà. **11** Na'e uze'eg Moizez pe wà kury. — Mâràzàwe tuwe urerurur pe xe ywyxiguhu pe ne. Aipo naheta kwaw tywypaw zanetymaw uhyk ma'e Ezit ywy rehe zanewe, i'i urywahyahy izupe wà. — Iaiw ma'e erezapo urewe Ezit ywy wi urerurur mehe, i'i izupe wà. **12** — Urerezar pe xe nehe. Tuwe uruma'ereko e Ezit ywy rehe har wanupe nehe, uru'e newe ure. Aze mo urupya a'e pe wanupe uruma'ereko e pà, ikatu wera'u mo urewe. Urumàno putar xe ywyxiguhu rehe ure nehe kury, i'i izupe wà.

13 Nezewe rehe we uze'eg Moizez wemiaiuhu wanupe. — Pkyze zo nehe. Peiko ikàg ma'e romo nehe. Nezewe mehe pexak putar Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e ikàgaw nehe, ta'e pepyro putar a'e nehe xe. Ezit ywy rehe har kutàri har penemixak a'e wà nehe, uzeàmim putar a'e wà nehe. Napexak wi pixik kwaw pe wà nehe. **14** Tupàn uzàmàtry'ym putar a'e zauxiapekwer penekuzaromo a'e wà nehe. Pepyta ma'e iapo 'ym pà nehe, i'i Moizez teko wanupe.

15 Na'e Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e uze'eg Moizez pe kury. — Mâràzàwe tuwe erehapukaz iko ihewe. Emuata wi kar Izaew izuapyapyr wamono ne wà nehe kury. **16** Eupir nepokokaw. Epyho nepo yryhu 'aromo. Nezewe mehe 'y uzemuzak putar mokoz pehegwer romo nehe. Nezewe mehe

Izaew upuner putar yryhu hahaw paw rehe ywy ikàg ma'e rehe wata pà a'e wà nehe kury. **17** Ama'ereko putar Ezit ywy rehe har wapy'a pupe ihe nehe. A'e rupi oho putar Izaew wanaikweromo yryhu pupe wà nehe. Aexak kar putar hekàgaw nehe, iaiw ma'e iapo pà Parao pe nehe, hemiruze'eg zauxiapekwer wanupe nehe no, ywyramawa wanupe nehe, hemiruze'eg kawaru kupe pe har wà no. **18** Ezit ywy rehe har waneityk mehe ukwaw putar Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e romo hereko haw wà nehe.

19 Na'e amo Tupàn heko haw pe har ikàg ma'e a'e, zauxiapekwer Izaew izuapyapyr wanenataromo wata ma'e a'e, uzewyr wanaikweromo a'e kury. Ywàkun upu'àm ma'e a'e, Izaew wanenataromo har a'e, uzewyr wà wanaikwerupi a'e no. **20** Nezewe mehe ywàkun upyta Ezit ywy rehe har Izaew izuapyapyr wamyter pe kury. Pyhaw kury. A'e ywàkun upu'àm ma'e umupihun kar ywak Ezit ywy rehe har wanupe. Uhyape katu Izaew izuapyapyr wanupe. A'e rupi pyhaw Ezit ywy rehe har noho kwaw Izaew wakuty'r wà.

21 Na'e Moizez upyho opo yryhu 'aromo kury. Pyhaw Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e umuhem kar ywytuhu heruwà kwarahy ihemaw wi kury. Ywytuhu umumaw pytun gatu 'y 'yryhu pe har imunyryk pà. Umuzekwa ywy yryhu iwype har kury. Ikàg kury. Uzemuzak 'y mokoz pehegwer romo. **22** A'e rupi Izaew izuapyapyr u'yahaw ywy ikàg ma'e rehe wata pà wà. Aiha katu 'y wahurehe. Aiha katu 'y wawyze har rehe no. Wata 'y myter rupi ywy ikàg ma'e rehe wà. **23** Ezit ywy rehe har oho wanaikweromo wà. Kawaru Parao heimaw paw wà, zauxiapekwer kawaru ku'az har paw uma'e ywyramawa rehe we wà no, zauxiapekwer kawaru ku'az har paw wà no, wata oho ywy yryhu iwpe pe har rehe wanaikweromo wà kury. **24** Izi'itahy Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e wapyk in a'e ywàkun rehe a'e tata upu'àm ma'e rehe. Ume'e zauxiapekwer Ezit ywy rehe har wanehe kury. Umukyzeahy kar tetea'u wà kury. **25** Zawaiw katu ywyramawa

iata haw ta'e Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e umupyta kar iapu'a ma'e xe. Na'e Ezit ywy rehe har uze'eg uzeupeupe wà kury. — Zàzàn zaha Izaew wanuwi nehe kury ty wà, ta'e Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e zaneàmàtry'ym iko a'e xe, wapytywà pà a'e xe, i'i uzeupeupe wà.

26 Na'e uze'eg Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e Moizez pe kury. — Epyho nepo yryhu 'aromo kury. Nezewe mehe 'y uzewyr putar Ezit ywy rehe har wamim pà nehe, ywyrāmawa wa'aromo nehe no, zauxiapekwer kawaru kupe pe har wa'aromo nehe no, i'i izupe.

27 Upyho Moizez opo yryhu 'aromo kury. Kwarahy ihem etea'i mehe yryhu uzewyr wà kury. Ezit ywy rehe har uzeagaw 'y wi uhemaw rehe a'e 'ar mehe wà. Nezewe rehe we Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e omomor zauxiapekwer paw 'y pupe wà. **28** Uzewyr 'y wà ywyrāmawa paw wapyk pà, zauxiapekwer kawaru ku'az har wapyk pà no. Zauxiapekwer Parao hemiruze'eg Izaew wanaikweromo oho ma'e kwer paw umàno yryhu pupe wà kury. Ni amo nuhem kwaw umàno haw wi wà. **29** Izaew a'e wà, wahaw yryhu ywy ikàg ma'e rehe wata pà wà. 'Y aiha katu ma'e wahurehe hin a'e. 'Y aiha katu ma'e wayyze har rehe hin no.

30 A'e 'ar mehe Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e upyro Izaew Ezit ywy rehe har wanuwi a'e wà. Izaew wexak Ezit ywy rehe har umàno ma'e kwer paw yryhu iwyr ywyxig rehe wanuz mehe wà. **31** Wexak Izaew Tupàn ikàgaw a'e wà, ta'e uzuka Ezit ywy rehe har paw a'e wà xe. A'e rupi ukyze Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e wi wà kury. Uzeruzar hehe wà. Uzeruzar hemiruze'eg Moizez rehe wà no.

Moizez uzegar a'e

15 ¹ Na'e Moizez a'e, Izaew izuapyapyr a'e wà no, uzegar Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e pe ko zegar haw imuzàg pà a'e wà kury.

Azegar putar Tupàn Tuweharupi
Wiko Ma'e pe nehe,
ta'e weityk tuwe wàmàtry'ymar
a'e wà xe.

Kawaru a'e wà, zauxiapekwer iku'az
har a'e wà no, Tupàn weityk yryhu
pupe a'e wà.

2 Tupàn Tuweharupi Wiko
Ma'e wiko hepytywà har
ikàg ma'e romo.
Wiko hepyro har romo.
Hezar romo hekon.

- Amume'u putar ikatu haw nehe.
Heru izar romo hekon.
Amume'u putar ikàgaw
hezegar pà nehe.
- 3 Puruityk ma'e romo hekon.
Tupàn Tuweharupi Wiko
Ma'e her romo a'e.
- 4 Ywyrāmawa Parao ima'e a'e wà,
zauxiapekwer Parao hemiruze'eg
a'e wà no,
Tupàn weityk yryhu pupe a'e wà.
Tuwihaw Parao rehe we har ikatu
wera'u ma'e a'e wà,
uzeapykyk Yryhupiràg
pupe a'e wà.
- 5 Y ohoete ma'e upyk a'e wà.
Wezyw 'y pupe ita zàwe wà.
- 6 Nepo awyze har ikàg a'e, Tupàn
Tuweharupi Wiko Ma'e.
Teko wexak nekàgaw wà.
Nepo awyze har, Tupàn, uhauhaw
neàmàtry'yymar wà.
- 7 Nekàgahy haw rupi ereityk
neàmàtry'yymar ne wà.
Nerekwahy haw nuzuawy kwaw tata,
Wapy neàmàtry'yymar ka'akyr ài.
- 8 Nepyтуhemaw neapygwar
wi uhem ma'e kwer umupu'àm 'y
yryhu pe har.
'Y upu'àm ma'e nuzuawy kwaw
pàrirogaw tàtà ma'e.
'Y yryhu iwype har tàtàahy
neàmàtry'yymar wanupe.
- 9 Neàmàtry'yymar uze'eg
nezewe a'e wà.
Zaha putar wanaikweromo nehe.
Xipyhyk putar zane wà nehe.
Xipyhyk putar wama'e paw nehe.
Xipyhyk putar wyzài wama'e
heremimutar nehe.
Apyhyk putar hetakihepuku nehe.
Ximumaw putar zane wà nehe,
i'i uzeupeupe wà.
- 10 Nezewe rehe we erezupy ne.
A'e rupi yryhu upyk
neàmàtry'yymar a'e wà.

- Wezyw ita ipuhuz katu ma'e xum
her ma'e ài wà, yryhu uhua'u
ma'e pupe wà.
- 11 Ma'enugar tupàn a'ua'u wiko ne ài a'e
wà. Ma'enugar ikatu ne ài wà.
Ma'enugar ikàg ne ài wà. Ma'enugar
uzapo hexak pyr 'ym ne ài wà.
Ma'enugar uzapo purumupytuhegatu
kar haw ne ài wà.
- 12 Erepyho nepo awyze har ne.
A'e rupi wyy omokon
ureraikweromo ur ma'e wà.
- 13 Erezamutar katu neremaihu ne wà.
A'e rupi ereruze'eg putar neremipyro
kwer ne wà nehe.
Nekàgaw rupi ereraha putar
a'e teko nereko haw ikatuahy
ma'e pe ne wà nehe.
- 14 Teko amogwer wyy rehe har
uryryryryz waiko ukyze pà wà.
Piri wyy rehe har ukyze katu wà.
- 15 Enom wyy rehe har wanuwihaw
a'e wà nehe,
ukyze putar tuwe newi a'e wà nehe.
Moaw wyy rehe har upuner
ma'e a'e wà nehe,
uryryryryz putar newi ukyze
pà a'e wà nehe.
Kànàà wyy rehe har paw
uryryryryz waiko wà.
- 16 Ma'e wi wakyze haw u'ar wanehe.
Wexak nepuner haw uhua'u ma'e wà.
Upytu'u uzemumyz 'ym pà ita ài wà.
Te neremaihu ukwaw waneko
haw rupi wà.
Neremipyro kwer wahaw waiwy wà.
- 17 Ereraha putar neremaihu
a'e pe ne wà nehe.
Eremuigo kar putar neremiruze'eg
wytyr nema'e rehe ne wà nehe,
Ta'e erexak a'e wytyr nereko
haw romo ne xe.
Ne ae erezapo a'e neràpuzuhu.
- 18 Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e wiko
putar tuwihawete romo tuweharupi
nehe, awyzeharupi nehe,

i'i a'e zegar haw Tupàn Tuweharupi
Wiko Ma'e pe iapo pyrer.

Mirià uzegar a'e

19 Izaew izuapyapyr wahaw yryhu ywy ikàg ma'e rehe wata pà wà. Kawaru Parao ima'e a'e wà, ywyramawa Parao ima'e a'e wà no, zauxiapekwer kawaru kupe pe har a'e wà no, iho wer zepe wanaikweromo yryhu rupi a'e wà. Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e weruzewyr 'y wa'aromo a'e. 'Y upyk a'e wà.

20 Na'e amo kuzà Tupàn ze'eg imume'u har Mirià her ma'e a'e, Àràw heinyr a'e, upyhyk amo maraka opo pe a'e kury. Amogwer kuzà upyhyk maraka'i a'e wà no, upynyk pà izàwegatete a'e wà no. **21** Nezewe uzegar Mirià.

Zazegar Tupàn Tuweharupi

Wiko Ma'e pe nehe.

Ta'e wiko ywate a'e 'y.

Weityk kawaru a'e wà.

Weityk ikupe pe har a'e wà no.

Yryhu pupe waneityk pà a'e wà.

'Yiro ma'e

22 Na'e Moizez weraha Izaew izuapyapyr Yryhupiràg wi a'e wà kury. Wata oho ywyxiguhu Xur her ma'e rehe wà. Umumaw na'iruz 'ar ywyxiguhu rehe wata pà wà. Nuexak kwaw 'y wà. **23** Mara pe uhem mehe nupuner kwaw 'y a'e pe har i'u haw rehe wà, ta'e iroahy a'e xe. A'e rupi Mara i'i teko izupe wà. — Iro, i'i her zaneze'eg rupi. **24** A'e rupi teko uze'egahy Moizez pe wà. — Ma'enugar 'y pupe urui'u putar nehe, i'i izupe wà.

25 Uze'eg Moizez Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e pe uwahy haw rupi kury. Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e wexak kar amo wywra hākàgwer Moizez pe. Weityk Moizez wywra hākàgwer 'y pupe. Hete katu 'y kury. A'e pe Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e omono amo uze'eg wanupe. Umume'u wemimutar wanupe. Wagaw Tupàn Izaew izuapyapyr a'e pe wà. **26** Uze'eg nezewe wanupe. — Ihe Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e pezar romo aiko ihe. Apuraraw kar ma'eahy haw iaew

ma'e Ezit ywy rehe har wanupe ihe. Aze pezeapyaka katu heze'eg rehe nehe, aze pezapo heremimutar nehe, aze penu heremimume'u ràm nehe, napuraraw kar kwaw agwer ma'eahy haw peme ihe nehe. Ta'e pezar romo aiko ihe xe. Ta'e pemukatu har romo aiko ihe xe, i'i Tupàn teko wanupe.

27 Na'e uhem Erim pe a'e wà kury. Heta 12 ytyzuzàmaw a'e pe wà. Heta 70 ma'e'yw inaza 'yw zàwenugar a'e pe wà no. Uzapo upytu'u haw uker haw a'e pe 'y huwake wà.

Tupàn omono temi'u teko wanupe

16 ¹Izaew izuapyapyr paw uhem oho Erim wi a'e wà kury. Ezit ywy wi uhem ire umumaw pitài zahy wata pà wà. Umumaw amo 15 'ar wata pà wà. Amo ywyxiguhu Xin her ma'e a'e, Erim tawhu Xinaz ywytyr wamyter pe tuz a'e. Uhem a'e ywyxiguhu pe wà kury. ²Teko paw uze'eg zemueateahy Moizez pe Àràw pe wà. ³— Aze mo Tupàn urezuka Ezit ywy rehe urereko mehe we ikatu wera'u mo urewe. A'e pe urereko mehe uruwapyk kawawhu huwake ure. Tynehem kawawhu ma'ero'okwer pupe. Heta tetea'u temi'u urewe. Uhyk urewe. Pe. Urererur pe xe ywyxiguhu rehe peà. Ure paw urumàno putar uremai'u 'ym pà urema'uhez tà ure nehe, i'i wanupe wà.

⁴Na'e Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e uze'eg Moizez pe kury. — Amu'ar kar putar typy'ak ywak wi peme ihe nehe kury. Tuweharupi teko uhem putar wàpuzràn wi a'e typy'ak a'e 'ar rehe i'u pyràm imono'og pà wà nehe. Nezewe agaw putar teko ihe wà nehe. Aze ru'u weruzar putar heze'eg wà nehe. ⁵6 haw 'ar mehe omono'og putar mokoz 'ar rehe i'u pyràm imuhyk pà wà nehe, ta'e ⁷ haw 'ar mehe nomono'og kwaw wà nehe.

⁶A'e rupi Moizez uze'eg Izaew wanupe Àràw rehe we kury. — Kutàri karuk mehe pekaw putar Tupàn Ezit ywy wi penerur arer romo heko haw nehe. ⁷Ku'em mehe pexak putar Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e hereko haw heny katu haw nehe, ta'e wenu peze'eg zemueateahy haw a'e xe. Nuruiko kwaw ikàg ma'e romo. Tupàn Tuweharupi

Wiko Ma'e wiko pezar romo. Napeze'eg zemueteahy kwaw urerehe. Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e rehe peze'eg zemueteahy, i'i Moizez teko wanupe.

8 — Pekwaw putar Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e romo heko haw nehe, ma'ero'okwer imur mehe peme karuk etea'i mehe nehe. Pekwaw putar pezar romo heko haw nehe, typy'ak imur mehe peme ku'em mehe nehe. Ta'e wenu uzehe peze'eg zemueteahy awer a'e xe. Ure nuruiko kwaw ikàg ma'e romo. Urerehe peze'eg zemueteahy mehe azeharomoete peze'eg zemueteahy Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e pezar rehe, i'i Moizez teko wanupe.

9 Na'e Moizez uze'eg Àràw pe kury. — Eze'eg eho Izaew izuapyapyr wanànàn nehe kury. — Pezur Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e henataromo nehe kury, ta'e wenu peze'eg zemueteahy awer a'e xe, ere wanupe nehe, i'i izupe.

10 Uze'eg Àràw oho Izaew wanànàn kury. Ize'eg mehe we teko ume'e ywyxiguhu kutyr wà. Tupàn heny katu haw uzexak kar a'e pe a'e ywàkùn inuromo. 11 Uze'eg Tupàn Moizez pe kury.

12 — Aenu Izaew herehe waze'eg zemueteahy awer ihe. A'e rupi eze'eg nezewe wanupe nehe. — Karuk etea'i mehe pe'u putar ma'ero'okwer nehe. Ku'em mehe pe'u putar typy'ak nehe. Penewykàtà putar nehe. Nezewe mehe pekwaw putar Tupàn pezar romo hereko haw nehe, ere wanupe nehe, i'i Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e Moizez pe.

13 A'e 'ar mehe we karuk etea'i mehe ur pykahu zàwenugar tetea'u waneko haw pe wà. Upyk waneko haw wà. Ku'em mehe zuwiri upyk waneko haw. 14 Zuwiri ikàg ire amo ma'e pira pekwer zàwenugar uzexak kar ywyxiguhu rehe. Nuzawy kwaw 'ytàtà wyy rehe har. 15 Izaew izuapyapyr wexak a'e ma'e wà. — Ma'e a'e, i'i uzeupeupe wà, ta'e nukwaw pixik kwaw wà xe. — Typy'ak penemi'u ràm Tupàn hemimur kwer a'e, i'i Moizez wanupe. 16 Nezewe i'i Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e iko peme. — Teko pitàitàigatu omono'og putar wemi'u ràm a'e

'ar mehe àràw wà nehe. Peraha mokoz zutahyky'a por teko penàpuz me har wanupe pitàitàigatu nehe, i'i Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e peme, i'i Moizez teko wanupe.

17 Izaew izuapyapyr weruzar a'e ze'eg a'e wà. Amo omono'og temi'u tetea'u wà. Amo omono'og temi'u pixik wà. 18 A'e re upapar temi'u imono'og pyrer wà, kawaw pupe wà. Temi'u imono'og pyrer uhyk temi'u tetea'u imono'og arer wanupe. Temi'u imono'og pyrer uhyk temi'u pixika'i imono'og arer wanupe no. Uhyk katu teko wanupe pitàitàigatu. Naheta kwaw ikurer. Ni amo na'ima'uhez kwaw wà.

19 Na'e uze'eg wi Moizez teko wanupe. — Pe'u paw kutàri nehe. Pemonokatu zo temi'u pyhewe i'u pyràm romo nehe, i'i wanupe.

20 Amo teko nuweruzar kwaw ize'eg wà. Omonokatu temi'u ikurer pyhaw wà, izi'itahy àràw romo wà. Iku'em mehe heta tetea'u merua'yr a'e temi'u rehe wà. Inem. Ipihe. Wikwahy Moizez ikwaw mehe. 21 Ku'em nànnàn teko omono'og wemi'u ràm wà. Te uhyk wanupe. Ikurer upyta wyy rehe. Kwarahy haku mehe typyràn ukàzym pà wyy rehe.

22 6 haw 'ar mehe omono'og mokoz 'ar rehe àràw wà, 4 zutahyky'a por teko wanupe pitàitàigatu wà. Wanuwihaw ur Moizez pe a'e ma'e imume'u pà wà. 23 — Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e uzapo kar nezewe haw a'e, i'i wanupe. — Pyhewe pepytu'u nehe. 'Ar pepytu'u haw pemonokatu ihewe nehe. A'e 'ar uzawy amogwer 6 'ar a'e. A'e rupi pema'ereko zo a'e 'ar rehe nehe. 6 haw 'ar rehe pemihir penemi'u ràm nehe, pemupupur penemi'u ràm nehe. Pemonokatu penemi'u ràm mytu'u 'ar rehe àràw pezeupe nehe, i'i Tupàn iko peme, i'i Moizez wanupe.

24 Weruzar ize'eg wà. Omonokatu temi'u ikurer a'e 'ar rehe wà. Iku'em mehe na'inem kwaw. Naheta kwaw merua'yr hehe. 25 — Pe'u kutàri kury, i'i Moizez teko wanupe. — Ta'e kutàri mytu'u haw Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e pe a'e xe. A'e rupi naheta kwaw temi'u wyy rehe kutàri. 26 6 'ar

rehe pemono'og temi'u nehe. 7 haw 'ar mehe mytu'u haw 'ar mehe naheta kwaw nehe.

27 Amo teko uhem oho 7 haw 'ar mehe temi'u imono'og pà a'e wà. Nuexak kwaw wà. Naheta kwaw. 28 Uze'eg wi Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e Moizez pe. — Emume'u ko heze'eg teko wanupe nehe. — Mâràn 'ar pemumaw putar heze'eg heremimume'u kwer heruzar 'ym pà nehe. 29 Pema'enukwaw katu ko ma'e rehe nehe. Apumupytu'u kar ihe. Amur mytu'u haw 'ar peme ihe. A'e rupi 6 haw 'ar mehe amono temi'u mokoz 'ar rehe àrà m peme. Tuwe teko paw upyta wàpuz me 7 haw 'ar mehe wà nehe. Ni amo nuhem kwaw wà nehe, i'i Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e Moizez pe, teko wanupe.

30 A'e rupi teko upytu'u 7 haw 'ar mehe wà.

31 Izaew izuapyapyr a'e wà,-Mana, i'i a'e typy'ak pe a'e wà. — Ma'e romo a'e, i'i her zaneze'eg rupi. Nuzuawy kwaw ma'eà'yzgwer xig ma'e pixika'i ma'e. Nuzuawy kwaw typy'ak hàir inuromo iapo pyrer. 32 — Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e uze'eg nezewe a'e, i'i Moizez teko wanupe. — Pemono'og mokoz zutahyky'a por nehe. Pemonokatu nehe. Nezewe mehe pezuapyapyr amo ae kwarahy rehe àrà m upuner hexakaw rehe wà nehe. Nezewe mehe waxak putar typy'ak heremimono kwer wà nehe. — Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e omono 'àg temi'u ureipy wanupe a'e, Ezit ywy wi wanerur mehe a'e, ywyxiguhu rehe wata mehe a'e, i'i putar uzeupeupe wà nehe, i'i Tupàn wanupe. 33 A'e rupi Moizez uze'eg Àrà w pe. — Epyhyk amo kawaw nehe. Emynehem mokoz mana zutahyky'a por pupe nehe. Emuapyk a'e kawaw Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e henataromo nehe. Teko omonokatu putar a'e kawaw por uzuapyapyr wanupe nehe. Hexak mehe wazuapyapyr ima'enukwaw putar uzar rehe wà nehe, i'i izupe.

34 Weruzar Àrà w Tupàn ze'eg Moizez pe imur pyrer. Omono a'e mana Tupàn Ze'eg Hyru henataromo kury, nezewe imonokatu pà kury. 35 Izaew izuapyapyr umumaw 40 kwarahy mana i'u pà wà. Ywy teko heta haw

pe uhem mehe upytu'u i'u re wà. Kànàa ywy iwyr uhem mehe upytu'u i'u re wà. 36 Tuweharupi teko omono'og pitài kawaw por uzeupe pitàitàigatu wà. Heta mokoz zutahyky'a por a'e kawaw pupe.

Tupàn umuhem kar 'y itahu wi a'e

17 1 Izaew izuapyapyr paw uhem oho ywyxiguhu Xin her ma'e wi a'e wà kury. Amo 'ar mehe upytu'u xe wà. Amo ae 'ar mehe upytu'u pe pe wà. Aze Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e umupytu'u kar amo me wà, upytu'u a'e pe wà. Amo 'ar mehe uzapo uker haw Hepinim pe wà. Naheta kwaw 'y a'e pe wanupe. 2 A'e rupi teko uze'egahy Moizez pe wà. — Emur 'y urewe nehe, ta'e ureiwez ure no xe, i'i izupe wà. — Mâràzàwe tuwe ereze'egahy ihewe. Mâràzàwe tuwe peagaw Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e hereko, i'i Moizez teko wanupe.

3 Iziwez tuwe teko a'e pe wà. A'e rupi uze'egahy wiwi Moizez rehe uhapukaz tà wà. — Mâràzàwe tuwe urererur pe Ezit ywy wi ne. Aipo urezuka putar pe ureiwez kar pà xe. Urerayr ne wà nehe no, urereimaw àràpuhàranete ne wà nehe, àràpuhàrà hawitu ma'e ne wà nehe no, aipo erezuka putar paw rupi katete xe ne wà nehe.

4 Uze'eg Moizez Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e pe wahy haw rupi upytywà àwàm henoz tà izupe kury. — Ma'e azapo putar ko teko wamurywete kar pà nehe. Nan kwehe tete ipuruzuka wer putar herehe ita imomor pyr pupe wà nehe, i'i izupe.

5 Uze'eg Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e Moizez pe. — Eata teko wanenataromo nehe. Eraha amo tuwihaw nerupi ne wà nehe. Kwehe mehe erenupà Niru yrykawhu ywya nepokokaw pupe ne. Eraha a'e ywya nepokokaw nepo pe kutàri nehe no. 6 Erehe putar ezuwà amo itahu Orew her ma'e huwake nehe. A'e pe nehem mehe apu'àm putar nerenataromo itahu i'aromo Xinaz wytyr rehe ihe nehe. Enupà a'e itahu nehe. 'Y uhem putar izuwi nehe. Teko upuner putar ipupe ui'u haw rehe wà nehe, i'i Tupàn izupe. A'e rupi Moizez weruzar a'e

ize'eg oho kury, Izaew wanàmuzgwer wanenataromo kury.

7 Omono Moizez mokoz her izupe. — Maxa, i'i izupe. — Merima, i'i izupe no. — Puragaw, i'i Maxa zaneze'eg rupi. — Ze'eg ahyahy haw, i'i Meripa zaneze'eg rupi. Ta'e Izaew izuapyapyr uze'eze'egahy Moizez pe a'e pe wà xe. Ta'e wagaw Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e a'e pe wà no xe. — Aipo Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e wiko zaneinuromo azeharomoete a'e, i'i uzeupepe wà, uzehezehe upuranu pà wà.

Izaew uzàmàtry'y'm Amarek izuapyapyr wà

8 Na'e teko Amarek izuapyapyr her ma'e uzàmàtry'y'm Izaew wà a'e wà kury, Hepinin pe waneko mehe a'e wà kury. **9** Uze'eg Moizez Zuzue pe kury. — Exaexak amo awa ne wà nehe kury. Pyhewe izi'itahy eraha a'e awa Amarek izuapyapyr waàmàtry'y'm pà ne wà nehe. Pyhewe apu'am putar ywytyr apyr ihe nehe, ywyrà hepokokaw Tupàn pe imonokatu pyrer ipyhyk pà hepo pe ihe nehe, i'i izupe.

10 A'e rupi Zuzue uzàmàtry'y'm Amarek izuapyapyr oho a'e wà kury, Moizez ze'eg rupi katete a'e wà kury. Moizez a'e, Àràw a'e no, Ur a'e no, uzeupir oho ywytyr apyr a'e wà kury. **11** Upir Moizez opo wàkàg 'aromo kury. Hupir mehe Izaew uzuka katu Amarek izuapyapyr wanereko wà. Opo imuezyw mehe Amarek izuapyapyr uzuka katu Izaew wanereko wà. **12** Ikene'o mehe Moizez nupuner kwaw opo imupyta kar haw rehe wàkàg 'aromo. A'e rupi hehe we har upyhyk amo ita wà kury. Umuapyk kar Moizez hehe wà. Àràw upyhyk ipo. Ur upyhyk ipo inugwer. Umupyta kar ipo iàkàg 'aromo wà. Te kwarahy wixè kury. **13** Nezewe mehe Zuzue a'e, zauxiapekwer Izaew izuapyapyr a'e wà no, weityk zauxiapekwer Amarek izuapyapyr a'e wà. (Uzuka zauxiapekwer tetea'u wà. Umuzàn kar wakurer wà.)

14 Na'e Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e uze'eg Moizez pe kury. — Emuapyk ko ma'e uzeapo ma'e kwer imume'u haw pape rehe

nehe. Nezewe mehe teko ima'enukwaw putar hehe wà nehe. — Tupàn umumaw putar tuwe Amarek izuapyapyr a'e wà nehe, ere Zuzue pe nehe.

15 Uzapo Moizez amo ma'ea'yr hapy haw Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e henataromo a'e pe kury. — Amo zauxiapekwer waàmàtry'y'm mehe zauxiapekwer weraha pàn pehegwer uwihawete her hereko har uzeupi wà. Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e wiko a'e pàn pehegwer zàwenugar ihewe a'e, i'i. **16** A'e re uze'eg nezewe. — Peupir katu pàn pehegwer Tupàn her hereko har ywate nehe. Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e uzàmàtry'y'm putar Amarek izuapyapyr tuweharupi wà nehe, i'i Moizez.

Oho Zetoro Moizez hexak pà

18 **1** Zetoro a'e, xaxeto Minià ywy rehe har a'e, wenu Moizez pe Izaew pe Tupàn hemiapo kwer paw imume'u awer a'e. Wenu Tupàn hemiapo kwer Ezit wi Izaew wapyro awer imume'u awer no. Moizez tatyw romo hekon. **2** A'e 'ym mehe we Moizez omono kar wemireko Zipora tu heko haw pe. Zetoro umuhem kar katu wazyr imuwà wàpuz me. Weraha Zipora mokoz Moizez ta'yr uzeupi u heko haw pe uzewyr mehe wà. **3** Amo ta'yr a'e, Zeroxon her romo a'e. Ta'e — Amo ae ywy rehe har ài aiko ko ywy rehe ihe, i'i Moizez izexak kar mehe. — Amo ae ywy rehe har a'e ywy rehe wiko ma'e, i'i Zeroxon zaneze'eg rupi. **4** — Eriezer inugwer ta'yr her romo. — Tupàn heru izar wiko hepytywà har romo a'e. Hepyro Parao wi a'e, nahezuka kar kwaw izupe a'e, i'i Moizez. A'e rupi omono Eriezer wa'yr her romo. — Tupàn hepytywà har, i'i Eriezer zaneze'eg rupi.

5 Moizez tatyw Zetoro a'e, Moizez hemireko a'e no, ta'yr a'e wà no, ur hexak pà wyxiguhu rehe heko mehe a'e wà kury. Ta'e upytu'u Moizez ywytyr Tupàn pe imonokatu pyrer huwaxe a'e xe. (Zetoro heko haw namuute kwaw a'e wi.) **6** Omono kar Zetoro uze'eg Moizez pe kury. — Ihe ihe, neratyy Zetoro ihe, azur tuwà newe

neremireko rupi mokoz imemyr wanupi ihe kury, i'i izupe. **7** A'e rupi uwàxi Moizez watyw oho kury. Uzemumew upenàràg rehe wapyk pà henataromo imuwete pà. Uzurupyter. — Nekatu ty, nekatu ty, i'i uzeupepe wà. Wixe tàpuzràn pupe wà. **8** Umume'u Moizez Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e hemiapo kwer Parao pe arer Ezit ywy rehe arer parer paw watyw pe kury. — Tupàn uzapo a'e ma'e ta'e uzamutar katu teko Izaew izuapyapyr a'e wà xe, i'i izupe. Umume'u ma'erahy ipuraraw pawer pe rupi wata mehe arer paw izupe no. — Tupàn urepyro a'e ma'e nànan a'e, i'i izupe. **9** Hurywete tuwe Zetoro Tupàn hemiapo kwer ikatu ma'e paw henu mehe, ta'e Tupàn upyro Izaew Ezit ywy rehe har wanuwi a'e wà xe. **10** — Ikatuahy Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e, ta'e pepyro Ezit ywy rehe har wanuwi Parao wi a'e xe, i'i Zetoro izupe. **11** — Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e ikàg wera'u tupàn a'ua'u wanuwi a'e. Akwaw ikàg wera'u haw ihe kury. Ta'e upyro Izaew Ezit ywy rehe har wanuwi a'e wà xe. Ta'e Ezit ywy rehe har werekoahy Izaew a'e mehe a'e wà xe, i'i Zetoro.

12 Na'e Zetoro Moizez tatyw werur amo ma'e hapy paw pyràm Tupàn henataromo kury. Uzuka amo ma'ea'yr henataromo wà no. Àràw a'e, Izaew izuapyapyr wanàmuzgwer paw a'e wà no, ur typy'ak i'u pà Moizez tatyw ipyr Tupàn henataromo a'e wà kury.

Wexaxak Moizez upytywà àràw wà

13 Iku'egwer pe wapyk Moizez tuwihawete henaw rehe kury, pureruze'eg ma'e romo wiko pà teko wanupe kury. Teko tetea'u upu'àm huwake wà. Izi'itahy wiko a'e pe wà. Kwarahy heixe mehe wiko a'e pe wà no. **14** Tatyw wexak ma'e teko wanupe Moizez hemiapo kwer paw a'e. Hexak mehe uze'eg nezewe izupe. — Màràzàwe tuwe erezapo agwer ma'e neremialhu wanupe. Xo ne zo ereiko pureruze'eg ma'e romo wanupe. Teko tetea'u upyta xe neruwake wà, izi'itahy wà, te kwarahy heixe mehe wà, i'i izupe.

15 Uze'eg Moizez izupe. — Azapo agwer

ma'e ihe, wanemiapo kwer ikatu haw imume'u pà ikatu 'ymaw imume'u pà ihe, ta'e teko ur ihewe Tupàn hemimutar ikwaw pà a'e wà xe. **16** Aze amo ipurumume'u wer amo ikatu 'ym ma'e rehe amo ae rehe, ur xe ihewe. Aenu wanemimume'u. Amupytu'u kar waàmàtyry'ym ire. Amume'u Tupàn ze'eg wanupe. Amume'u Tupàn hemimutar wanupe no, i'i Moizez watyw pe.

17 Uze'eg wi Zetoro wàzywen pe. — Na'ikatu kwaw nezewe haw iapo haw.

18 Nekene'o wera'u putar nehe. Newe ma'e imume'u har ikene'o putar a'e wà nehe no. A'e ma'e iapo haw a'e nema'ereko haw ipuhuz katu wera'u putar newe nehe. Ne zutyka'i nerepuner kwaw a'e ma'e paw iapo haw rehe nehe. **19** Ezeapyaka katu heze'eg rehe nehe kury. Amume'u katu putar neremiapo ràw newe ihe nehe kury. Nezewe mehe Tupàn wiko putar nerehe we a'e nehe. Ne ereiko teko wanekuzar har romo Tupàn henataromo. Eremume'u wanupe ikatu 'ym ma'e uzeapo ma'e kwer ne, Tupàn pe ne. **20** Emume'u Tupàn ze'eg wanupe nehe. Emume'u Tupàn hemimutar wanupe nehe no. Emu'e waneko katu àwàm rehe ne wà nehe. Emu'e Tupàn pe wanemiapo ràw rehe ne wà nehe no. **21** Exaexak amo awa ma'e kwaw par ne wà nehe, teko wanehe we har ne wà nehe. Tuwe wiko Tupàn wi ukzye ma'e romo ikatu ma'e romo wà nehe. Tuwe wiko ma'e rehe imunar 'ym ma'e romo hemu'em 'ym ma'e romo wà nehe. Emuigo kar a'e awa teko waneruze'egar romo ne wà nehe. Aze heta 10 teko wà nehe, emuigo kar pitài awa waneruze'egar romo nehe. Aze heta 50 teko wà nehe, emuigo kar amo ae awa a'e 50 teko waneruze'egar romo nehe no. Aze heta 100 teko wà nehe, emuigo kar amo ae awa a'e 100 teko waneruze'egar romo nehe no. Aze heta 1.000 teko wà nehe, emuigo kar amo ae awa a'e 1.000 teko waneruze'egar romo nehe no. Imono'og pyr nànan heta putar tuwihaw wà nehe. **22** Emuigo kar a'e awa teko waneruze'egar romo ne wà nehe. Weruze'eg putar wemiruze'eg wanereko tuweharupi wà nehe.

Aze amo zeàmàtry'ymaw zawaiw katu wera'u wanupe nehe, tuwe werur newe wà nehe. Aze nazawaiw kwaw wanneruze'egaw nehe, a'e ae umuàgà'ym putar wà nehe. Nezewe mehe upyhyk putar nema'ereko haw ikurer a'e wà nehe. Nezewe mehe erema'ereko wera'i nehe, nekene'o 'ym pà nehe. **23** Aze Tupàn uzapo kar nezewe haw iko newe, aze erezapo nehe, erepuner nema'ereko haw iapo haw rehe nehe. Nanekene'o kwaw nehe. A'e rupi teko hurywete putar wà nehe. Ta'e amo weruze'egatu a'e wà xe. Ta'e amo umuàgà'ym wama'e a'e xe, i'i tatyw Moizez pe.

24 Wenu Moizez watyw ze'eg. Uzapo ma'e ize'eg rupi katete. **25** Wexaexak amo awa ikatu ma'e Izaew izuapyapyr paw wanehe we har wà, pureruze'egar romo wamuigo kar pà wà: amo 1.000 teko wanneruze'egar romo wà, amo 100 teko wanneruze'egar romo wà no, amo 50 teko wanneruze'egar romo wà no, amo 10 teko wanneruze'egar romo wà no. **26** A'e awa weruze'eg wemiruze'eg waiko tuweharupi wà. Aze zawaiw katu amo wazeàmàtry'ymaw imukatu haw, werur Moizez pe wà. Zawaiw 'ym ma'e a'e zutyka'i umuàgà'ym wà.

27 Na'e — Zazur rihi, i'i Moizez watyw pe hape rupi iho mehe. A'e rupi Zetoro uzewyr oho uiwy pe kury.

Tupàn uzapo uze'egatu haw Xinaz rehe

19¹⁻² Izaew izuapyapyr oho Hepinim wi wà. Na'iruz haw zahy rehe 'ar ipy mehe Ezit ywy wi uhem ire uhem ywyxiguhu Xinaz her ma'e pe wà kury. Upytu'u a'e pe wà, uker haw iapo pà a'e pe wà, ywytyr Xinaz her ma'e izypy pe wà. **3** Na'e Moizez uzeupir oho ywytyr rehe Tupàn huwàxi pà kury. Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e uze'eg izupe ywytyr rehe uhapukaz tà. — Eze'eg nezewe Zako izuapyapyr wanupe nehe, Izaew izuapyapyr wanupe nehe, i'i izupe. **4** — Pe ae pexak heremiapo kwer Ezit ywy rehe arer. Wyràhu weraha umemyr upepo wamytepe uwewe pà. Nezewegatete apuerur xe Ezit ywy wi ihe, xe heruwake ihe. **5** Aze

peruzar tuwe heze'eg nehe, aze pezapo tuwe heremimutar nehe, peiko putar tuwe heremiayu ikatu ma'e romo nehe, amogwer teko wazàwe 'ym nehe. Aiko ywy paw izar romo ihe. **6** Nezewe rehe we peiko putar herenataromo har romo nehe. Apomonokatu putar teko ikatua'y ma'e romo ihe nehe, ere wanupe nehe, i'i Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e Moizez pe. — Emume'u ko heze'eg Izaew wanupe nehe, i'i izupe.

7 A'e rupi wezyw Moizez ywytyr wi teko wanupe oho pà kury. Omono'og teko wanneruze'egar paw uzeake wà. Umume'u Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e hemiapo putar paw a'e pureruze'eg ma'e wanupe. **8** Teko paw uze'eg izupe pitài 'ar mehe wà. — Uruzapo putar tuwe Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e hemimutar paw ure nehe, i'i izupe wà. A'e rupi umume'u Moizez waze'eg awer oho Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e pe.

9 I'i Tupàn Moizez pe.

— Ahem putar neruwake ywàkun ipihun ma'e pupe ihe nehe. Nezewe mehe teko wenu putar newe heze'eg mehe wà nehe. A'e rupi tuweharupi uzeruzar putar nerehe wà nehe, i'i Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e Moizez pe. Na'e Moizez umume'u teko wanemimume'u kwer Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e pe kury. **10** Uze'eg wi Tupàn Moizez pe kury. — Eze'eg eho teko wanupe kutàri nehe kury. — Kutàri, pyhewe nehe no, tuwe pezemukatu Tupàn imuwete haw rehe nehe. Pepyhez pema'e nehe no, ere wanupe nehe. **11** Tuwe wazemuàgà'ymaw uhyk putar wanupe pyhegwepe paw rupi nehe. Ta'e a'e 'ar mehe awezyw putar aha ywytyr Xinaz rehe ihe nehe, teko nànan hezexak kar pà wanupe ihe nehe. **12** Exak kar waho àwàm wanupe nehe. Exak kar waho 'ym àwàm wanupe nehe no. — Petyryk zo ywytyr huwake nehe, ere wanupe nehe. — Pezeupir zo ywytyr rehe nehe. Pepokok zo ywytyr izypy rehe nehe, ere wanupe nehe. — Aze amo teko opokok ywytyr rehe nehe, tuwe pezuka a'e teko nehe, ere wanupe nehe. **13** Teko uzuka putar a'e teko ita tetea'u pupe iapiapi pà wà nehe. U, uzywà putar 'uyw

pupe wà nehe. Tuwe teko nopokok kwaw a'e teko rehe wà nehe. Aze awa opokok a'e wyytyr rehe wà nehe, aze ma'ea'yr uhyk a'e wyytyr rehe wà nehe, nupuner kwaw wikuwe haw rehe wà nehe. Àràpuhàràn awa i'ak kwer uxi'àm romo iapo pyrer ipy mehe nehe, xo a'e mehe zo teko upuner a'e wyytyr rehe uzeupir haw rehe wà nehe, i'i Tupàn.

14 Uwezyw wi Moizez wyytyr wi kury, teko wapyr oho pà kury. Pezemuàgà'ym Tupàn imuwete katu àwàm rehe nehe, i'i teko wanupe. Upuez ukamir wà, upuez wopoz wà. 15 Na'e uze'eg wi Moizez teko wanupe kury. — Pezemuàgà'ym pekatu àwàm iku'egwer pe àràn rehe nehe. Peker zo penemireko wapuhe nehe. Peker zo pemen wapuhe nehe, i'i wanupe.

16 Na'iruz haw 'ar mehe iku'em mehe amo wvákun uzexak kar wyytyr rehe kury. Wànoànog. Uwerawerawahy a'e no. Teko wenu amo ma'ek kwer xi'àm romo iapo pyrer ipyahy mehe wà. Teko a'e pe har paw uryryryryz wà. 17 Na'e Moizez weraha teko wapytu'u haw wi wà kury, Tupàn huwàxi mà wà kury. Upyta wyytyr izypy huwake upytu'u pà wà. 18 Xinaz wyytyr paw umuhem kar tàtàxiner a'e, ta'e Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e uwezyw hehe tata inuromo a'e xe. Tàtàxiner uzeupir izuwi tatahu wi uhem ma'e kwer ài. Wyytyr paw uryryryryz. 19 Na'e upyahy wera'u ma'e i'ak kwer xi'àm romo iapo pyrer. Na'e uze'eg Moizez a'e kury. A'e re Tupàn uwazar ize'eg izupe ànoànogaw inuromo. 20 Uwezyw Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e wà wyytyr Xinaz iapyr kury. Wenz Moizez uzeupe, — Ezur wyytyr apyr kury, u'e pà izupe. A'e rupi uzeupir Moizez. 21 Uze'eg Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e Moizez pe. — Ewezyw teko wapyr nehe, wanupe neze'eg pà nehe. — Peho zo wyytyr huwake Tupàn hexak pà nehe ty wà. Aze amo oho wà nehe, a'e mehe umàno putar wà nehe, ere wanupe nehe. 22 — Te xaxeto a'e wà nehe no, tuwe uzemukatu ihewe uzemonokatu pà a'e wà nehe no. Aze uzemukatu kwaw wà nehe, azuka putar ihe wà nehe, i'i Tupàn Moizez pe.

23 Uze'eg Moizez Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e pe. — Teko nupuner kwaw Xinaz rehe uzeupir haw rehe wà nehe. — Amonokatu 'àg wyytyr ikatuahy ma'e romo ihe. Pemuwete nehe, ere urewe. — Exak kar waho àwàm teko wanupe nehe, ere ihewe. — Tuwe teko noho kwaw neremixak karer ikupe pe wà nehe, ere ihewe, i'i Moizez Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e pe.

24 I'i Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e izupe. — Ewezyw nehe. Ezewyr Àràw herur pà nehe. Xaxeto a'e wà, teko a'e wà no, nupuner kwaw wyytyr huwake ur haw rehe heruwake uhem pà wà nehe. Aze ur wà nehe, azuka putar ihe wà nehe, i'i Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e Moizez pe.

25 A'e rupi Moizez uwezyw wi teko wanupe kury. Umume'u a'e Tupàn ze'eg awer wanupe.

Tupàn umume'u wemiapo kar Moizez pe a'e

20 1 Tupàn uze'eg nezewe a'e, uze'eg imume'u pà Moizez pe a'e.

2 — Aiko Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e pezar romo ihe. Apuerur Ezit ywy wi ihe. Peiko uma'ereko e ma'e romo a'e ywy rehe har wanupe. Apupyro wanuwi.

3 Hemuwete katu pe nehe. Pemuwete zo amo tupàn a'ua'u herekuzaromo pe wà nehe.

4 Pezapo zo ma'e hagaw paw nehe: ni ywak rehe har hagapaw, ni ywy rehe har hagapaw, ni 'y pe har hagapaw. 5 Peapyk zo penàràg rehe ma'e hagaw paw henataromo nehe, imuwete katu pà nehe. Ta'e ihe Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e pezar romo aiko ihe xe. Naputar kwaw amo tupàn pezar romo ihe wà. Aze amo na'iakatuwawahy kwaw herehe wà nehe, azepyk putar wanehe nehe. Azepyk putar wana'yr wanehe nehe. Azepyk putar wanemimino wanehe nehe no. 6 Aze amo heamutar katu wà nehe, aze weruzar heze'eg wà nehe, azamutar katu ta'yr ihe wà nehe, azamutar katu hemimino ihe wà nehe no. Azamutar katu putar izuapyapyr te 1.000 haw ihe wà nehe no.

7 Peze'eg zemueteahy zo herer imume'u mehe nehe, ta'e aiko Tupàn Tuweharupi

Wiko Ma'e pezar romo ihe xe. Aze amo numuwete kwaw herer wà nehe, azepyk putar wanehe nehe.

8 Pema'enukwaw katu mytu'u haw 'ar rehe nehe. Pemonokatu ihewe nehe. **9** Pemumaw 6 'ar pema'ereko pà nehe, pema'ereko haw iapo pà nehe. **10** 7 haw 'ar pemonokatu ihewe mytu'u haw 'ar romo nehe, ta'e aiko Tupàn pezar romo ihe xe. A'e 'ar mehe pema'ereko zo nehe. Ni pe, ni pena'yr wà, ni penazyr wà, ni peme uma'ereko e ma'e awa wà, ni peme uma'ereko e ma'e kuzà wà, ni peneimaw wà, ni amo ae ywy rehe har peinuromo wiko ma'e wà. Pemuma'ereko kar zo a'e 'ar mehe pe wà nehe. **11** Ta'e amumaw 6 'ar ma'e paw iapo pà ihe xe: ywak, ywy, yryhu, ywak rehe har paw wà, ywy rehe har paw wà, yryhu rehe har paw wà. 7 haw 'ar mehe apytu'u waapo re. A'e rupi amonokatu mytu'u haw 'ar. Amonokatu hezeupe no. Amupytu'u kar teko a'e 'ar mehe ihe wà.

12 Pemuwete penu pehy wanehe we pe wà nehe. Nezewe mehe ipukua'u putar peneko àwàm ywy peme heremimur e rà m rehe nehe.

13 Pepuruzuka zo nehe.

14 Peker zo penemireko 'ym wapuhe nehe, peker zo pemen 'ym wapuhe nehe.

15 Pemunar zo ma'e rehe nehe.

16 Penemu'em zo amo pe penapi har hemiapo kwer rehe nehe.

17 Penewyrowyroahy zo penapi har hàpuz rehe nehe. Peputar zo penapi har hemireko nehe. Peputar zo hemiruze'eg uma'ereko e ma'e awa nehe. Peputar zo hemiruze'eg uma'ereko ma'e kuzà nehe. Peputar zo heimaw tapi'ak nehe. Peputar zo heimaw zumen nehe. Peputar zo wyzài ima'e nehe. Upaw Tupàn ze'eg teko wanupe imume'u pyrer xe kury.

Teko ukyze katu wà

18 Teko wenu wytyruhu iànoàng mehe. Wexak iweraweraw mehe wà. Wenu ma'e'ak kwer xi'am romo iapo pyrer ipy mehe wà. Wexak tàtáxiner wytyr ipyk mehe wà. A'e rupi uryryryryz ukyzeahy pà wà. A'e rupi upyta pepa'i muitea'i izuwi wà. **19** Uze'eg

Moizez pe wà. — Aze eze'eg urewe nehe, uruzeapyaka katu putar neze'eg rehe nehe. Aze Tupàn uze'eg urewe nehe, urumàno putar nehe, i'i izupe wà.

20 Uze'eg Moizez teko wanupe. — Pekyze zo nehe. Tupàn ur penagaw pà a'e. Nezewe mehe hehe pekyze haw upyta putar pepy'a pe nehe. Nezewe mehe napezapo kwaw ikatu 'ym ma'e nehe. Napezapo kwaw hemimutar 'ym nehe, i'i wanupe.

21 Upyta teko multe wytyr wi wà. Xo Moizez zo utyryk oho wanuwi wytyr kutyr, ywàkun ipihunahy ma'e Tupàn heko haw huwake uhem pà.

Ze'egatu haw ma'ea'yr izuka haw rehe

22 Na'e uze'eg Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e Moizez pe kury. — Emume'u ko heze'eg Izaew wanupe nehe. — Aze'eg peme ywak wi ihe. Pexak heze'eg mehe. **23** Pezapo zo tupàn a'ua'u pe wà nehe. Pemuwete zo herekuzaromo pe wà nehe. Pemuapu'a zo parat tupàn a'ua'u iapo pà nehe. Pemuapu'a zo or tupàn a'ua'u iapo pà nehe. **24** Pema'ema'e ywy ma'ea'yr hany haw iapo pà herenataromo nehe. Pezuka ma'ea'yr hehe wanapy pà pe wà nehe: àràpuhàrà hawitu ma'e wà, tapi'ak wà. Pezuka a'e ma'ea'yr herenataromo pe wà nehe. Nezewe mehe nazepyk kwaw penehe nehe. Amuawate katu kar putar herer peme ywy nà nà ihe nehe. Aze pemuawate katu herer nehe, wyzài taw pe wyzài ywy rehe nehe, azur putar pepyr nehe. Amume'u putar heze'egatu peme nehe. **25** Aze pema'ema'e ita ma'ea'yr hany haw romo iapo pà herenataromo nehe, pemugamugaz zo ita imoxorokaw pupe nehe. Ta'e aze pemugamugaz a'e ita nehe, pemuaiw putar nehe. Na'ikatu kwaw a'e ita ihewe nezewe mehe nehe. **26** Pezapo zo myromyrogaw ma'ea'yr hany haw ipehegwer rehe. Nezewe mehe teko nuexak kwaw temyhar 'ym ma'e romo peneko haw a'e wà nehe.

Ze'egatu haw uma'ereko e ma'e wanehe

21 ¹ — Emume'u ko heze'eg teko wanupe nehe kury, i'i Tupàn Moizez pe kury.

2 Aze ereme'eg kar amo uma'ereko e ma'e nehe, aze Emerew romo hekon a'e nehe, umumaw putar 6 kwarahy newe uma'ereko pà a'e nehe. 7 haw kwarahy mehe emuhem kar newe ima'ereko e haw wi nehe. Ereytu'u putar izar romo nereko re nehe. Uzar romo wiko putar a'e nehe. Enoz zo temetarer izupe hekuzaromo nehe. 3 Aze wiko hemireko 'ym ma'e romo newe ur mehe nehe, a'e zutyka'i oho putar newi imuhem kar mehe nehe. Aze wiko hemireko ma'e romo ur mehe nehe, weraha putar wemireko newi oho mehe nehe. 4 Aze izar omono amo kuzà izupe hemireko romo nehe, aze hemireko omono ta'yr izupe nehe, aze omono tazyr izupe nehe, a'e kuzà a'e nehe, imemyr a'e wà nehe no, wiko putar izar pe uma'ereko e ma'e romo a'e wà nehe. Xo imen zo uhem putar uzar wi nehe. 5 — Azamutar hezar ihe, azamutar katu heremireko ihe no, azamutar katu hera'yr herazyr wanehe we ihe wà no. Nahehem wer kwaw hezar wi nehe, aze i'i a'e awa nehe, 6 a'e mehe izar weraha putar tàmuzgwer wanenataromo nehe. A'e pe izar weraha a'e awa Tupàn imuwete haw pe nehe. Umunryk putar inami uken rehe nehe, u, izypy ikokaw rehe nehe. Ukutuk putar inami takihe pixik pupe nehe. A'e re a'e awa wiko putar uzar pe uma'ereko e ma'e romo awyzeharupi nehe. Xo umàno re zo upytu'u putar nehe.

7 Aze amo awa ume'eg wazyr amo pe uma'ereko e ma'e romo a'e nehe, tazyr nuhem kwaw uzar wi awa ài a'e nehe. 8 Aze na'ikatu kwaw uzar pe nehe, izar ume'eg wi putar tu pe nehe. Izar nupuner kwaw ime'egaw rehe amo ae ywy rehe har pe nehe, ta'e nuwereco katu kwaw a'e kuzà a'e xe. Ikatu 'ym ma'e romo wiko a'e kuzà pe a'e. 9 Aze ume'eg kar a'e kuzà wa'yr pe hemireko romo nehe, tuwe wereko katu wazyr zàwegatete nehe. 10 Aze upyhyk amo ae kuzà wemireko romo nehe, tuwe omono wiwi temi'u wemireko ipy pe izypy mehe arer zàwe nehe. Tuwe omono wiwi ima'e izupe izypy mehe arer zàwe nehe no. Nupytu'u kwaw hemireko romo wiko re. 11 Aze nomono kwaw a'e na'iruz ma'e

wemireko ipy pe nehe, tuwe umuhem kar uzewi nehe. Tuwe nuenoz kwaw temetarer izupe nehe, ima'ereko e haw wi ihemaw hekuzaromo nehe.

Ze'egaw ikwahy haw rehe

12 Aze amo umugaz amo nehe, aze a'e re imugaz pyrer umàno nehe, tuwe pezuka izuka arer nehe. 13 Nezewe rehe we aze amo uzuka amo nehe, aze na'ipuruzuka wer kwaw hehe nehe, izuka arer upuner ma'ea'yr hapy haw pe uzànw rehe nehe. Ihe Tupàn ihe, amume'u putar iho àwàm ihe nehe. Wiko putar izuka 'ym pyràm romo a'e pe nehe.

14 Aze amo wikwahy amo pe nehe, aze ipuruzuka wer amo rehe nehe, aze a'e re uzuka tuwe nehe, aze uzàn ma'ea'yr hapy haw pe uzepyro pà nehe, nezewe rehe we peraha izuka arer ma'ea'yr hapy haw wi nehe, pezuka nehe.

15 Aze amo upetek u nehe, aze upetek uhy nehe, pezuka a'e teko nehe.

16 Aze amo upyhyk amo ae teko nehe, aze a'e re ume'eg a'e teko amo pe uma'ereko e ma'e romo nehe, pepyhyk ipyhyk arer nehe, pezuka nehe.

17 Aze amo uze'egaiw u rehe uhy rehe nehe, pezuka uze'egaiw ma'e kwer nehe.

18 Aze teko uzàmàtyry'ym wà nehe, aze amo uzapi amo ita pupe nehe, aze ukwar opo pupe nehe, aze a'e re iapi pyrer numàno kwaw nehe, aze umumaw māràn 'ar uker haw wi uhem 'ym pà nehe, 19 aze a'e re uhem uker haw wi nehe, wata pà wywra opokokaw heraha pà nehe, pezuka zo iapi arer hehe ukwar ma'e kwer nehe. Iapi pyrer umumaw māràn 'ar uma'ereko 'ym pà. A'e rupi iapi arer omono putar temetarer izupe nehe, ipytu'u haw imekuzar pà nehe. Upytywà putar wemiapi kwer nehe, te ikatu wi putar nehe.

20-21 Aze amo awa unupànupà uzeupe uma'ereko e ma'e a'e nehe, aze a'e uma'ereko e ma'e umàno a'e re nehe, pezepyk izar rehe nehe. Aze numàno kwaw a'e 'ar mehe nehe, aze xo amo 'ar pawire zo umàno nehe, pezepyk zo izar rehe nehe, ta'e uma'ereko e ma'e imàno haw nuzawy kwaw zepykaw izar

pe xe. Pezapo nezewegatete haw uma'ereko e ma'e kuzà wanupe nehe no.

22 Aze awa uzeàmàtry'ym waiko wà nehe, aze a'e mehe ukwar amo kuzà ipuru'a ma'e rehe wà nehe, aze imemyr uzexak kar u'ar 'ym mehe we umàno pà a'e nehe, aze kuzà na'ima'eahy kwaw nehe, imen wenzoz putar temetarer hehe ukwar ma'e kwer pe nehe. Tàmuzgwer umume'u putar hekuzar wanupe nehe. Hehe ukwar ma'e kwer omono putar temetarer izupe wà nehe. **23** Aze a'e kuzà ima'eahy tuwe a'e zeàmàtry'ymaw wi nehe, — Umàno putar ru'u aipo, aze amo hehe uzekaiw ma'e i'i izupe nehe, pezepyk hehe ikwar ma'e kwer wanehe nezewe nehe: aze umàno nehe, pezuka izuka arer pe wà nehe. **24** Aze umuaiw heha nehe, pemuaiw ukwar ma'e kwer heha nehe. Aze umuaiw hâz nehe, pemuaiw ukwar ma'e kwer hâz nehe. Aze umuaiw ipo nehe, pemuaiw ukwar ma'e kwer ipo nehe. Aze umuaiw ipy nehe, pemuaiw ukwar ma'e kwer ipy nehe. **25** Aze wapy nehe, peapy hapy arer pe nehe. Aze ukixi nehe, pekixi ikixi arer nehe. Aze umugaz nehe, pemugaz imugaz tarer nehe.

26-27 Aze amo izar umuaiw uma'ereko e ma'e heha nehe, u awa nehe, u kuzà nehe, tuwe izar umuhem kar a'e uma'ereko e ma'e nehe, heha hekuzaromo nehe. Aze amo uhaw uzeupe uma'ereko e ma'e awa hâz izuwi nehe, aze uhaw kar kuzà hâz izuwi nehe, tuwe umuhem kar a'e uzeupe uma'ereko e ma'e nehe, hâz hekuzaromo nehe.

Teko ima'eahy e haw

28 Aze amo tapi'ak ukutuk amo awa u'ak pupe nehe, aze ukutuk amo kuzà u'ak pupe nehe, aze a'e ikutuk pyrer umàno nehe, pezuka a'e tapi'ak iapiapi pà ita tetea'u pupe nehe. Ni amo nu'u kwaw ho'o kwer wà nehe. Pezepyk zo tapi'ak izar rehe nehe. **29** Nezewe rehe we aze tapi'ak wiko purukutuk ma'e romo nehe, aze izar ukwaw heko haw nehe, aze a'e re numunehew kwaw nehe, aze a'e tapi'ak uzuka amo awa nehe, u uzuka amo kuzà nehe, pezuka tapi'ak iapiapi pà ita tetea'u pupe nehe.

Pezuka izar nehe no. **30** Aze peputar nehe, izar upuner weko haw imekuzar haw rehe nehe. Pemume'u hekuzar izupe nehe. Umur putar nehe. **31** Aze tapi'ak uzuka kwarer nehe, aze uzuka kuzàtài nehe, pezapo ma'e izar pe ko ze'eg rupi katete nehe. **32** Aze tapi'ak ukutuk awa uma'ereko e ma'e u'ak pupe nehe, aze ukutuk kuzà uma'ereko e ma'e u'ak pupe nehe, a'e uma'ereko e ma'e izar upyhyk putar amo parat nehe. Heta putar 340 kâràm a'e parat ipuhuz taw nehe. Pezuka tapi'ak iapiapi pà ita tetea'u pupe nehe no.

33 Aze amo wenuhem ytyzuzàmaw iwàpytymaw izuwi nehe, aze ru'u uzapo amo ytyzuzàmaw nehe, aze a'e re nomono kwaw iwàpytymaw i'aromo nehe, aze a'e re amo tapi'ak aze ru'u amo zumen u'ar ipupe nehe, **34** a'e mehe ytyzuzàmaw izar omono putar a'e ma'ea'yr hekuzar a'e ma'ea'yr izar pe nehe. A'e re wiko a'e ma'ea'yr umàno ma'e kwer izar romo nehe. **35** Aze amo awa heimaw tapi'ak ukutuk amo ae awa heimaw tapi'ak u'ak pupe nehe, aze ikutuk pyrer umàno nehe, peme'eg tapi'ak wikuwe ma'e nehe. Pemuzaza'ak hekuzarer mokoz pehegwer romo nehe. Pemono pitài pehegwer a'e mokoz awa wanupe pitàitàigatu nehe. Pemuzaza'ak tapi'ak umàno ma'e kwer ho'o kwer mokoz pehegwer romo nehe no, pitài pehegwer a'e mokoz awa wanupe imono pà pitàitàigatu nehe no. **36** — Tapi'ak purukutuk ma'e a'e, ma'e kutuk ma'e a'e, aze teko i'i a'e tapi'ak wikuwe ma'e pe wà nehe, aze izar numunehew kwaw pàrirogaw pupe nehe, a'e mehe omono putar amo tapi'ak wikuwe ma'e inugwer awa pe nehe. A'e mehe tapi'ak ma'e kutuk ma'e izar wiko putar a'e tapi'ak umàno ma'e kwer izar romo nehe.

Teko wama'e imuaiw haw rehe ze'egaw xe a'e kury

22 **1** Aze amo awa imunar amo heimaw tapi'ak rehe nehe, aze a'e re uzuka nehe, u, aze ume'eg amo pe nehe, a'e mehe umekuzar putar a'e tapi'ak amo 5 tapi'ak imono pà izarer pe nehe. Aze amo awa imunar amo heimaw àrâpuhàràn rehe nehe,

aze a'e re uzuka nehe, u, aze ume'eg amo pe nehe, a'e mehe umekuzar putar a'e àràpuhàràn hawitu ma'e amo 4 àràpuhàràn hawitu ma'e wamono pà izarer pe nehe. **2-4** Imunar ma'e umekuzar putar wemipyhyk kwer wà nehe. Aze naheta kwaw ma'e izupe nehe, aze nahemetarer kwaw nehe, peme'eg a'e teko amo ae teko wanupe uma'ereko e ma'e romo nehe. Aze amo imunar amo ma'ea'yr rehe nehe, aze pepyhyk a'e imunar ma'e a'e ma'ea'yr hereko mehe nehe, imunar ma'e umekuzar putar wemipyhyk kwer mokoz haw nehe. Aze upyhyk pitài tapi'ak nehe, omono putar mokoz tapi'ak hekuzaromo wà nehe. Aze upyhyk pitài zumen nehe, omono putar mokoz zumen hekuzaromo wà nehe. Aze upyhyk pitài àràpuhàràn nehe, omono putar mokoz àràpuhàràn hekuzaromo wà nehe. Aze amo teko wixe amo hàpuz me pyhaw amo ma'e rehe imunar pà nehe, aze amogwer teko upyhyk a'e pe wà nehe, pezepyk zo izuka arer wanehe nehe. Nuiko kwaw puruzuka ma'e romo herenataromo nehe. Aze uzuka 'aromo wà nehe, pezepyk wanehe nehe, ta'e wiko puruzuka ma'e romo herenataromo a'e nehe xe.

5 Aze amo awa weraha weimaw amo ko pe wà nehe, u, amo uwà tyw pe wà nehe, wamumai'u kar pà a'e pe wà nehe, aze omono kar weimaw amo ae awa iko rehe hemipo'o kwer i'u kar pà izupe wà nehe, a'e awa umekuzar putar weimaw wanemi'u kwer nehe, ko izar pe nehe. Upyhyk putar hezuz ma'e ikatu wera'u ma'e oko pe har nehe, u, upyhyk putar uwà ikatu wera'u ma'e wemitygwer parer imono pà inugwer pe nehe.

6 Aze amo umunyk tata amo me nehe, aze tata uhàuhàz xu rehe nehe, aze a'e re uhàuhàz arozràn imono'og pyrer rehe nehe, u, aze arozràn ko pe hezuz ma'e ukaz nehe, a'e mehe tata imunyk arer umekuzar putar wemimuiw kwer ko izar pe nehe.

7 Aze amo awa omono amo ma'e wapi har pe imonokatu kar pà izupe nehe, u, aze omono wemetarer izupe imonokatu kar pà izupe nehe, Aze a'e re amo ae imunar a'e

ma'e rehe hapi har hàpuz wi nehe, a'e mehe imunar ma'e umekuzar putar mokoz haw nehe. **8** Aze napepyhyk kwaw imunar ma'e nehe, a'e mehe peraha a'e tàpuz izar Tupàn imuwete haw pe nehe. — Aipo ne a'e ma'e rehe imunar ma'e romo ereiko ne, i'i putar tàmuzgwer izupe wà nehe. — Hemuzekaiw kar hehe. Nezewe rehe we nahemunar kwaw hehe, i'i putar tàmuzgwer wanupe uze'eg imume'uahy pà nehe.

9 Wyzài tapi'ak rehe, wyzài zumen rehe, wyzài àràpuhàràn hawitu ma'e rehe, wyzài kamir rehe, wyzài ma'e uzeàmim ma'e kwer rehe nehe, aze amo uze'eg nezewe nehe, — Hema'e a'e, aze i'i izupe nehe, aze hereko har a'e nehe no, — Hema'e, aze i'i a'e ma'e pe a'e nehe no, a'e mokoz oho putar tàmuzgwer wanenataromo a'e wà nehe. — Ereiko imunar ma'e romo ne, aze i'i Tupàn amo pe nehe, a'e teko umekuzar putar wemipyhyk kwer mokoz haw nehe.

10 Aze amo awa omono weimaw wapi har pe nehe: zumen, tapi'ak, àràpuhàràn hawitu ma'e, wyzài ma'ea'yr, imonokatu kar pà izupe nehe, aze a'e re a'e ma'ea'yr umàno nehe, u, aze ipàri nehe, u, aze amo imunar hehe ka'api'i pe heko mehe hexak 'ym pà nehe, **11** a'e mehe uzekaiw ma'e umume'u putar katu 'ym ma'e romo weko 'ymaw izar pe nehe. — Napokok kwaw nereimaw rehe ihe, i'iahy putar tuwe izar pe Tupàn henataromo nehe. — He'e, i'i putar izar nehe. Nuenoz kwaw hekuzar hehe uzekaiw ma'e pe nehe. **12** Aze amo imunar tuwe a'e ma'ea'yr rehe tàpuz huwake nehe, a'e uzekaiw ma'e wi nehe, a'e mehe uzekaiw ma'e omono putar hekuzar heimaw izar pe nehe. **13** Aze amo miar hehaite ma'e uzuka heimaw nehe, ipei'ài'ag pà nehe, hehe uzekaiw ma'e werur putar ipegegwer izar pe hexak kar pà nehe. A'e mehe numekuzar kwaw nehe.

14 Aze amo awa i'i nezewe wapi har pe nehe, — Tuwe nereimaw umumaw amo 'ar hereko haw pe wiko pà nehe, aze i'i izupe nehe, aze a'e re uzeapo amo hahy haw heimaw pe nehe, u, aze umàno nehe, aze izar nuiko kwaw a'e pe a'e ma'e izeapo mehe nehe, a'e mehe hehe uzekaiw ma'e umekuzar

putar izar pe nehe. **15** Aze izar wiko a'e ma'ea'yr huwake a'e ma'e izeapo mehe nehe, a'e mehe uzekaiw ma'e numekuzar kwaw nehe. Aze a'e ma'ea'yr uma'ereko amo pe temetarer rupi nehe, a'e temetarer umekuzar putar a'e iaiw ma'e uzeapo ma'e kwer nehe.

Ikatauhy haw 'ym rehe ze'egaw

16 Aze amo awa uze'eg amo kuzà imen 'ym ma'e pe nehe, aze a'e kuzà wiko awa pe imume'u pyr 'ym romo nehe, aze wiko kuzà awa puhe oho pixik 'ym ma'e romo nehe, — Eker ezuwà hepuhe nehe, aze i'i izupe nehe, aze a'e re uker uzepehepuhe wà nehe, a'e mehe a'e awa omono putar temireko hekuzar tu pe nehe. A'e kuzà wiko putar hemireko romo nehe. **17** Aze tu na'iporomono wer kwaw wazyr rehe izupe hemireko romo nehe, nezewe rehe we a'e awa omono putar hekuzar tu pe nehe. Kuzà awa puhe oho pixik 'ym ma'e kwer hekuzar omono putar tu pe nehe.

18 Pezuka wuzà kuzà paze ma'e ikatu 'ym ma'e nehe. — Tuwe wikuwe nehe, peze zo nehe.

19 Aze amo awa uzeupir amo ma'ea'yr rehe wemireko ài nehe, pezuka a'e awa nehe. Aze amo kuzà umuzeupir kar amo ma'ea'yr uzehe nehe, umen ài nehe, pezuka a'e kuzà nehe.

20 Aze amo teko uzuka amo ma'ea'yr amo tupàn a'ua'u imuwete katu pà nehe, pezuka a'e teko nehe.

21 Aze heta amo ae ywy rehe har pepyr nehe, pezapo zo ikatu 'ym ma'e izupe nehe. Pepuraraw kar zo ma'erahy izupe nehe. Ta'e pe no xe, peiko amo ae ywy rehe har romo Ezit ywy rehe peneko mehe pe no xe. Zawaiw katu a'e ywy rehe peneko awer. **22** Pezapo zo ikatu 'ym ma'e kuzà imen umàno ma'e kwer pe nehe. Pezapo zo ikatu 'ym ma'e kwarer tu 'ym ma'e ihy 'ym ma'e pe nehe, kuzàti tu 'ym ma'e ihy 'ym ma'e pe nehe. **23** Aze pepuraraw kar ma'erahy agwer teko wanupe nehe, aze a'e teko uze'eg ihewe wà nehe, ihe Tupàn Tuwecharupi Wiko Ma'e ihe nehe, ainu putar waze'eg mehe ihe nehe. Apytywà putar ihe wà nehe. **24** Aikwahy putar ihe nehe. Apuzuka

putar takihepuku pupe nehe. Penemireko wiko putar kuzà imen umàno ma'e kwer romo wà nehe. Pena'yr penazyr wiko putar tu 'ym ma'e romo wà nehe no.

25 Aze pemono temetarer amo heremaihu peneha we har temetarer 'ym ma'e pe nehe, — Amo 'ar mehe emuzewyr ihewe nehe, aze peze izupe nehe, peiko zo hemetarer mono'ogar ài nehe. Penoz zo penemetarer imemyr izupe nehe. **26** Aze nerapi har wenz temetarer newe nehe, aze umur ukamirpuku hekuzaromo nehe, aze nupuner kwaw a'e hekuzar imuzewyr kar haw rehe newe a'e 'ar mehe nehe, emuzewyr ikamirpuku izupe kwarahy heixe mehe nehe. **27** Ta'e xo a'e ikamirpuku zo heta izupe a'e xe. Ma'e uzapo putar pyhaw uker mehe nehe, uwixàgahy mehe nehe, aze nuwereko kwaw ukamirpuku nehe. Ihapukaz mehe ainu putar ize'eg nehe, ta'e purupuhareko katu ma'e romo aiko ihe xe.

28 Pemono zo iaiw paw tuwihaw wanehe nehe. Pemono zo ze'egaiw penemaihu wanuwihaw wanehe nehe.

29 Perur penemi'u ipehegwer imonokatu pyrer nehe, i'ar mehe nehe: arozràn, win, uri kawer. Pemur pena'yr ipy ihewe imonokatu pyràm pe wà nehe. **30** Nezewegatete pemur peneimaw tapi'ak imemyr awa ipy ihewe wà nehe, pemur peneimaw àràpuhàràn imemyr awa ipy ihewe wà nehe no. Tuwe umumaw 7 'ar uhy rehe we upyta pà wà. 8 haw 'ar mehe pemur ihewe nehe.

31 Peiko teko ikatu 'ymaw wi uzemonokatu ma'e romo herenataromo nehe. A'e rupi aze miar hehaite ma'e upei'ài'ag amo ma'ea'yr wà nehe, pe'u zo ho'o kwer nehe. Peityk imono zawar wanupe nehe.

Ikatu haw azeharomoete har

23 ¹Neremu'em zo nerapihar heko haw rehe nehe. Neremu'em zo ma'e rehe tàmuzgwer wanenataromo awa iaiw ma'e ipytywà pà nehe. **2** Aze teko tetea'u uzapo ikatu 'ym ma'e waiko wà nehe, ezapo zo a'e ma'e nehe, wazàwe nehe. Aze tàmuzgwer nerenoz uzenataromo wà nehe, ma'e uzeapo ma'e kwer imume'u kar pà

newe wà nehe, neremu'em zo teko iaiw ma'e wazàwe nehe. **3** Aze tàmuzgwer upuranu nerehe wà nehe, neremu'em zo ni hemetarer 'ym ma'e ipytywà pà nehe.

4 Aze erexak neàmàtyry'ymar heimaw tapi'ak nehe, u, zumen nehe, aze wata e uzar wì nehe, emuzewyr kar izar pe nehe. Aze ru'u amo 'ar mehe erexak putar heimaw zumen nehe. **5** Aze ru'u heimaw zumen u'ar putar nehe, ta'e ma'e ikupe pe har ipuhuz katu wera'u izupe a'e nehe xe. Eho zo a'e wi ipytywà 'ym pà nehe. Epytywà izar weimaw imupu'àm kar mehe nehe.

6 Aze hemetarer 'ym ma'e oho tàmuzgwer wanenataromo nehe, tuwe nuwerekoahy kwaw wà nehe. **7** Aze amo hemu'em tàmuzgwer wanenataromo nehe, — Azeharomoete, ere zo hehe nehe. — Hemu'em iko a'e, ere tàmuzgwer wanupe nehe. Pezuka zo teko ikatu 'ym ma'e iapo 'ymar nehe. Pezuka zo teko ma'e rehe imunar 'ym ma'e nehe. Aze amo uzuka amo ikatu 'ym ma'e iapo 'ymar nehe, azepyk putar izuka arer rehe ihe nehe. — Ikatu ma'e romo ereiko, na'e pixik kwaw izupe nehe. **8** Ne pureuze'eg ma'e ne, aze amo uze'eg nezewe newe nehe, — Amono putar temetarer newe nehe, aze neremu'em hepytywà pà tàmuzgwer wanenataromo nehe, aze i'i newe nehe, epyhyk zo hemetarer nehe. Ta'e agwer temetarer umuigo kar teko hehàpyhà 'ym ma'e zàwenugar romo wà xe. Hehàpyhà 'ym ma'e nuexak kwaw ma'e wà. Nezewegatete a'e teko nukwaw kwaw ikatu ma'e iapo haw. Nezewe mehe ni amo nukwaw kwaw ze'eg azeharomoete har wà nehe. Nezewe mehe erezapo mo ikatu 'ym ma'e teko ikatu ma'e wanupe.

9 Pezapo zo ikatu 'ym ma'e amo ae ywy rehe har pepyr wiko ma'e pe wà nehe. Ta'e pekwaw waneko haw pe no xe. Ta'e peiko amo ae ywy rehe har romo Ezit ywy rehe peneko mehe kwehe mehe pe no xe.

7 kwarahy 7 'ar

10 Pemumaw 6 kwarahy ma'e itym pà peko pe nehe, ma'e ipo'o pà peko pe nehe. **11** 7 haw

kwarahy mehe pezutym zo ma'e a'e ywy rehe nehe. Tuwe a'e ywy tuz a'e ae nehe. Tuwe upytu'u nehe. Nezewe mehe hemetarer 'ym ma'e pepyr har upuner wemi'u ràm ipo'o haw rehe a'e ko pe wà nehe. Aze heta we ikurer nehe, miar upuner i'u haw rehe wà nehe no. Pezapo nezewe haw penemitygwer uwà tyw pe nehe, uri tyw pe nehe no.

12 Pemumaw 6 'ar pema'ereko pà nehe. 7 haw 'ar mehe pema'ereko zo nehe. Nezewe mehe peneimaw tapi'ak a'e nehe, peneimaw zumen a'e nehe no, upuner upytu'u haw rehe a'e wà nehe no. Uma'ereko e ma'e neràpuz me uzexak kar ma'e kwer a'e nehe, amo ae ywy rehe har nepyr wiko ma'e a'e nehe no, upuner ukàgaw imuzewyr kar pà a'e wà nehe no.

13 Pezapo ma'e heremimume'u kwer paw rupi katete nehe. Pemuwete zo tupàn a'ua'u pe wà nehe. Penoz zo ma'e wanupe nehe. Pemume'u zo tupàn a'ua'u waner amo wanupe peze'eg mehe nehe.

Na'iruz mynykaw uhua'u ma'e

14 Kwarahy nànan pezapo mynykawhu herenataromo na'iruz haw nehe. **15** Pezapo Mynykawhu Typy'ak Imuapiruru Kar Pyr 'Ym her ma'e nehe. Pemumaw 7 'ar typy'ak imuapiruru kar pyr 'ym i'u pà nehe, heze'eg awer rupi katete nehe. Zahy Amim her ma'e rehe nehe, i'ar mehe nehe, pezapo a'e mai'u haw nehe. Ta'e a'e zahy rehe pehem Ezit ywy wi pe no xe. Tuwe ni amo uzexak kar herenataromo ma'e ihewe imur pyràm herur 'ym pà wà nehe.

16 Pezapo Mynykawhu Temi'u Ipo'o Haw her ma'e nehe no. Penemi'u ràm ipo'o mehe, penemipo'o ràm ipy pemur ihewe nehe. Pezapo Mynykawhu Temi'u Paw Imono'ogaw her ma'e kwarahy iahtykwaw rehe har rehe nehe no. Ta'e a'e 'ar rehe pemono'og uwà paw herur pà penàpuz me xe. Pemono'og amo ma'e'a kwer ityw pe har paw herur pà penàpuz me no. **17** Kwarahy nànan na'iruz haw awakwer paw ur putar hemuwete katu pà wà nehe.

18 Ma'ea'yr herenataromo izuka mehe nehe, pemur zo ma'e typy'ak imuapiruru kar

haw inuromo har ihewe nehe. Ma'ea'yr herenataromo izuka mehe nehe, ikawer hapy mehe nehe, tuwe ikawer paw ukaz a'e 'ar mehe nehe. — Xiapy ko ikawer pyhewe nehe, peze zo nehe.

19 Ma'e peko pe hezuz ma'e kwer ikatu wera'u ma'e ipy perur heràpuz me nehe, ta'e aiko pezar romo ihe xe. Aze pezuka àràpuhàràneta'yr penemi'u ràm romo nehe, pemupupur zo ho'o kwer ihy ikamykwer inuromo nehe. Nezewegatete àràpuhàràna'yr hawitu ma'e no.

Ma'e imume'u haw, purumuranu haw

20 Amono kar amo hereko haw pe har iteko penenataromo nehe. Pepyro putar ikatu 'ymaw wi peata mehe nehe. Peneraha putar peneko àwàm heremimuàgy'ygwer pe nehe. 21 Pezeapyaka katu ize'eg rehe nehe. Peinu katu nehe. Peruzar ize'eg rehe. Aze pepytu'u heruzar ire nehe, naheharaz kwaw penemiapo kwer wi nehe, ta'e herer hekuzaromo uzapo ma'e a'e xe. Uzepyk putar penehe nehe. 22 Aze pezeapyaka katu heze'eg rehe nehe, aze pezapo heremimume'u kwer paw nehe, aiko putar peàmàtyry'ymar waàmàtyry'ymar romo ihe nehe. Àzàmàtyry'ym putar peàmàtyry'ymar ihe wà nehe no. 23 Hereko haw pe har oho putar penenataromo nehe. Peneraha putar teko tetea'u waneko haw pe nehe: Amohe ywy rehe har waneko haw pe, Ewe izuapyapyr waneko haw pe, Perize izuapyapyr waneko haw pe, Kànàà izuapyapyr waneko haw pe, Iw izuapyapyr waneko haw pe, Zepu izuapyapyr waneko haw pe. Amumaw putar a'e ywy rehe har paw ihe wà nehe no. 24 Pezemunew zo wazar tupàn a'ua'u wanenataromo nehe. Pemuwete zo wazar tupàn a'ua'u pe wà nehe. A'e ywy rehe har uzapo iaiw ma'e tupàn a'ua'u wamuwete pà wà. Pezapo zo agwer ma'e nehe. Pemunaw a'e tupàn a'ua'u pe wà nehe. Pezuzakuka ita tupàn a'ua'u pe imonokatu pyrer nehe no. 25 Aiko Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e pezar romo ihe. Hemuwete katu pe nehe. Nezewe mehe amono putar heze'egatu penehe nehe, penemi'u ràm imono

pà 'y imono pà peme nehe no. Amunyryk kar putar ma'eahy haw pewi nehe no. 26 Kuzà na'imemyrxak kar kwaw i'ar 'ym mehe nehe. Imemyr numàno kwaw nehe. Ni amo kuzà peywy rehe har nuiko kwaw imemyr 'ym ma'e romo wà nehe. Apumumaw kar putar pekwarahy paw peneko mehe ihe nehe no. Pereko putar kwarahy tetea'u pitàitàigatu nehe. Napemàno kwaw pe'ar 'ym mehe nehe.

27 Amukyze kar putar peàmàtyry'ymar ihewi ihe wà nehe. Teko penemiàwàxi ràm nukwaw kwaw ma'e iapo haw a'e wà nehe. Uzàn putar pewi wà nehe. 28 Amono putar kaw penenataromo nehe. Nezewe mehe Ewe ywy rehe har a'e wà nehe, Kànàà ywy rehe har a'e wà nehe no, Ete ywy rehe har a'e wà nehe no, uzàn putar oho penenatar wi wà nehe. 29 Namuzàn kar kwaw a'e teko paw a'e wi pitài kwarahy rehe ihe wà nehe. Aze mo azapo nezewe haw, a'e mehe mo naheta iwer mo teko a'e pe wà, a'e mehe mo miar hehaite ma'e heta tetea'u wera'u mo pewi wà. Napepuner iwer mo wazuka haw rehe paw rupi. 30 Amuzàn kar putar amo amo 'ar rehe ihe wà nehe. Amuzàn kar putar amo amo ae 'ar rehe ihe wà nehe no. Peneta wewera'i putar amo 'ar rehe nehe. Peneta wera'u putar amo ae 'ar rehe nehe. Nezewe mehe pepuner a'e ywy paw ipyhykaw rehe nehe, imynehem pà nehe. 31 Amuapyk putar peneko àwàm ywyzaw xe ihe nehe. Oho putar Ak yrypo wi nehe. Oho putar Ewparat yrykawhu pe nehe. Oho putar Mezitehàn yryhu wi nehe. Oho putar ywyxiguhu pe nehe. Amono putar hekàgaw peme nehe. A'e mehe peiko teko a'e ywy rehe har wazar romo nehe. Pepyhyk putar a'e ywy nehe. Pemuheh kar a'e teko a'e ywy wi pe wà nehe. 32 Pezapokatu zo peze'egaw a'e ywy rehe har wanehe we nehe. Pemuwete zo wazar tupàn a'ua'u pe wà nehe. 33 Pemuigo kar zo a'e teko peywy rehe pe wà nehe. Aze upyta peywy rehe wà nehe, uzapo kar putar iaiw ma'e peme herenataromo a'e wà nehe. Aze pemuwete wazar tupàn a'ua'u pe wà nehe, wamuwete haw nuzawy kwaw puruzuka haw peme nehe.

**Tupàn ze'egatu haw Izaew
wanehe iapo katu pyrer**

24 ¹Na'e Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e uze'eg wi Moizez pe kury. — Aze'eg putar peme ihe nehe kury: Àràw, Nanaw, Amiu, pe 70 Izaew waneruze'egar pe no. Pezeupir wytyr herenataromo pezur pà kury. Hemuwete katu pe pepa'i nehe. Pehem zo heruwake'a'i nehe. ²Ne Moizez, xo ne zo erehem putar heruwake'a'i nehe. Amogwer nuhem kwaw heruwake'a'i wà nehe. Teko nupuner kwaw uhemaw rehe nerupi wà nehe, i'i izupe.

³Umume'u Moizez Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e ze'eg paw oho teko wanupe kury. Umume'u hemiapo putar haw paw wanupe no. Teko paw uze'eg nezewe pitài teko ài wà.

— Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e hemimume'u kwer paw uruzapo putar ure nehe, i'i Moizez pe wà.

⁴Na'e Moizez umuapyk Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e hemimume'u kwer paw pape rehe. Iku'egwer pe ku'em mehe uzapo ma'ea'yr hapy haw wytyruhu izypy pe. Umupu'am 12 itahupuku a'e pe no. Pitàitàigatu itahu upyta Izaew ta'yr wazuapyapyr wanehe purumuma'enukwaw kar haw romo wà. ⁵Na'e Moizez omono kar kwàkwàmo Izaew wanehe we har a'e pe wà kury. Umunyk tata ma'ea'yr hapy pà Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e henataromo a'e pe wà. Uzuka tapi'aka'yr awa a'e pe wà no, Tupàn rehe we uzeàmàtyr'yimaw imumaw paw romo no. ⁶Upyhyk Moizez huwykwer ikurer a'e kury. Omono amo huwykwer kawawhu pupe. Ikurer umupiripirik ma'e zuka haw rehe. ⁷Na'e upyhyk pape Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e ze'eg hereko har kury, teko wanupe imugeta pà kury. — Uruzapo putar Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e hemimutar paw rupi ure nehe. Ureruzar putar ize'eg nehe, i'i wà.

⁸Na'e Moizez upyhyk ma'ea'yr huwykwer kury. Umupiripirik teko wanehe. — Ko ma'eruwy kwer penehe imupiripirik pyrer umuaze Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e ze'egaw penehe we iapo katu pyrer. Tupàn

uzapo putar wemimume'u kwer nehe, ta'e wexak ko ma'eruwy kwer penehe a'e xe.

⁹Moizez, Àràw, Nanaw, Amiu. A'e 70 tuwihawete wà no, uzeupir wytyr rehe oho wà kury. ¹⁰Wexak Tupàn Izaew wazar wà. Itapew xapir her ma'e zàwenugar Tupàn ipy iwy pe tuz. A'e itapew huwy ywak ài. ¹¹Tupàn nuzuka kwaw a'e Izaew wanuwihaw wà. Wexak Tupàn a'e wà. A'e re umai'u uzehe we wà, ui'u uzehe we wà no.

Moizez uzeupir oho wytyr Xinaz rehe

¹²Na'e uze'eg wi Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e Moizez pe kury. — Ezur xe heruwake wytyr rehe nehe kury. Epyta xe. Amono putar itapew heze'eg imuapyk pyrer hereko har newe nehe. Amuapyk heze'eg hehe, heremimutar imume'u pà teko wanupe. Nezewe mehe upuner heze'eg rehe uzemu'e haw rehe a'e wà nehe, i'i izupe.

¹³Na'e Moizez uzypyrog wata pà uzehe we har Zuzue rupi kury. Uzyppyrog wytyr Tupàn pe imonokatu pyrer rehe uzeupir pà. ¹⁴Uze'eg Moizez tàmuzgwer wanupe. — Pepyta xe ureràro pà nehe. Uruzewyr putar xe pepyr nehe. Àràw a'e, Ur a'e no, xe pepyr wanekon a'e wà kury. Aze heta amo ma'e penemigwaw 'ym nehe, peho wanupe peze'eg pà nehe, wanehe pepuranu pà nehe, i'i wanupe.

¹⁵Wytyr apyr kutyr izeupir wiwi mehe ywàkun upyk wytyr kury. ¹⁶⁻¹⁷Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e heny katu haw wezyw Xinaz wytyr rehe kury, i'aromo wapyk pà kury. Nuzawy kwaw tata ywate ukaz ma'e Izaew wanupe. Ywàkun umumaw 6 'ar wytyr ipyk pà. ⁷haw 'ar mehe Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e uhapukaz Moizez pe kury, ywàkun wi uze'eg pà kury. ¹⁸Na'e Moizez wixe ywàkun pupe wytyr apyr kutyr uzeupir wiwi mehe kury. Umumaw 40 'ar wytyr rehe upyta pà. Upyta a'e pe pyhaw no.

Mynkaw Tupàn Ràpuzràn pe har

25 ¹Uze'eg wi Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e Moizez pe.

²— Eze'eg nezewe Izaew wanupe nehe.

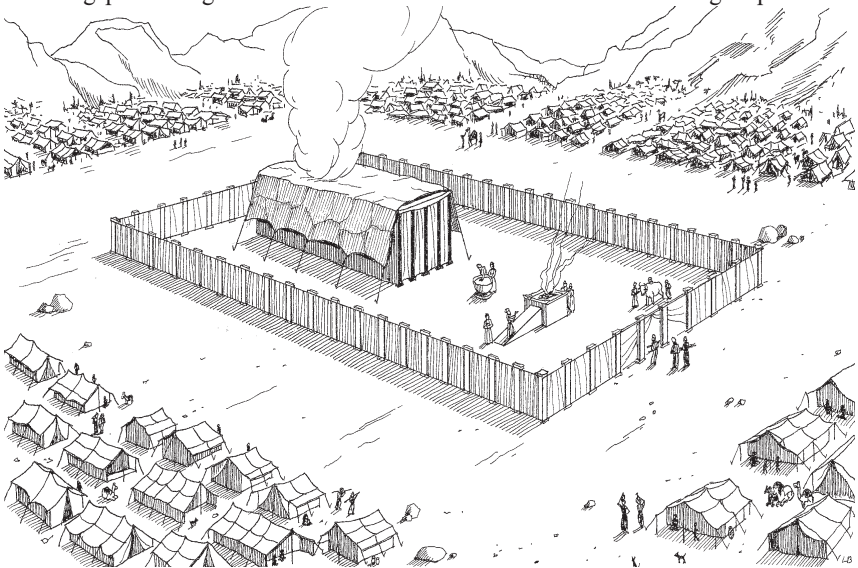
— Pemur e ma'e heruwà ihewe nehe, ere teko wanupe nehe. Epyhyk a'e ma'e imur pyràm herekuzaromo nehe, awa wanuwi pitàitáigatu nehe, aze ipurumur wer ma'e rehe ihewe wà nehe. **3** Agwer ma'e epyhyk wanuwi nehe: itazu or, itaxig parat, itazu morog, **4** inemo àràpuhàràn hawitu ma'e hawer iapo pyrer huwy ma'e, inemo àràpuhàràn hawitu ma'e hawer iapo pyrer ipuwy ma'e, inemo àràpuhàràn hawitu ma'e hawer iapo pyrer ipiràg ma'e, pàn ikatuahy ma'e irin her ma'e, pàn àràpuhàrànete hawer iapo pyrer, **5** àràpuhàràn hawitu ma'e awa wapirer imumiràg pyrer, ma'epirer ikatuahy ma'e, wywra akaz her ma'e, **6** uri kawer tatainy pupe àràrò romo, kàpuhàg ma'e kawer inuromo har, yhyk zàwenugar, **7** ita ipuràg eteahy ma'e unik her ma'e, amo ae ita ipuràg eteahy ma'e xaxeto wanuwihawete kamirpuku rehe àràrò, ipuxi'a rehe har rehe àràrò. A'e ma'e paw emono'og wanuwi nehe. **8** Na'e ezapo kar amo tàpuzràrò imonokatu pyràm wanupe nehe, hereko àwàm romo nehe. Ta'e aiko putar teko wainuromo ihe nehe xe.

9 Ezapo a'e tàpuzràrò nehe, ipupe har nehe no. Amono putar hexak àwàm hagapaw newe ihe nehe kury. Ezapo ma'e hexak àwàm hagapaw zàwegatete nehe.

Tupàn Ze'eg Hyru

10 Upyhyk putar wywra akaz her ma'e wà nehe. Ukixikixi putar a'e wywra amo ma'e hyru iapo pà wà nehe. Pitài met 10 xenixim rehe we ipuku haw nehe. 66 xenixim ipuku haw iaikwer nehe. 66 xenixim ipupykanapaw puku haw nehe. **11** Ezapeao ma'eryru iape itazu or pupe nehe. Ezapeao ipupe har ipupe nehe no. Emono or hehe heme'ywyr imupuràgaw romo nehe no. **12** Emuapu'a or 4 iapu'a ma'e iapo pà nehe. Ezomog a'e 4 iapu'a ma'e hehe wà nehe, mokoz amo ipehegwer rehe nehe, mokoz inugwer pehegwer rehe nehe no. **13** A'e re ekixi akaz wywra mokoz a'e ma'e hyru i'w iapo pà nehe. Epyao a'e wywra or pupe nehe no. **14** Emono i'w iapu'a ma'e ikwar rupi nehe, hupir haw romo heraha haw romo nehe. **15** Tuwe i'w upyta iapu'a ma'e ikwar rupi tuweharupi nehe. Penuhem zo izuwi nehe. **16** A'e re emonokatu a'e itapew heze'eg hereko har a'e ma'eryru pupe nehe. Amono putar a'e itapew heze'eg hereko har newe ihe nehe.

17 Emupyràrò or ikatu ma'e a'e ma'eryru ipyk àwàm iapo pà nehe. 110 xenixim ipuku haw nehe. 66 xenixim ipuku haw iaikwer ma'e nehe. **18** Ezapo mokoz hereko haw pe har kerumin her ma'e wanagaw paw ne wà

nehe, or imuapu'apu'a pà nehe. Emupu'am a'e kerumin wanagapaw a'e ma'eryru ipykaw rehe ne wà nehe, ipuku haw iapyr ne wà nehe. **19** Emupu'am kar pitài kerumin pitài ipykaw ipuku haw iapyr nehe. Emupu'am kar inugwer kerumin inugwer ipuku haw iapyr nehe no. Ezomogatu wanagapaw a'e wyrapew rehe ne wà nehe. Tuwe pitài ma'e romo wanuz wà nehe. **20** Tuwe kerumin wanagapaw ipepozaz wà nehe. Nezewe mehe wapepo upyta putar ipykaw i'ar romo wà nehe. Tuwe kerumin uzenataromo u'am wà nehe, ipykaw rehe ume'e pà wà nehe. **21** Emono a'e moko itapew heze'eg hereko har newe heremimono ràm a'e ma'eryru pupe nehe. A'e re emono a'e ipykaw i'aromo hehe nehe. **22** Aiko putar a'e pe ipykaw 'aromo nehe, kerumin wanagapaw wamyter pe nehe, heze'eg itapew rehe har hyru 'aromo nehe. Uruàwàxi putar a'e pe ihe nehe. Amume'u putar heremimutar paw newe a'e pe nehe, Izaew wanupe heremimume'u kar ràm paw newe a'e pe nehe.

Wyrapew typy'ak imuapykaw Tupàn henataromo har

23 Ekixixi wyra akaz her ma'e amo wyrapew iapo pà nehe. Tuwe ipuku haw heta 88 xenxim nehe. Tuwe ipuku haw iapyr heta 44 xenxim nehe. Tuwe iaiha haw heta 66 xenxim nehe. **24** Epyao a'e wyrapew or pupe nehe. Ezapo imupuràgaw hemat her ma'e heme'ywyr nehe no. **25** Ezapo heme'ywyr har wyrapew izywyr nehe. Tuwe heta 4 nekwà ipupir haw nehe. Ezapo hemat or iapo pyrer heme'ywyr har rehe nehe no. **26** Emuapu'a or 4 iapu'a ma'e iapo pà nehe no. Emono a'e iapu'a ma'e wyrapew hetymà wanuwake nehe. **27** Emono a'e iapu'a ma'e heme'ywyr har huwake. Emono moko wyra i'iw romo a'e iapu'a ma'e wanupe wà nehe. **28** Ekixixi kar wyra akaz her ma'e a'e wyrapew i'iw iapo pà nehe. Ezuwàzuwàn a'e wyrapew 'yw or pape zàwenugar iapo pyrer pupe nehe. Teko upyhyk putar i'iw heraha mehe wà nehe.

29 Ezapo a'e wyrapew rehe hin ma'e paw nehe: kawaw, kanek, kanek puku, y'a win hyru ràm. Emuapu'a or a'e ma'e paw iapo pà nehe. Emono zo amo ae ita a'e or inuromo iapo mehe nehe. **30** Emuapyk a'e wyrapew heze'eg hyru henataromo nehe. Tuweharupi emono typy'ak ihewe imur katu pyrer a'e wyrapew rehe nehe.

Tatainyhu

31 Emuapu'a or tatainy henaw iapo pà nehe. Enupànupà or ipy iapo pà nehe. Enupànupà or i'iw iapo pà nehe no. Ezapo ma'eputyr hagapaw nehe: iputyr hagapaw nehe, iputyr rupi'a hagapaw nehe no. Ezomogatu a'e ma'eputyr hagapaw tatainy henaw rehe pitài ma'e romo iapo pà nehe. **32** Heta putar 6 tatainy wà nehe no. Na'iruz tatainy upyta putar ipehgwer rehe wà nehe. Na'iruz tatainy upyta putar inugwer ipehgwer rehe wà nehe. A'e tatainy upyta putar a'e 6 izywa zàwenugar apyr wà nehe. **33** Heta putar na'iruz ma'eputyr hagapaw izywa wanehe pitàitàigatu wà nehe. Ma'e'iw amen her ma'e iputyr zàwe ezapo a'e ma'eputyr hagapaw ne wà nehe. Ezapo waputyr rupi'a hagapaw ne wà nehe no. Ezapo waputyr hagapaw ne wà nehe no. **34** Ezapo 4 amen iputyr hagapaw ne wà nehe, waputyr rupi'a wanehe we waputyr wanehe we ne wà nehe no. Ezomog a'e amen iputyr hagapaw tatainy i'iw rehe ne wà nehe. **35** Ezomog pitài amen iputyr hupi'a a'e tatainy henaw izywa iwype pitàitàigatu nehe. **36** Enupànupà or a'e ma'eputyr hagapaw iapo pà nehe, iputyr rupi'a iapo pà nehe no, izywa iapo pà nehe no. Ezomogatu a'e ma'e paw i'iw rehe nehe, pitài zo ma'e romo nehe. **37** Ezapo 7 tatainy a'e tatainy henaw izywa iapyr wamono pà nehe. Tuwe uhyape katu wenataromo har wanehe nehe. **38** Emuapu'a or zepinaw inemo tatainy pupe har imonohok àwàm iapo pà nehe, ikaiwer imono'og àwàm iapo pà nehe no. **39** Emono'og or a'e tatainy henaw iapo pà nehe, a'e ma'e hehe imog pyràim iapo pà nehe no. Tuwe heta 34 kir a'e or nehe.

⁴⁰ Aexak kar a'e ma'e neremiapo rà m hagapaw paw rupi newe ihe, ywytyr rehe nereko mehe ihe. Ezapo ma'e paw a'e hagapaw zàwegatete nehe, i'i Tupàn Moizez pe.

Tupàn Hàpuzrà n iapo haw

26 ¹ Uze'eg wi Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e Moizez pe kury. — Epyhyk pàn ikatu ma'e irin her ma'e nehe. Epyhyk inemo àràpuhàrà n hawitu ma'e hawer iapo pyrer huwy ma'e nehe no. Epyhyk inemo àràpuhàrà n hawitu ma'e hawer iapo pyrer ipuwy ma'e nehe no. Epyhyk inemo àràpuhàrà n hawitu ma'e hawer iapo pyrer ipirà g ma'e nehe no. Ema'ema'e a'e ma'e paw 10 pànuhu imuzaiko pyrer heràpuzrà n pupe har iapo pà nehe. Emuwywyk kerumin wanagapaw iapo pà a'e pàn rehe nehe. ² A'e pànuhu paw a'e wà nehe, tuwe heta 12 met 50 xenxim rehe we ipuku haw pitàitàigatu nehe. Tuwe 1,80 met heta ipuku haw iaikwer nehe. ³ Emuwywyk 6 pàn wanehe we nehe, pitàì pànuhu iapo pà nehe. Emuwywyk inugwer 5 pàn pitàì pànuhu iapo pà nehe no. ⁴ Epyhyk pàn huwy ma'e a'e pànuhu àpaxipixi haw iapo pà nehe. Ezomog a'e àpaxipixi haw hehe nehe, katu pe har rehe nehe. ⁵ Ezapo 50 àpaxipixi haw pànuhu ipy heme'ywyr har pe nehe. Ezapo 50 àpaxipixi haw pànuhu iaikyaw rehe har heme'ywyr har pe nehe no. Tuwe pitàì àpaxipixi haw upyta amo henataromo nehe pitàitàigatu nehe. ⁶ Emuapu'a or 50 ma'e kokaw iapo pà nehe no. Emono'og a'e mokoz pànuhu iapo pyrer a'e 50 ma'e kokaw pupe nehe no, pitàì ma'e romo iapo pà nehe. ⁷ Ezapo amo heràpuzrà n ipyk àwàm nehe. Emono'og 11 pàn pehegwer àràpuhàrànete hawer ipupepupe pyrer nehe, a'e heràpuzrà n ipyk àwàm iapo pà nehe. Emuwywyk a'e 11 pehegwer pitàì pànuhu iapo pà nehe. ⁸ A'e 11 pàn pehegwer wà nehe, tuwe uzeawyawygatu uhua'u haw wà nehe. Heta putar 13,30 met wapuku haw pitàitàigatu nehe. Heta putar pitàì met 80 xenxim ipupir pitàitàigatu nehe. ⁹ Emono'og 5 pàn wamuwuywyk pà nehe, pitàì pànuhu iapo pà nehe. Emono'og inugwer 6 pàn amo pànuhu

iapo pà nehe no. Ekanakanaw a'e 6 haw pehegwer heràpuzrà n henataromo nehe. ¹⁰ Ezapo 50 ihàm imuzekumàkumà naw pànuhu ipy ipehegwer iaikyaw rehe har izywyr nehe. Ezapo amo 50 ihàm imuzekumàkumà naw inugwer pànuhu izywyr nehe no. ¹¹ Emuapu'a ita morog 50 ma'e kokaw iapo pà nehe. Ezàpaxipixi a'e imuzekumàkumà naw a'e ma'ekokaw rehe we nehe. Nezewe mehe emono'og a'e mokoz pànuhu pitàì tàpuzrà n ipykaw iapo pà nehe. ¹² Pànuhu upyta ma'e kwer uzaiko putar tàpuzrà n ikupe kutyr nehe. ¹³ Heta we putar 45 xenxim ipehegwer rehe nehe. Heta putar 45 xenxim inugwer ipehegwer rehe nehe no. Upyta putar tàpuzrà n ipehegwer rehe nehe, amo ipehegwer rehe nehe no, ipykaw romo nehe.

¹⁴ Epyhyk àràpuhàrà n pìrer imupirà g pyrer nehe. Ezapo amo tàpuzrà n ipykaw ipupe nehe. Ezapo amo tàpuzrà n ipykaw nehe no, ma'epìrer ikatua hy ma'e iapo pà nehe no.

¹⁵ Ekixixixi ywyr akaz her ma'e nehe, heràpuzrà n izyta iapo pà nehe. ¹⁶ Heta putar 4,45 met izyta ipuku haw pitàitàigatu nehe. Heta putar 67 xenxim ipupir nehe no. ¹⁷ Heta putar mokoz ikwar a'e izyta wanehe pitàitàigatu nehe. Nezewe mehe erepuner wamomogaw rehe nehe. Ezapo ikwar a'e izyta nà nà n nehe. ¹⁸ 20 izyta neremiapo kwer u'à m putar heràpuzrà n pupe kwarahy hemaw awyze har kutyr har rehe wà nehe. ¹⁹ Emuapu'a parat 40 kawawpew iapo pà izyzy ikokaw romo nehe. Emono mokoz kawaw izyta izyzy ikokaw romo pitàitàigatu nehe. Nezewe mehe i'yw izyta romo iapo pyrer nuix kwaw ywy pupe wà nehe. ²⁰ 20 izyta neremiapo kwer u'à m putar heràpuzrà n pupe kwarahy hemaw ahurehe har kutyr har rehe wà nehe no. ²¹ Emono 40 kawaw parat iapo pyrer izyta izyzy ikokaw romo nehe, mokoz kawaw pitàì izyta pe pitàitàigatu nehe. ²² Ezapo 6 izyta kwarahy heixe haw kutyr har rehe wamu'à m kar pà ne wà nehe. ²³ Ezapo amo 2 izyta tàpuzrà n izekanaw haw rehe wamupu'à m kar pà nehe no.

24 Emomog a'e mokoz izyta waipy wanehe nehe, pitài izyta romo iapo pà nehe. Pitài ma'e romo iapo pyrer uzeupir putar iapu'a ma'e pe nehe. Ezapo nezewe haw mokoz haw nehe. **25** Nezewe mehe heta putar 8 izyta wà nehe. Heta putar 16 kawaw parat iapo pyrer izyta izypy ikokaw romo pitàitàigatu wà nehe no.

26 Ezapo 15 iapyteraromo har wywra akaz her ma'e iapo pyrer nehe. Emono 5 iapyteraromo har ipehegwer rehe nehe. **27** Emono amo 5 inugwer amo ipehegwer rehe nehe no. Emono amo 5 haikwer pe nehe no. **28** Iapyteraromo har wamyter pe har oho amo izyta myter wi amo ae izyta myter pe nehe, pitàitàigatu tàpuzràn pehegwer wi inugwer pehegwer pe nehe. Iapyteraromo har myter pe har oho iaiha haw ku'aw a'e, amo ipehegwer rehe a'e. **29** Epyao a'e izyta or pupe ne wà nehe. Emono iapu'a ma'e or iapo pyrer wanehe nehe no. I'yw wixe putar a'e iapu'a ma'e rupi a'e nehe. Epyao a'e iapu'a ma'e or pupe nehe no. **30** Emupu'àm heràpuzràn nehe, hagapaw newe wywytyr rehe heremixak karer zàwegatete nehe.

31 Epyhyk pàn hekuzar katu ma'e irin her ma'e nehe. Epyhyk inemo àràpuhàràn hawitu ma'e hawer iapo pyrer huwy ma'e nehe no. Epyhyk inemo àràpuhàràn hawitu ma'e hawer iapo pyrer ipuwy ma'e nehe no. Epyhyk inemo àràpuhàràn hawitu ma'e hawer iapo pyrer ipiràg ma'e nehe no. Emuwywyk kerumin wanagaw paw a'e pàn rehe nehe. A'e ma'e paw nepo pe hereko mehe ezapo pànuhu imuzaiko pyrer nehe. **32** Emuzaiko a'e pàn 4 wywra izyta wanehe nehe. Ekixi wywra akaz her ma'e a'e izyta iapo pà nehe. Epyao a'e izyta or pupe nehe. Heta putar ma'e pyhykaw or iapo pyrer hehe nehe. Ezomog a'e izyta 4 ma'ekokaw parat iapo pyrer 4 kawaw wazypy ikokaw romo iapo pyrer wanehe wà nehe. **33** Emuzaiko a'e pànuhu a'e ma'ekokaw iwy pe nehe. A'e pànuhu haikwer pe emuapyk heze'eg hyru nehe. A'e mokoz itapew heze'eg hereko har a'e ma'eryru pupe wanuz wà. A'e pànuhu uzaiko a'e pe mokoz ipupy

ipupyaikawhu ipy a'e, Tupàn Henaw Ikatuahy Ma'e her romo a'e. Ipupyaikawhu inugwer a'e, Tupàn Henaw Ikatuahy Wera'u Ma'e her romo a'e. **34** Emono ipykw heze'eg hyru rehe i'aromo nehe, herenaw ikatuahy wera'u ma'e pe i'àm ma'e ipyk pà nehe. **35** Herenaw ikatuahy wera'u ma'e pupe 'ym herenaw ikatuahy ma'e pupe tàpuzràn pupe emuapyk a'e wywrapew nehe, kwarahy hemaw ahurehe har kutyr nehe. Emupu'àm a'e tatainy henaw tàpuzràn pupe kwarahy hemaw awyze har kutyr nehe.

36 Epyhyk pàn hekuzar katu ma'e irin her ma'e nehe. Epyhyk inemo àràpuhàràn hawitu ma'e hawer iapo pyrer huwy ma'e nehe no. Epyhyk inemo àràpuhàràn hawitu ma'e hawer iapo pyrer ipuwy ma'e nehe no. Epyhyk inemo àràpuhàràn hawitu ma'e hawer iapo pyrer ipiràg ma'e nehe no. Emuwywyk ma'eragapaw ipuràg eteahy ma'e pàn rehe nehe. A'e ma'e paw nepo pe hereko mehe ezapo pànuhu imuzaiko pyràm tàpuzràn pe heixe haw pe àràn nehe. **37** Ezapo 5 imuzaiko pyràm izyta wywra akaz iapo pyrer nehe. Ezomog 5 ma'epyyhykaw or iapo pyrer a'e izyta wanehe wà nehe. Emuapu'a itazu morog 5 kawaw iapo pà a'e izyta izypy ikokaw romo ne wà nehe no.

Ma'ea'yr hapy haw

27 ¹Uze'eg wi Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e Moizez pe. — Ekixixixi wywra akaz her ma'e amo ma'ea'yr herenataromo hapy haw iapo pà nehe. Tuwe ipuku haw nuzawy kwaw ipuku haw iaikwer ma'e nehe. Heta putar 2,20 met ipuku haw nehe. Heta putar 2,20 met ipuku haw iaikwer ma'e nehe no. Heta putar 1,30 met ipupykanapaw pe nehe no. ²Ipuku haw iapyr wanupe emono 4 i'ak nehe. A'e 4 i'ak uzemog putar ma'ea'yr hapy haw rehe wà nehe, pitài ma'e iapo pà nehe. Ezuwàzuwàn a'e 4 i'ak itazu morog pupe nehe. ³Ezapo zapepo ma'e kawer hyru ràm romo nehe. Ezapo amo zapepo tàtàpyzger hyru ràm romo nehe no. Ezapo ywy imomor haw, zapepo pew, kuzeràxi, zapepo tata hyru ràm

nehe no. Emuapu'a itazu morog a'e ma'e paw iapo pà nehe. **4** Ema'ema'e itazu morog nehe, zapepopew ràn ipei'ài'àng pyrer imuparipari pyrer nehe, kyhaw zàwenugar nehe. Iapyr wanehe emono 4 iapu'a ma'e itazu morog iapo pyrer ne wà nehe. **5** Ezomog a'e iapu'a ma'e ma'ea'yr hany haw heme'ywyr iwy pe nehe. Nezewe mehe a'e itazu imuparipari pyrer uhem putar ma'ea'yr hany haw kupe pe nehe. **6** Ekixikixi wywra akaz her ma'e nehe, ma'ea'yr hany haw i'yw iapo pà nehe. Ezuwàzuwàn i'yw itazu morog pupe nehe, iapeao haw iapo pà nehe. **7** Emono i'yw iapu'a ma'e wanupi wà nehe, mokoz ma'ea'yr hany haw pehegwer wanehe ne wà nehe, teko hehe ipureraha wer mehe nehe. **8** A'e ma'ea'yr hany haw ywyr iapo pyrer a'e nehe, tuwe izywyz a'e nehe, hagapaw newe wywytyr rehe heremixak karer zàwegatete a'e nehe.

Tupàn Hàpuzràn izywyr har

9 Katu pe heràpuzràn huwake ezapo amo tàpuz izywyr ikatu haw nehe. Epyhyk irin ikatuahy ma'e a'e tàpuz izywyr ikatu haw imuzaiko pà nehe. Kwarahy hemaw awyze har kutyr heta putar 44 met a'e pànuhu ipuku haw nehe. **10** Emupu'am 20 izyta a'e pànuhu imuzaiko har romo nehe. Ezapo 20 kawaw zàwenugar itazu morog iapo pyrer a'e izyta izyzy ikokaw romo nehe no. Emupyràn itaxig parat hàty'áz izyta rehe har iapo pà nehe, pànuhu imuzaiko haw iapo pà nehe no. **11** Ezapo ma'e a'e ma'e zàwenugar kwarahy hemaw ahurehe har kutyr nehe no. **12-13** Heta putar 22 met tàpuz izywyr ikatu haw ipuku haw ikupe kutyr har nehe. Heta putar 22 met pànuhu kwarahy heixe haw kutyr har nehe. Heta putar 22 met pànuhu kwarahy hemaw kutyr har nehe no. Ezapo 10 ywyr a'e pànuhu izyta romo ne wà nehe. Ezapo 10 a'e ywyr wapy ne wà nehe no. **14-15** Tàpuzràn heixe haw huwake heta putar mokoz pànuhu imuzaiko pyrer wà nehe no. Heta putar 6,60 met wapuku haw wà nehe. Heta putar 3 izyta wà nehe, 3 izyta wapy wà nehe no. Pitài pànuhu uzaiko putar pitài pehegwer rehe

nehe. Inugwer uzaiko putar inugwer pehegwer rehe nehe. **16** Ezapo amo pànuhu tàpuz izywyr ikatu haw ukenaw pe imuzaiko pà nehe. Heta putar 8,80 met ipuku haw nehe. Epyhyk pàn hekuzar katu ma'e irin nehe. Epyhyk inemo àràpuhàràn hawitu ma'e hawer iapo pyrer huwy ma'e nehe. Epyhyk inemo àràpuhàràn hawitu ma'e hawer iapo pyrer ipuwy ma'e nehe. Epyhyk inemo àràpuhàràn hawitu ma'e hawer iapo pyrer ipiràng ma'e nehe. A'e ma'e paw ipyhyk mehe emuwywyk ma'eragaw paw pàn rehe nehe. Epupepupe a'e inemo a'e pànuhu iapo pà nehe. 4 ywyr upyta putar a'e pànuhu izyta romo wà nehe. Heta putar 4 izyta wapy wà nehe no. **17** Izyta tàpuz izywyr ikatu haw izywyr har paw emono'og wapy parat iapo pyrer wanehe wà nehe. Emuapu'a parat hàty'áz wapo pà wà nehe. Emuapu'a itazu morog izyzy ikokaw iapo pà wà nehe no. **18** Heta putar 44 met tàpuz izywyr ikatu haw ipuku haw nehe. Heta putar 22 met tàpuz izywyr ikatu haw ipuku haw iaikwer ma'e nehe no. Heta putar 2,20 met pànuhu iaia haw nehe. Emuwywyk pàn ikatuahy ma'e irin her ma'e a'e pàn uzaiko ma'e ràm iapo pà nehe. Emuapu'a itazu morog izyzy ikokaw iapo pà nehe. **19** Emuapu'a ita morog nehe, ma'e tàpuzràn pupe àràp iapo pà nehe: kawaw, zapepo, izyta tàpuz izywyr ikatu haw pe har, tàpuzràn izyta. Emuapu'a morog a'e ma'e paw tàpuzràn pe àràp iapo pà nehe.

Ma'e kawer tatainy pupe har

20 Moizez, eze'eg Izaew wanupe nehe. — Perur uri kawer ikatu wera'u ma'e ihewe nehe, tatainy pupe àràp romo nehe. Ta'e amunyk putar a'e tatainy tuweharupi karuk mehe ihe nehe xe, ere wanupe nehe. **21** Àràw a'e, ta'yr a'e wà nehe no, umuapyk putar a'e tatainy Tàpuzràn Herenaw pupe a'e wà nehe. Heze'eg hyru a'e pe hin putar nehe. Heta amo pànuhu huwake. Umuapyk putar tatainy henaw pànuhu ikupe kutyr wà nehe. A'e uri kawer ukaz putar iko herenataromo a'e nehe. Uzypyrog putar ukaz pà kwarahy heixe mehe. Xo kwarahy ihem wi mehe zo

umuwew putar wà nehe. Izaew izuapyapyr a'e wà, wazuapyapyr paw a'e wà no, tuwe weruzar ko heze'eg tuweharupi wà nehe, awyzeharupi wà nehe no.

Xaxeto wakamir

28 ¹Uze'eg wi Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e Moizez pe. — Enoz kar neryky'yr Àràw kury, enoz kar ta'yr ne wà nehe no. Nanaw, Amiu, Ereazar, Itamar waner romo wà. Emunyryk amogwer Izaew izuapyapyr wanuwi ne wà nehe, xaxeto romo wamuiigo kar pà herenataromo ne wà nehe. ²Ezapo xaxeto ikamirpuku ikatu ma'e neryky'yr pe nehe. Nezewe mehe ipuràg eteahy putar teko wanupe nehe. Teko umuwete putar wà nehe no. ³Enoz teko ma'e iapo katu haw kwaw par nezeupe ne wà nehe. Akwaw kar a'e ma'e iapo haw a'e teko wanupe ihe. Ezapo kar Àràw ikamir ima'e rehe we wanupe nehe. A'e re emonokatu xaxeto romo herenataromo nehe. ⁴Ezapo kar amo puxi'a iwànwaw wanupe nehe. Ezapo kar xaxeto kamirpuku wanupe nehe no. Ezapo kar xaxeto iaxi'i ipykaw wanupe nehe no. Ezapo kar amo ae kamirpuku wanupe nehe no. Emuwywyk kar ma'e hagapaw ipuràg eteahy ma'e a'e kamirpuku rehe wanupe nehe no. Ezapo kar xaxeto àkàg rehe har wanupe nehe no. Ezapo kar iku'aw har wanupe nehe no. A'e teko uzapo putar kamir ikatu ma'e Àràw pe wà nehe, ta'yr wanupe wà nehe no. Ta'e Àràw a'e nehe xe, ta'yr a'e wà nehe no xe, wiko putar xaxeto romo herenataromo a'e wà nehe xe. ⁵Tuwe a'e kamirpuku iapo àràw omono'og agwer ma'e wà nehe: inemo àràpuhàràw hawitu ma'e hawer iapo pyrer huwy ma'e, inemo àràpuhàràw hawitu ma'e hawer iapo pyrer ipuwu ma'e, inemo àràpuhàràw hawitu ma'e hawer iapo pyrer ipiràg ma'e, inemo or iapo pyrer, pàn hekuzar katu ma'e irin her ma'e. Tuwe uma'ema'e a'e ma'e paw wakamirpuku iapo pà wà nehe.

Xaxeto wakamir puràg

⁶A'e ma'e iapo haw kwaw par wà nehe, omono'og putar a'e ma'e wà nehe: inemo

àràpuhàràw hawitu ma'e hawer iapo pyrer huwy ma'e, inemo àràpuhàràw hawitu ma'e hawer iapo pyrer ipuwu ma'e, inemo àràpuhàràw hawitu ma'e hawer iapo pyrer ipiràg ma'e, pàn hekuzar katu ma'e irin her ma'e, inemo or iapo pyrer. Umuwywyk putar ma'eragapaw heme'yw rehe imono pà wà nehe no. ⁷A'e kamir iaxi'i rehe heta putar mokoz iputàwmunehew haw nehe, kamir iaxi'i rehe inomog pyrer nehe. ⁸Uzapo putar amo iku'aw har a'e ma'e paw iàpiki haw romo wà nehe no. Uzàpiki putar iku'aw har kamirpuku rehe wà nehe, pitài ma'e romo wà nehe. ⁹Epyhyk mokoz ita agata her ma'e nehe. Ekair Zako ta'yr waner a'e ita wanehe ne wà nehe. ¹⁰Emuapyk 6 waner pitài ita rehe wà nehe. Emuapyk inugwer 6 waner inugwer ita rehe wà nehe no. Emuapyk waner nezewe nehe. Emuapyk wanyky'yr her nehe. A'e re emuapyk tywyw her nehe. Nezewe emuapyk waner wazexak kar awer wa'ar rupi paw rupi pitàitàigatu wà nehe. ¹¹Ekar amo or imuapu'a haw kwaw par nehe. A'e ae ukair putar Zako ta'yr waner a'e ita wanehe wà nehe. A'e ae umupyran putar or mokoz kawaw zàwenugar iapo pà nehe. Na'e omomog putar a'e mokoz ita Zako ta'yr waner wanereko har a'e mokoz kawaw zàwenugar rehe nehe. ¹²Ezomog a'e ita'i xaxeto kamirpuku iputàwmunehew paw wanehe nehe. Nezewe mehe a'e ita upyta putar ¹²Izaew ta'yr wazuapyapyr wanekuzar romo wà nehe. Nezewe mehe xaxeto weraha putar a'e waner waxi'i rehe wà nehe. A'e mehe ihe Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e hema'enukwaw katu putar teko heremaihu wanehe tuweharupi ihe nehe. ¹³Emuapu'a or mokoz ita henaw iapo pà nehe. ¹⁴Emuapu'a or mokoz kyhàhàmtàtà iapo pà nehe no. Epupepupe a'e kyhàhàmtàtà amo kyhàhàmtàtà iapo pà nehe. Erezàpikipixi putar a'e ita henaw a'e kyhàhàmtàtà pupe ne wà nehe.

Puxi'a pykaw

¹⁵Ezapo kar xaxeto ipuxi'a iwànwaw xaxeto wanuwi haw pe nehe. Umunehew putar heremimutar hekar mehe a'e nehe.

Iapo àwàm nuzuawy kwaw ikamirpuku ikatuahy ma'e iapo haw nehe. Emono'og inemo àràpuhàràn hawitu ma'e hawer iapo pyrer nehe: huwy ma'e, ipuw y ma'e, ipiràg ma'e, pàn hekuzar katu ma'e irin her ma'e. Emuwywyk ma'eragaw paw heme'yw rehe impuràg eteahy kar pà nehe. Ema'ema'e a'e ma'e a'e xaxeto ipuxi'a rehe ku'aw har iapo pà nehe. **16** Tuwe iaikaw paw zuawyawygatu wà nehe. Ekanaw mokoz ipehegwer romo nehe. Heta putar 20 xenixim ipuku haw nehe. Heta putar 20 xenixim ipuku haw iaikwer ma'e nehe no. **17** Ezomog ita hekuzar katu ma'e hehe 4 imuzehyiroirogatu haw iapo pà hehe nehe. Imuzehyiroirogatu haw ipy rehe ezomog na'iruz ita nehe: humi her ma'e, topaz her ma'e, karanaz her ma'e. **18** Imuzehyiroirogatu haw mokoz haw rehe ezomog na'iruz ita nehe: emeraw her ma'e, xapir her ma'e, niàmàn her ma'e. **19** Imuzehyiroirogatu haw na'iruz haw rehe ezomog na'iruz ita nehe: turukez her ma'e, agata her ma'e, amexi her ma'e. **20** Imuzehyiroirogatu haw 4 haw rehe ezomog na'iruz ita nehe: merew her ma'e, onik her ma'e, zaxipe her ma'e. Emuapu'apu'a or nehe, kawaw zàwenugar iapo pà a'e ita henaw romo nehe. **21** Ekaikair Zako ta'yr waner a'e ita rehe pitàitàigatu ne wà nehe. Waner upyta putar 12 Izaew ta'yr wazuapyapyr waner wanehe purumuma'enukwaw kar ma'e romo pitàitàigatu wà nehe. **22** Emuapu'apu'a or nehe, inemo zàwenugar romo iapo pà nehe. A'e re epupepupe a'e inemo or iapo pyrer kyhàhàm iapo pà nehe, ipuxi'a iwànw iàpixipixi àwàm romo nehe. **23** Emuapu'a or mokoz iapu'a ma'e iapo pà nehe. Ezomog a'e iapu'a ma'e ipuxi'a ku'aw har rehe i'aromo har rehe nehe. **24** Emono a'e mokoz kyhàhàm or iapo pyrer a'e iapu'a ma'e wanehe wà nehe. **25** Ezàpixi a'e mokoz ihàm mokoz iapu'a ma'e rehe nehe. Ezomog a'e mokoz iapu'a ma'e a'e kamirpuku iaxi'i wiwe ipuxi'a rehe nehe. **26** Ezapo amo mokoz iapu'a ma'e or iapo pyrer nehe. Ezàpixi a'e iapu'a ma'e ikanapaw ywy kutyr har rehe nehe, izywyr

har ipupe har rehe nehe. **27** Ezapo amo mokoz iapu'a ma'e or impuyràn pyrer nehe. Ezomog a'e iapu'a ma'e kamirpuku iaxi'i rehe nehe, ywy kutyr nehe, henataromo nehe, iku'aw har i'aromo imuwywyk awer huwake nehe. **28** Epyhyk amo kyhàhàm huwy ma'e nehe. Ezàpixipixi iapu'a ma'e ipuxi'a rehe har nehe, iapu'a ma'e kamirpuku rehe har rehe nehe. Nezewe mehe ipuxi'a rehe har nuhem kwaw xaxeto ipuxi'a wi nehe.

29 Àràw Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e Henaw Ikatuahy Ma'e pupe wixe mehe umunehew putar a'e upuxi'a iwànw a'e nehe. Ihe Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e ihe, aexak putar Izaew ta'yr wazuapyapyr waner a'e ita wanehe ikaikair pyrer ihe wà nehe. A'e mehe tuweharupi hema'enukwaw katu putar heremialhu wanehe ihe nehe. **30** Xaxeto upyhyk putar mokoz ma'e pixika'i ma'e herehe upuranu mehe a'e wà nehe. Uri a'e ma'e ipy her romo a'e. Tumi inugwer ma'e her romo a'e. Ezomog Uri ipuxi'a iku'aw har rehe nehe. Ezomog Tumi hehe nehe no. Uri a'e, Tumi a'e no, tuwe upyta Àràw izà'à huwakea'i herenataromo heko mehe wà nehe. Herenataromo wixe mehe Àràw umunehew putar a'e upuxi'a iwànw a'e nehe. Nezewe mehe ukwaw putar heremimutar Izaew wanupe iapo kar pyràm a'e nehe.

Amo xaxeto wakamir no

31 Xo inemo huwy ma'e epyhyk nehe, xaxeto iaxi'i ipykaw iapo mehe nehe. **32** Ezapo amo ikwar imyter pe nehe. Nezewe mehe xaxeto upuner putar wàkàg imuixe haw rehe hupi nehe. Epyao a'e ikamir izurukwar romo har pàn ipuku ma'e pupe nehe. Nezewe mehe nu'i kwaw nehe. **33-34** Emono'og inemo àràpuhàràn hawitu ma'e hawer iapo pyrer nehe: huwy ma'e, ipuw y ma'e, ipiràg ma'e. Ezapo ma'e'a homà her ma'e hagapaw a'e inemo pupe nehe. Emuwywyk a'e hagapaw xaxeto iaxi'i ipykaw ia'hykaw rehe nehe. Emomog maraka'i or iapo pyrer mokoz homà wamytepe pitàitàigatu ne wà nehe. **35** Aze Àràw wixe heràpuz me xaxeto romo nehe, tuwe umunehew a'e kamirpuku i'aromo har

nehe. Tuwe umunehew a'e ma'e heràpuz wi uhem mehe nehe no, ipupe herenataromo Herenaw Ikatuahy Ma'e pupe wiko mehe nehe no. Nezewe mehe ainu putar itamaraka'i ukamir rehe har nehe. A'e rupi nazuka kwaw nehe.

36 Emuapu'a or ikatuahy ma'e amo kawawpew zàwenugar iapo pà nehe. Ekaikair ko ze'eg hehe nehe. — Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e pe imonokatu pyr.

37 Ezàpixi a'e kawawpew zàwenugar ze'eg hereko har iàkàg iàpixi haw rehe henataromo nehe, kyhàhàm àràpuhàràn hawitu ma'e hawer iapo pyrer huwy ma'e pupe nehe.

38 Tuwe Àràw umunehew wehàpykà rehe nehe. Nezewe mehe ma'e ihewe Izaew wanemirur ikatu putar ihewe nehe. Amuaze putar hezeupe ihe wà nehe. Nezewe mehe, aze uzawy a'e ma'e ihewe imur mehe wà nehe, nazepyk kwaw wanehe ihe nehe.

39 Epyhyk pàn irin her ma'e ikatu ma'e nehe. Emuwywyk kar a'e pàn a'e kamirpuhuz iapo pà xaxeto pe nehe. Ezapo a'e àkàg àpixi haw a'e irin ima'ema'e pà nehe no. Ezapo amo iku'aw har ma'e hagapaw hereko har izupe nehe no.

40 Ezapo kamirpuku Àràw ta'yr wanupe nehe. Ezapo ku'aw har wanupe nehe no. Ezapo àkàg àpixi haw wanupe nehe no. Nezewe mehe ipuràg eteahy putar teko wanenataromo wà nehe. Teko umuwete putar wà nehe no. Nuzawy kwaw tuwihaw teko wanenataromo wà nehe. **41** Emunehew kar a'e ma'e Àràw pe nehe, ta'yr wanupe nehe no. A'e re emonokatu hema'ereko haw pe ne wà nehe. Ezakook uri kawer waàkàg wanehe nehe, xaxeto herenataromo har romo wamuigo kar pà nehe. **42** Epyhyk pàn irin wanemyhar ràm iapoapo pà wanupe nehe, wamaranugar haw ipyk pà nehe. A'e temyhar oho waku'aw har wi wanenugupy pe wà nehe.

43 Àràw a'e, ta'yr a'e wà nehe no, tuwe umunehew a'e temyhar heràpuzràn pupe wixe mehe a'e wà nehe. Aze uhem ma'ea'yr hapy haw huwake wà nehe, herenataromo xaxeto romo wiko mehe wà nehe, tuwe umunehew a'e temyhar wà nehe. Nezewe mehe nuexak

kar kwaw umaranugar haw herenataromo wà nehe. Nezewe mehe nazuka kwaw ihe wà nehe. Àràw a'e, izuapyapyr paw rupi a'e wà nehe no, weruzar putar ko heze'eg tuweharupi a'e wà nehe, awyzeharupi a'e wà nehe no.

Xaxeto wamonokatu haw

29 ¹Uze'eg wi Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e Moizez pe a'e kury. — Amume'u putar ma'e neremiapo ràm newe ihe kury. Ezapo a'e ma'e Àràw imonokatu pà ta'yr wamonokatu pà ihewe nehe, hema'ereko haw pe nehe. Ekar amo tapi'aka'yr awa nehe. Ekar mokoz àràpuhàràn hawitu ma'e awa ikatu 'ymaw hereko 'ymar ne wà nehe no. ²Epyhyk arozràn iku'i kwer eho nehe no. Ezapo amo tpy'ak a'e arozràn ku'i kwer pupe uri kawer inuromo har nehe. Ezapo amo tpy'ak uri kawer inuromo har 'ym nehe no. Ezapo tpy'ak paw imuapiuru kar haw inuromo har 'ym romo nehe. Ezapo amo tpy'ak ipew katu ma'e nehe no. ³Emono a'e tpy'ak paw amo kok pupe nehe. Erur a'e kok ihewe nehe, a'e tapi'aka'yr awa izuka mehe nehe, a'e mokoz àràpuhàràn hawitu ma'e awa wazuka mehe nehe.

⁴Erur Àràw heràpuzràn hereko haw henaw huken huwake ne nehe. Erur ta'yr a'e pe ne wà nehe no. Emuzahazahak kar ne wà nehe. ⁵A'e re emunehew kar xaxeto ima'e Àràw pe nehe: ikamirpuku, ikamirpuku ipuhuz ma'e, iaxi'i ipykaw, ipuxi'a iwànanaw, iku'aw har kamirpuku iàpixipixi haw. ⁶A'e re emono iàkàg iàpixi haw hehe nehe no. Ezàpixipixi a'e kawawpew heze'eg hereko har hehe nehe no. — Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e pe imonokatu pyr, i'i putar ze'eg a'e kawawpew ikaikair pyrer a'e nehe. ⁷A'e re ezakook a'e uri kawer iàkàg rehe xaxeto romo imuigo kar pà nehe.

⁸Erur Àràw ta'yr herenataromo ne wà nehe no. Emunehew kar wakamirpuku wanehe ne wà nehe no. ⁹Emunehew kar waku'aw har wanehe nehe no. Emunehew kar waàkàg iàpixi haw waàkàg wanehe nehe no. Nezewe emonokatu Àràw ihewe ne nehe, emonokatu ta'yr ihewe ne wà nehe no. A'e ae wà,

wazuapyapyr a'e wà nehe no, wiko putar xaxeto romo herenataromo tuweharupi a'e wà nehe, awyzeharupi a'e wà nehe.

10 A'e mehe erur a'e tapi'aka'yr awa heràpuzràn herenaw henataromo nehe. Àràw a'e nehe, ta'yr a'e wà nehe no, omono putar opo iàkàg rehe a'e wà nehe. **11** Ezuka a'e tapi'ak a'e pe herenataromo heràpuzràn huken huwake nehe. **12** A'e re emuàkym nekwà huwy kwer pupe nehe. Emono a'e huwy kwer nekwà rehe har ma'ea'yr hany haw apyr wanehe nehe. Ezakook huwykwer ikurer ma'ea'yr hany haw izypy ikokaw wanehe nehe no. **13** A'e re emunyk tata amo ho'o kwer pehegwer ma'ea'yr hany haw rehe hany pà paw rupi nehe, ihewe imur pyr romo herenataromo nehe: ikawer hie kwer rehe har paw, ipy'a ipehegwer ikatu weru' ma'e, mokoz iku'azarer, ikawer wanehe har no. **14** Eraha ho'o kwer muitea'i teko waneko haw wi nehe. Eapy ho'o kwer a'e pe nehe. Eapy ipirer a'e pe nehe. Eapy hie kwer a'e pe nehe no. A'e ma'e izuka pyr a'e, umunryk kar putar xaxeto wanemiapo kwer ikatu 'ym ma'e a'e xaxeto wanuwi a'e.

15 A'e re epyhyk pitài àràpuhàràn hawitu ma'e awa nehe. Àràw a'e nehe, ta'yr a'e wà nehe no, omono putar opo iàkàg rehe a'e wà nehe. **16** A'e re ezuka a'e àràpuhàràn hawitu ma'e awa nehe. Emono'og huwy kwer nehe. Emupiripirik a'e huwy kwer a'e 4 ma'ea'yr hany haw ipehegwer wanehe nehe. **17** Epei'ai'ag a'e àràpuhàràn 4 pehegwer romo nehe. Ezuhez hie kwer nehe. Ezuhez hetymà gwer nehe no. Emuapyk a'e ma'e iàkàgwer rehe amogwer ipehegwer rehe nehe. **18** Eapy àràpuhàràn paw ma'ea'yr hany haw rehe nehe, ihewe imur pyr romo nehe. Hyàkwegatu ihewe a'e. Ikatu ihewe.

19 A'e re epyhyk inugwer àràpuhàràn nehe. Àràw omono putar opo iàkàg rehe wa'yr wanehe we nehe. **20** A'e re ezuka a'e àràpuhàràn hawitu ma'e awa nehe. Emuàkym nekwà huwy kwer pupe nehe. Emono huwy kwer pixik Àràw inami awyze har iapyr nehe, ta'yr wanami awyze har iapyr wanehe nehe no. Emono huwy kwer

pixik wakwàhu wapo awyze har pe har wanehe nehe, wapyhàhu awyze har wanehe nehe no. Emupiripirik huwy kwer ikurer 4 ma'ea'yr hany haw pehegwer rehe nehe no. **21** Epyhyk huwy kwer ma'ea'yr hany haw rehe har nehe. Epyhyk uri kawer xaxeto rehe àràw nehe no. Emupiripirik Àràw rehe nehe, ikamir rehe nehe no, ta'yr wanehe nehe no, wakamir wanehe nehe no. Nezewe mehe eremonokatu putar Àràw ihewe ne nehe, eremonokatu putar ta'yr ne wà nehe no, eremonokatu putar wama'e paw ne wà nehe no. **22** Ezuka a'e àràpuhàràn hawitu ma'e awa herenataromo nehe, a'e awa xaxeto romo wamuigo kar pà ihewe nehe. Emono'og ikawer nehe. Epyhyk huwaz kwer nehe no. Emono'og ikawer hie kwer rehe har nehe no. Epyhyk ipy'a pehegwer ikatu weru' ma'e nehe no. Epyhyk iku'azarer nehe, epyhyk ikawer iku'azarer rehe har nehe no. Epyhyk henugupy awyze har nehe no.

23 Epyhyk tpy'ak imuapiruru kar haw inuromo 'ymar ihewe imur pyrer a'e kok wi nehe. Hexakaw hereko har nàràw epyhyk nehe. Pitài tpy'ak uri kawer inuromo iapo pyrer, pitài tpy'ak uri kawer inuromo iapo 'ym pyrer no, pitài tpy'ak ipew ma'e no. **24** Emono a'e tpy'ak Àràw ipo pe ta'yr wapo pe nehe. — Pezapo tpy'ak ikatu ma'e romo ihewe nehe, ere wanupe nehe. **25** A'e re epyhyk wi a'e tpy'ak wapo wi nehe, hany pà ma'ea'yr hany haw i'aromo nehe. Hyàkwegatu putar ihewe imur pyràm romo ihewe nehe. Ikatuahy ihewe. **26** Na'e epyhyk àràpuhàràn ipuxi'a kwer nehe, imukatu pà ihewe nehe. Ihewe imur pyr ikatu weru' ma'e amono putar newe neremi'u ràw romo nehe.

27 Xaxeto ihewe imonokatu mehe, emunryk kar àràpuhàràn ipuxi'a kwer nehe, emunryk kar henugupy kwer nehe no, ihewe imur pyr ikatu weru' ma'e romo nehe. A'e re xaxeto upuner ipyhykaw rehe wemi'u ràw romo a'e wà nehe. **28** Tuweharupi Izaew umur putar ma'e ihewe uzemuaze kar haw romo nezewe a'e wà nehe. A'e ma'e imur nehe

Àràw izuapyapyr upyhyk putar a'e ma'ea'yr ipuxi'a kwer uzeupe wemi'u rà'm romo wà nehe. Upyhyk putar henugupy kwer uzeupe wà nehe no.

29 Xaxeto Àràw imàno nehe, ta'yr upyhyk putar ikamirpuku paw a'e wà nehe. Ta'yr umunehew putar a'e kamirpuku ihewe uzemonokatu mehe a'e wà nehe. **30** Amo Àràw ta'yr wiko putar xaxeto romo u hekuzaromo imàno mehe nehe. Wixe putar heràpuzrà'n herenaw pupe nehe. Uma'ereko putar herenataromo Tupàn Henaw Ikatuahy Ma'e pe nehe. A'e pe wixe mehe nehe, tuwe umumaw 7 'ar a'e kamirpuku imunehew pà nehe.

31 Erezuka putar àràpuhàrà'n hawitu ma'e awa Àràw imur katu mehe ihewe nehe, ta'yr wamur katu mehe nehe no. Tuwe umupupur ho'o kwer amo ywy pehewer ihewe imur katu pyrer rehe nehe. **32** Tuwe u'u a'e ho'o kwer a'e typy'ak kok pupe arer heràpuzrà'n huken huwake wà nehe. **33** Ihewe wamur katu mehe u'u putar a'e ma'e ihewe imur pyrer katu 'ygwer wanemiapo kwer imunànw wà nehe. Xo xaxeto zo upuner a'e ma'e i'u haw rehe wà, ta'e a'e ma'e wiko ihewe imur katu pyr romo a'e xe. **34** A'e rupi, aze numumaw kwaw a'e ma'e i'u haw a'e 'ar mehe wà nehe, wapy putar ikurer tata pupe wà nehe. Nu'u kwaw amo 'ar mehe wà nehe, ta'e umur katu a'e temi'u ihewe a'e wà xe.

35 Azapo kar wamur katu àwàm newe. A'e mehe emumaw 7 'ar Àràw imur katu pà ta'yr wamur katu pà ihewe nehe. **36** 'Ar nà'nàn ezuka amo tapi'aka'yr awa teko wanemiapo kwer ikatu 'ym ma'e rehe hema'enukwaw ire hemupytu'u kar pà nehe. Erezuka putar a'e ma'ea'yr teko wanemiapo kwer rehe nehe. A'e ma'e izuka haw umukatu putar ma'ea'yr hany haw nehe, imur katu pà ihewe ikatu 'ygwer wi imunryk kar pà nehe. **37** Emumaw 7 'ar agwer ma'e iapo pà nehe. A'e mehe ma'ea'yr hany haw ikatu putar tuwe nehe. A'e re aze amo opokok hehe wà nehe, aze wызàì ma'e uzekok hehe nehe, upuraraw putar ma'erahy wà nehe. Ta'e ikatuahy haw ikàng putar a'e nehe xe.

Ma'e imono e pyr 'ar nà'nàn har

38 Tuweharupi nehe, awyzeharupi nehe, 'ar nà'nàgatu xaxeto uzuka putar mokoz àràpuhàrà'n'yr hawitu ma'e awa pitài kwarahy hereko har a'e wà nehe. **39** Pezuka pitài àràpuhàrà'n ku'em mehe nehe. Pezuka inugwer àràpuhàrà'n karuk mehe nehe. **40** Àràpuhàrà'n ipy rehe we pemur arozrà'n iku'i kwer nehe. Tuwe heta pitài kir ipuhuz taw nehe. Pemur uri kawer nehe no. Tuwe heta pitài zutahyky'a por nehe. Pemono a'e uri kawer inuinuromo nehe. Emynehem pitài kawaw win pupe nehe. Ezakook ihewe herenataromo nehe. **41** Karuk mehe ezuka inugwer àràpuhàrà'n hawitu ma'e nehe, arozrà'n iku'i kwer rehe we uri kawer rehe we win rehe we ku'em mehe arer zàwegatete nehe no, temi'u ihewe imur pyr romo nehe. Hyàkwegatu putar ihewe nehe. Ikatuahy ihewe. **42** Tuweharupi nehe, awyzeharupi nehe, peapy agwer ma'e ihewe imur pyr herenataromo nehe, heràpuzrà'n huken huwake nehe. Àwàxi putar teko heremiayu ihe wà nehe. Aze'eg putar newe a'e pe ihe nehe no. **43** Àwàxi putar teko Izaew izuapyapyr ihe wà nehe. A'e pe hereko haw uhyape katu putar nehe. A'e rupi a'e pe ikatuahy putar nehe. Hereko haw uhyape katu ma'e umumaw putar iaiw paw a'e wi nehe. **44** Amukatu putar heràpuzrà'n nehe. Amukatu putar ma'ea'yr hany haw nehe no. Amukatu putar Àràw ihe nehe, ta'yr ihe wà nehe no, xaxeto romo wamuigo kar pà herenataromo ihe wà nehe. **45** Aiko putar teko Izaew izuapyapyr wainuromo ihe nehe. Aiko putar wazar romo nehe no. **46** Arur Ezit ywy wi ihe wà. Ta'e hereko wer wainuromo ihe xe. Ukwaw putar Ezit wi wapyro arer romo hereko haw wà nehe. Ukwaw putar wainuromo hereko wer haw wà nehe no. Aiko Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e romo ihe. Aiko wazar romo ihe no.

Yhyk hany haw

30 ¹Uze'eg wi Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e Moizez pe kury. — Ekixikixi wywra akaz her ma'e nehe. Amo

ywyrapew iapo pà nehe. Ereapy putar yhyk zàwenugar hehe herenataromo nehe. **2** A'e ywyrapew yhyk zàwenugar hany haw nehe, tuwe ipuku haw nuzawy kwaw ipuku haw iaikwer ma'e nehe. Heta putar 45 xenxim ipuku haw nehe. Heta putar 45 xenxim ipuku haw iaikwer ma'e nehe no. Heta putar 90 xenxim iaiha haw nehe no. **4** Iahykaw wanehe heta putar iapyr izupe wà nehe. Ezomog a'e iapyr hehe nehe, pitài ma'e romo iapo pà nehe. **3** Ipykaw nehe, a'e 4 iapyr wà nehe no, a'e 4 ipehewer wà nehe no, ezuwàzuwàn imupuràg eteahy kar pà or pupe nehe. Tuwe naheta kwaw ikatu 'ymaw a'e or inuromo nehe. Emuapu'a or amo iapeao haw iapo pà ywyrapew heme'y nàngatu nehe. **4** Ezomog mokoz iapu'a ma'e a'e iapeao haw iwy pe nehe, pitài ko pehewer rehe nehe, inugwer pehewer rehe nehe no. Teko umuixe kar putar 'iyw a'e iapu'a ma'e wanupi wà nehe, aze ipurueraha wer hehe wà nehe. **5** Ekixikixi ywya akaz her ma'e 'iyw iapo pà nehe. Emuapu'a or ipykaw iwànwaw iapo pà nehe no. **6** Emuapyk a'e ywyrapew pànuhu uzeako ma'e henataromo nehe. A'e pànuhu upyta heze'eg hyru henataromo. Uruàwàxi a'e pe ihe nehe. **7** Ku'em mehe Àràw uzekaiw putar tatainy wanehe nehe. A'e ma'e iapo re wapy putar yhyk hyàkwegatu ma'e herenataromo nehe. **8** Kwarahy heixe re, tatainy wanapy mehe wapy wi putar yhyk nehe no. Tuweharupi awyzeharupi xaxeto wapy putar yhyk herenataromo nehe. Ta'yr uzapo putar nezewe haw wà nehe. Ta'yr wana'yr uzapo putar nezewe haw wà nehe no. Izuapyapyr paw uzapo putar nezewe haw awyzeharupi wà nehe no. **9** Peapy zo yhyk hekuzar 'ym ma'e tuweharupi har herenataromo nehe. Ezuka zo ma'ea'yr a'e ywyrapew rehe wà nehe. Emono zo arozràn hehe nehe. Ezakook zo win hehe nehe. **10** Kwarahy nànwaw pitài haw Àràw uzapo putar ma'e a'e ywyrapew imukatu pà herenataromo nehe. Umuàkym putar 4 iapyr ma'ea'yr huwy kwer pupe nehe, teko wanemiapo kwer ikatu 'ym ma'e

wamunàn pà nehe. Tuwe xaxeto uzapo nezewe haw awyzeharupi wà nehe, pitài haw kwarahy nànwaw wà nehe. Tuwe a'e ywyrapew ikatuahy herenataromo nehe. Tuwe pemunyryk kar katu 'ymaw wi ihewe nehe. Ta'e Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e romo aiko ihe xe.

**Ma'e ime'eg pyr imekuzar
haw Tupàn hàpuzràn pe imono
pyr Tupàn huwa rupi har**

11 Uze'eg wi Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e Moizez pe kury.

12 — Ereparar putar teko Izaew izuapyapyr ne wà nehe. Wapapar mehe, pitàitàigatu teko umur putar amo wemetarer ihewe wà nehe, wekuwe haw hekuzaromo wà nehe. Nezewe mehe nuzeapo kwaw iaiw ma'e wanupe wapapar haw iapo mehe we nehe.

13 Amume'u putar wanekuzar ràm wanupe ihe nehe. Tuwihaw umuapyk putar wanekuzar ràm parat pape rehe wà nehe. Pitàitàigatu umur putar wekuzar ihewe wà nehe. Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e romo aiko ihe. **14** Aze amo awa wereko 20 kwarahy wà nehe, aze itua'u wera'u 20 kwarahy hereko har wanuwi wà nehe, a'e awa umur putar wekuzar ihewe wà nehe. **15** Wekuzar imur mehe hemetarar katu ma'e umur putar wemetarer a'e pape rehe imume'u pyrer wà nehe. Hemetarar 'ym ma'e nezewegatete wà nehe no. Zuawyagatu putar wanekuzar ràm wà nehe. **16** Teko Izaew izuapyapyr umur putar a'e temetarar newe wà nehe. Aze nuhyk kwaw ma'e heràpuzràn pe hema'ereko haw pe nehe, eme'eg kar a'e ma'e a'e temetarar rupi nehe. Teko Izaew umekuzar putar wekuwe haw a'e temetarar pupe wà nehe. A'e rupi hema'enukwaw putar wanehe ihe nehe. Apyro putar ma'erahy wi ihe wà nehe.

Zepuez taw morog iapo pyrer

17 Uze'eg wi Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e Moizez pe kury.

18 Emuapu'a itazu morog nehe, amo kawawhu zepuez taw iapo pà nehe, izypy ikokaw iapo pà nehe no. Emuapyk a'e

kawawhu tàpuzràn ma'ea'yr hapy haw wamyter pe nehe. Emono 'y ipupe nehe. **19** Àràw a'e nehe, ta'yr a'e wà nehe no, uhez putar opo upy rehe we ipupe a'e wà nehe. **20** Tàpuzràn pupe wixè 'ym mehe we ywyrapew huwake utryk 'ym mehe we temi'u ihewe imur 'ym mehe we uhez putar opo upy rehe we wà nehe. Nezewe mehe nazuka kwaw ihe wà nehe. **21** Tuwe uhez opo upy rehe we wà nehe, uzezuka haw wi uzepeyro pà wà nehe. A'e ae a'e wà nehe, wazuapyapyr a'e wà nehe no, tuwe weruzar katu ko heze'eg tuweharupi a'e wà nehe, awyzeharupi a'e wà nehe no.

Ma'e kawer àkàg rehe har

22 Uze'eg wi Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e Moizez pe kury.

23-25 — Exaexak temi'u inuromo har taz zàwenugar hyàkwegatu wera'u ma'e nehe, kàpuhàg hyàkwegatu wera'u ma'e nehe no. Emono uri kawer inuromo nehe. Kàpuhàg iapo har ukwaw katu inuromo ima'ema'e haw wà. Ukwaw kar putar newe wà nehe. Erezakook putar a'e uri kawer hyàkwegatu ma'e awa waàkàg wanehe nehe, xaxeto romo wamuigo kar mehe nehe. Epyhyk uri kawer 3,5 zutahyky'a por nehe. Emono 6 kir miha tykwer inuromo nehe. Emono 3 kir kaner inuromo nehe no. Emono 3 kir itakwar hyàkwegatu ma'e tykwer inuromo nehe no. Emono 6 kir kaxia her ma'e inuromo nehe no. Tuwihaw wereko ma'e puhuz taw hexakaw ikatu ma'e wà. Exaexak a'e ma'e ipuhuz taw nehe, a'e hexakaw pupe nehe. **26** Ezakook a'e uri kawer ma'e inuromo har heràpuzràn rehe nehe. Ezakook a'e heze'eg hyru rehe nehe no. Nezewe eremurkatu putar a'e ma'e ihewe nehe. **27** Ezakook ywyrapewhu rehe nehe, hehe har rehe nehe no, tatainy henaw rehe nehe no, hehe har rehe nehe no, yhyk hapy haw rehe nehe no. **28** Ezakook a'e uri kawer ma'ea'yr hapy haw rehe nehe no, hehe har nànan nehe no, kawawhu puhez taw rehe nehe no, i'yw rehe nehe no. **29** Nezewe mehe eremurkatu putar a'e ma'e ihewe paw rupi katete ne wà

nehe. Ikatahy putar ihewe wà nehe. Naheta kwaw iaiw paw wanehe nehe. Wyzài teko wà nehe, wyzài ma'ea'yr wà nehe, aze opokok a'e ma'e wanehe wà nehe, aze uzekok wanehe wà nehe, upuraraw putar ma'erahy wà nehe, ta'e hekatahy haw inuromo har ikàg tuwe a'e xe. **30** Erezakook putar a'e uri kawer hyàkwegatu ma'e Àràw rehe nehe, ta'yr wanehe nehe no. Nezewe mehe eremurkatu ihewe ne wà nehe, xaxeto romo wamuigo kar pà herenataromo ne wà nehe. **31** Emume'u ko heze'eg teko Izaew izuapyapyr wanupe nehe. — Pe nehe no, pezuapyapyr wà nehe no, tuwe uzuhen agwer uri kawer ihewe imur pyr wanehe wà nehe, awyzeharupi wà nehe, hemuwete katu pà nezewe wà nehe. **32** Pezakook zo xaxeto 'ym wanetkwer wanehe nehe. Pemono zo a'e inuromo àram inuromo nehe, amo ae ma'e iapo pà a'e uri kawer pupe nehe. Ihewe imur katu pyrer a'e. Pereko a'e ma'e hema'e ài nehe. **33** — Aze amo uzapo uri kawer ko uri kawer zàwenugar wà nehe, a'e ma'e paw imono pà inuromo wà nehe, amono kar putar a'e teko heremaihu wanuwi ihe wà nehe. Aze amo uzakook agwer uri kawer amo xaxeto 'ym rehe wà nehe, nezewegatete ihe wà nehe, ere teko wanupe, i'i Tupàn Moizez pe.

Yhyk imonokatu pyr

34-35 Uze'eg wi Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e Moizez pe kury. — Ezapo a'e yhyk kàpuhàg inuromo har nehe. Kàpuhàg iapo har ukwaw kar putar iapo haw newe wà nehe. Emono'ono'og ko kàpuhàg hyàkwegatu ma'e pitàitàigatu imono pyr zuawyawyguatu ma'e nehe: yhyk zàwenugar mezui her ma'e, onika, yhyk zàwenugar muhàg romo iapo pyr, yhykete. Emono xa inuromo nehe. A'e mehe na'inem kwaw nehe. Upyta putar ikatahy ma'e romo nehe.

36 Emuku'iku'i a'e yhyk nehe, te nuzawy kwaw ywyku'i nehe. A'e re eraha heràpuzràn pupe nehe. Uruàwàxi putar a'e pe ihe nehe. Emono a'e yhyk imuku'i pyrer heze'eg hyru henataromo nehe. Ikatahy ma'e romo Tupàn pe imono pyrer romo a'e, peze izupe.

37 Aze pezapò yhyk hapy pyràm pezeupe nehe, pemono zo a'e ma'e inuromo nehe. Xò ihewe imur pyr pezapò nezewe nehe. Ikatuahy ma'e romo ihewe imurahy pyrer romo peme a'e kury. **38** Aze amo uzapò kàpuhàg nezewe uzeupe wà nehe, pemono kar muite heremiaiuhu wanuwi pe wà nehe.

Wexaexak Tupàn uma'ereko katu ma'e wà

31 ¹Uze'eg wi Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e Moizez pe kury.

²— Aexaexak Mezarew Uri ta'yr Ur hemimino Zuta izuapyapyr ihe kury. ³Amynehem Herekwe pupe ihe. Amono ma'e kwaw paw izupe. Amono ma'e iapo haw kwaw paw izupe no. Amono ma'e iapo haw kwaw katu haw izupe no. A'e rupi upuner wызàì ma'e ipuràg eteahy ma'e iapo haw rehe a'e kury. ⁴Ukwaw ma'erağaw paw pape rehe pàn rehe ywra rehe imuapykaw. Ukwaw or imuapu'a haw. Ukwaw parat imuapu'a haw no. Ukwaw itazu morog imuapu'a haw no. ⁵Ukwaw ita hekuzar katu ma'e imonohokaw a'e, ukwaw ita imomogaw amo ma'e rehe no. Ukwaw ywra ikixikixi katu haw amo ma'e iapo pà no. Wызàì ma'e iapo haw ukwaw kury. ⁶Amo ae awa aexak ihe no. Aoriaw her romo a'e. Aizamak ta'yr romo Nà izuapyr romo hekon a'e. Amuma'ereko kar putar Mezarew hehe we ihe nehe. Apytywà putar ipuràg eteahy ma'e iapo har paw ihe wà nehe, ko ma'e heremiapo karer paw iapo kar pà wanupe ihe wà nehe. ⁷Na'aw heremiapo karer waner xe wà: heràpuzràn, heze'eg hyru, iwàpytymaw, heràpuzràn pupe har paw, ⁸ywyrapew, kawaw ywyrapew pe har paw, tatainy henaw or ikatu ma'e iapo pyrer, hehe har paw, huwake har paw, ywyrapew yhyk hapy haw, ⁹ma'ea'yr hapy haw, hehe har paw, huwake har paw, kawawhu, i'yw, ¹⁰kamir pàn ikatuahy ma'e iapo pyrer, kamir Àràw hemimunehew ràw ta'yr wanemimunehew ràw xaxeto romo ma'e iapo mehe àràw, ¹¹uri kawer xaxeto àkàg rehe àràw, yhyk hyàkwegatu ma'e herenaw ikatuahy ma'e pàràw. Tuwe uzapò a'e ma'e paw heze'eg awer rupi katete wà nehe.

'Ar pytu'u haw

¹²Amume'u putar amo ae ma'e newe nehe kury. ¹³Emume'u a'e ma'e teko Izaew izuapyapyr wanupe nehe.

— Pemurkatu 7 haw 'ar 'ar hepytu'u haw ihewe nehe, pepytu'u pà nehe. Nezewe pexak kar putar herehe we pezemono'ogaw awyzeharupi nehe. Ihe Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e ihe, apomono'og heremiaiuhu romo ihe. Aze pepytu'u 7 haw 'ar mehe nehe, pexak kar putar pemono'ono'og awer amogwer wanupe nehe. ¹⁴A'e rupi pepytu'u mytu'u haw 'ar rehe ihewe nehe, ta'e nezewe mehe pemur katu a'e 'ar ihewe nehe xe. Aze amo uma'ereko a'e 'ar mehe wà nehe, aze numur katu kwaw a'e 'ar ihewe wà nehe, pezuka kar a'e teko pe wà nehe. ¹⁵Pepuner inugwer 6 'ar rehe pema'ereko haw rehe nehe. 7 haw har mehe pepytu'u pema'ereko re ihewe imur katu pà nehe. Aze amo uzapò wызàì uma'ereko haw a'e 'ar mehe nehe, pezuka kar nehe. ¹⁶Tuwe teko Izaew izuapyapyr umurkatu a'e 'ar ihewe zanezeupeupe ze'eg awer iapo katu awer hexak kar pà wà nehe. ¹⁷Tuweharupi awyzeharupi ihe Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e azemono'og Izaew wanehe we ihe. Pepytu'u àwàm wexak kar putar zanezemono'og awer teko wanupe nehe. Amumaw 6 'ar ywak ywy iapo pà ihe. 7 haw 'ar mehe apytu'u hema'ereko re ihe, a'e ma'e iapo re ihe.

¹⁸Umumaw Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e Moizez pe uze'egaw ywytyr Xinaz rehe har kury. A'e re omono mokoz itapew izupe kury. A'e 'ym mehe we Tupàn umuapyk uze'eg hehe. Umuapyk ma'e wemimutar hehe.

Tapi'aka'yr or iapo pyrer

32 ¹Iàrew tuwe Moizez ywytyr rehe. — Nuwezyw kwaw ru'u nehe, i'i teko Izaew izuapyapyr uzeupeupe wà. A'e rupi uzemono'og oho Àràw huwake wà kury. — Ne nehe ty, ezapo amo tupàn hagapaw urewe nà nehe ty. A'e ae oho putar urenataromo wà nehe, ureata mehe wà nehe, i'i izupe wà. — Nurukwaw kwaw

Moizez Ezit wi uremuhem kar arer pe uzeapo ma'e kwer ure, i'i teko Àràw pe wà.

2 Uze'eg Àràw teko wanupe. — Peze'eg penemireko wanupe pena'y'r wanupe pena'y'r wanupe nehe. — Pemur penamipor or iapo pyrer urewe nehe, peze wanupe nehe. Wama'e ipyhyk mehe perur ihewe nehe, i'i Àràw wanupe.

3 A'e rupi teko paw wenuhem unamipor uzewi wà kury, Àràw pe herur pà wà kury.

4 Upyhyk Àràw wama'e wanuwi. Umupyran a'e or ma'eragapaw iapo haw pupe paw rupi, tapi'aka'y'r hagapaw iapo pà. Na'e tuwihaw uze'eg teko wanupe wà kury. — Nà'ag tupàn pezar, Izaew wà. A'e ae perur Ezit ywy wi a'e, i'i mua'u wanupe wà.

5 Na'e Àràw uzapo ma'ea'y'r hany haw a'e tapi'aka'y'r hagapaw henataromo. — Pyhewe xiapo putar mynykawhu Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e pe nehe, i'i teko wanupe.

6 A'e rupi iku'egwer pe teko paw ume'e izi'itahy upu'am pà wà kury. Uzuka ma'ea'y'r wanapy pà wà. Omono ma'e a'e tapi'aka'y'r pe wà. A'e re wapyk mai'u hawhu iapo pà wà. U'u kàwiahya tete'a'u wà. A'e re uzeupir ikatu 'ym ma'e iapo pà wà kury, uzepehepuhe ohooho pà wà kury.

7 Na'e Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e uze'eg Moizez pe. — Ewezyw na'arewahy ywytyr wi nehe kury, ta'e teko neremialhu a'e wà xe, Ezit ywy wi penemirur kwer a'e wà xe, iaiw ma'e romo wanekon a'e wà kury xe. Uzapo ikatu 'ym ma'e hereityk pà wà kury.

8 Amuata kar herape rupi ihe wà. Na'arewahy uhem herape wi wà. Uma'ema'e or tapi'aka'y'r hagapaw uzar tupàn romo iapo pà wà. Uzemumew henataromo wà. Uzuka ma'ea'y'r izupe wà. — Nà'ag Tupàn Ezit wi penerur arer xe, Izaew ty wà, i'i tuwihaw teko wanupe wà, i'i Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e Moizez pe. **9** — Aexak a'e teko ihe wà, nahereuzarahy kwaw a'e wà, i'i Tupàn Moizez pe. **10** — Ehem xe wi ihewi kury ty. Hereko wer ihe zutyka'i xe ihe. Nezewe mehe hekwahy haw upuner putar wanapy haw rehe nehe. Nezewe mehe azuka putar wamumaw pà ihe wà nehe. A'e re amuata

tete'a'u putar nezuapyapyr ihe wà nehe, wanekuzar romo ihe wà nehe, i'i Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e Moizez pe.

11 Nezewe rehe we Moizez wenez wi ma'e Tupàn pe kury. — O Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e, màràzàwe tuwe erekwahy teko neremialhu wanupe. Ne ae ererur a'e teko Ezit ywy wi nekàgaw rupi ne wà. **12** Aze erezuka kutàri ne wà nehe, a'e mehe Ezit ywy rehe har uze'eg zemueteahy putar nerehe a'e wà nehe. — Tupàn weraha Izaew izuapyapyr Ezit ywy wi a'e wà, ta'e ipuruzuka wer wanehe ywytyruhu rehe a'e xe, i'i putar nerehe wà nehe. **13** Nema'enukwaw katu newe uma'ereko ma'e kwehe arer wanehe nehe: Àmàrààw, Izak, Izaew. — Amueta tete'a'u putar pezuapyapyr ihe wà nehe. Waneta haw nuzawy kwaw zahytata ywak rehe har waneta haw wà nehe, ere wanupe nerer rupi imume'uahy pà. — Amono putar ko ywy paw wanupe heremimume'u kwer rupi ihe nehe. Wiko putar hehe awyzeharupi wà nehe, ere tuwe wanupe. A'e rupi nerepuner kwaw wazuka haw rehe kury, i'i Moizez Tupàn pe.

14 A'e rupi Tupàn upytu'u wikwahy re kury. Nuzuka kwaw uze'eg awer rupi wà.

15 Uzewyr wi Moizez oho ywytyr wi kury, a'e mokoz itapew Tupàn ze'eg hereko har heraha pà kury. Heta ze'eg imuapyk pyrer hehe a'e, ikupe pe a'e no. **16** Tupàn a'e ae uzapo a'e itapew a'e, a'e ae ukair uze'eg hehe a'e no.

17 Zuzue uzewyr Moizez rupi ywytyr wi. Wenu Zuzue wanehapukaz mehe a'e wà. — Aze ru'u teko tete'a'u uzeàmàtyry'ym waiko wà, i'i Moizez pe.

18 Uze'eg Moizez Zuzue pe. — Nan kwaw teko ze'egaw wàmàtyry'ymar wamumaw mehe har. Nan kwaw teko waànoànogaw waneityk mehe har. Teko wazegar haw ainu iteko ihe, i'i izupe.

19 Uhem Moizez teko wanàpuz huwake waneko haw huwake kury. Wexak tapi'aka'y'r or iapo pyrer. Wexak teko wapynyk mehe wà. Wikwahy tuwe kury. Omomor a'e itapew heityk pà ywytyr izypy pe. Uzeka itapew a'e

pe. **20** Upyhyk tapi'aka'y'r teko wanemiapo kwer kury. Wapy tata pupe. Umuku'i tapi'aka'y'r ywyku'i kwer zàwenugar romo. Uhàuhàz iku'i kwer 'y rehe. A'e re u'u kar Moizez a'e 'y Izaew izuapyapyr wanupe. **21** Uze'eg Àràw pe. — Aipo teko uzapo iaiw ma'e newe wà. Màràzàwe tuwe erezapo kar agwer iaiw ma'e wanupe, i'i.

22 — Eikwahy zo ihewe ty, i'i Àràw izupe. — Ipurapo wer ikatu 'ym ma'e rehe tuweharupi wà. Erekwaw waneko haw. **23** — Ezapo amo tupàn hagapaw urewe, i'i ihewe wà. — Moizez urererur Ezit ywy wi a'e, nuruexak kwaw ure kury. Ma'e uzeapo izupe. Aze erezapo tupàn hagapaw urewe ne wà nehe, wata putar urenataromo wà nehe, i'i ihewe wà. **24** A'e rupi aze'eg nezewe wanupe ihe. — Aze heta kuzà wamupuràgete haw or iapo pyrer peme nehe, pemur ihewe nehe, a'e wanupe. A'e rupi umur wama'e or ihewe wà. Amupyran or tata pupe. Tàrityka'i tapi'aka'y'r hagapaw opor wà tata wi urewe, i'i mua'u Àràw Moizez pe.

25 (Àràw nueruze'eg kwaw teko wà.) Teko hehaite wà, wызàì iaiw ma'e iapo pà wà. Moizez wexak wanemiapo kwer. Àràw nueruze'eg kwaw teko wà. A'e rupi waàmàtry'y'mar upuka wanehe wà, wanehe uze'eg zemueteahy pà wà. **26** A'e rupi upu'am Moizez waneko haw pe heixe haw huwake

kury, teko wanupe uze'eg pà kury. — Aze ereiko Tupàn heruzar har romo, ezur xe heruwake nehe, i'i wanupe pitàitàigatu. Erewi izuapyapyr paw oho huwake wà. **27** Na'e uze'eg wanupe kury. — Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e, Izaew wazar uze'eg iko nezewe a'e. — Awakwer pitàitàigatu upyhyk putar utakihe puku teko waker haw nànan oho pà wà nehe. Peata Izaew waneko haw nànan nehe. Pezuka penyky'y'r pe wà nehe. Pezuka penywyr pe wà nehe. Pezuka pemyrpar pe wà nehe. Pezuka penapihar pe wà nehe, i'i Moizez wanupe.

28 Awakwer Erewi izuapyapyr weruzar ize'eg oho wà kury. Uzuka 3.000 awa ru'u a'e 'ar mehe wà. **29** Na'e uze'eg wi Moizez Erewi izuapyapyr wanupe. — Tupàn pemurkatu uzeupe kutàri a'e, ta'e peiko pena'y'r waàmàtry'y'mar romo pe xe, ta'e peiko penyky'y'r penywyr waàmàtry'y'mar romo pe xe. A'e rupi omono uze'egatu penehe we kury, i'i Moizez.

30 Iku'egwer pe Moizez uze'eg teko wanupe. — Iaiw ma'e uhua'u ma'e pezapo kury. Nezewe rehe we ihe aha wi putar Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e huwake ihe nehe. Aze ru'u apuner imupytu'u kar haw rehe ikwahy re ihe nehe, i'i wanupe.

31 A'e rupi Moizez uzeupir wi ywytyr rehe Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e pe uze'eg pà. — Ko teko uzapo iaiw ma'e uhua'u ma'e azeharomoete a'e wà. Umuapu'a or tupàn amo hagapaw iapo pà wà. **32** Nereharaz wanemiapo kwer wi nehe. Emunàn a'e iaiw ma'e wanuwu nehe. Nezewe rehe we aze nerepuner kwaw nereharaz taw rehe wanemiapo kwer wi nehe, a'e mehe emunàn herer nepape wi nehe. Eremuapyk neremiruze'eg waner a'e pape rehe ne wà. Ezepyk herehe wanekuzaromo nehe, i'i Moizez Tupàn pe.

33 Uze'eg Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e Moizez pe. — Namunàn kwaw nerer hepape wi nehe. Wызàì teko nehe, aze uzapo ikatu 'ym ma'e heze'eg ihaw pà nehe, amunàn putar her hepape wi ihe nehe. **34** Eho nehe kury, eraha teko a'e ywy heremimume'u kwer pe

nehe kury. Hereko haw pe har wata putar oho penenataromo nehe. Nezewe rehe we amo 'ar mehe uhem putar wanehe hezeyk àwàm 'ar nehe. A'e 'ar mehe azeyk putar wanehe ihe nehe, i'i Tupàn izupe.

35 A'e re Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e omono kar amo ma'eahy haw iaiw ma'e Izaew wanehe kury. Ta'e uzapo kar a'e tapi'aka'yr hagapaw Àràw pe a'e 'ym mehe a'e wà xe.

Tupàn omono kar teko Izaew Xinaz wytyr wi wà

33 ¹Na'e uze'eg wi Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e Moizez pe a'e kury. — Ne nehe ty, teko Ezit ywy wi neremirur kwer paw a'e wà nehe no ty, pehem peho xe wi ko ywy wi nehe no ty. Kwehe mehe amume'uahy amo ywy peipy wanupe waneko àwàm romo ihe. Amume'u a'e ywy wanupe ihe: Àmàràaw, Izak, Zako. — Amono putar a'e ywy pezuapyapyr wanupe waneko àwàm romo ihe nehe, a'e peipy wanupe, i'i Tupàn Moizez pe. ²— Amono kar putar amo hereko haw pe har penenataromo ihe nehe. A'e ae umuhem kar putar teko a'e ywy wi wamono kar pà a'e wà nehe. Ai'aw a'e awa waner xe wà: Amuhem kar putar wazuapyapyr penenatar wi ihe wà nehe. Kànàà, Amohe, Ete, Perize, Ewe, Zepu. ³Peho putar a'e ywy kutyr nehe. Ikatuahy a'e ywy. Heta tete'u temi'u a'e pe no. Nezewe rehe we ihe naha kwaw penupi ihe nehe. Ta'e peiko heze'eg heruzar 'ymar romo xe. Aze mo aha penupi, apuzuka mo pe rupi peata mehe, i'i Tupàn teko wanupe.

⁴A'e ze'eg henu mehe uzemumikahy teko wà. Uzypyrog uzai'o pà wà. Kuzà numnehew kwaw or wà, ni itapuràg wà, ta'e nahurywete kwaw wà xe. ⁵Na'e Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e uze'eg nezewe Moizez pe a'e. — Eze'eg nezewe Izaew wanupe nehe, i'i Tupàn izupe. — Peiko heze'eg heruzar 'ymar romo. Aze mo ata penupi, aze mo amumaw xo pitài 'ar zo penupi heata pà, a'e mehe mo apuzuka ru'u mo ihe. Pezo'ok pemupuràgetea'i haw penetekwer wanuwi nehe ty wà. Amume'u

putar peme heremiapo ràw ihe nehe kury, ere Izaew wanupe nehe, i'i Tupàn Moizez pe. A'e rupi Moizez umume'u a'e ma'e oho Izaew izuapyapyr wanupe kury.

⁶A'e rupi Izaew izuapyapyr Xinaz wytyr wi uhem ire, numnehew kwaw or wà. Numnehew kwaw itapuràg wà kury.

Tàpuzràn Tupàn teko wanehe we uzeàwàxi haw

⁷Tuweharupi, Izaew uker haw imuàgà'ym mehe Moizez umuapyk Tupàn hàpuzràn katu pe muitea'i waker haw wi a'e. — Tàpuzràn Tupàn Henaw, i'i teko izupe wà. Aze amo ipuranu wer Tupàn rehe wà, oho a'e pe wà. ⁸Moizez a'e pe iho mehe, teko paw upu'àm wàpuzràn huwake wà, Moizez rehe ume'e pà wà, te wixe ipupe. ⁹Moizez tàpuzràn pupe heixe mehe a'e ywàkun upu'àm ma'e wezyw a'e pe uken huwake upyta pà. Upyta a'e pe Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e Moizez pe ize'eg mehe. ¹⁰Aze teko wexak a'e ywàkun tàpuzràn huken huwake ipu'àm mehe wà, upaw rupi wapyk upenàràg rehe wà. ¹¹Tuweharupi Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e uhem Moizez huwakea'i izupe uze'eg pà awa umyrypar pe uze'eg ma'e ài a'e. A'e re Moizez uzewyr teko waker haw pe. Ipytywà har kwàkwàmo Zuzue Nun ta'yr her ma'e a'e, upyta a'e tàpuzràn pupe a'e.

Umume'u Tupàn teko wapyr wiko àwàm a'e

¹²Uze'eg Moizez Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e pe. — Tuweharupi eremume'u ko ma'e ihewe. Eraha ko teko nehe, eiko waneruze'egar romo nehe, ere iko ihewe tuweharupi. Neremume'u kwaw herupi oho ma'e ràw hepytywà àràw ihewe ne, i'i izupe. — Urukaw katu ihe, akwaw katu nerer ihe, nekatuahy ihewe, ere iko ihewe tuweharupi, i'i izupe. ¹³— Aze hekatuahy tuwe newe azeharomoete nehe, hemu'e pe nerape rehe nehe. A'e rupi urukaw putar ihe nehe no. Nezewe mehe urumurywete kar wiwi putar ihe nehe no. Ko teko a'e wà, neremaihu

romo wanekeon a'e wà. Nema'enukwaw waneke haw rehe nehe, i'i Moizez Tupàn pe.

14 — Ihe ae aha putar nerupi ihe nehe. A'e rupi ereityk putar neàmàtry'yymar ne wà nehe, ta'e urupytywà putar ihe nehe xe, i'i Tupàn Moizez pe.

15 Na'e Moizez uze'eg wi Tupàn pe kury. — Aze nereho kwaw urerupi nehe, uremono kar zo pe xe wi nehe, i'i izupe.

16 — Ureamutar katu pe ne. Aze nereho kwaw urerupi nehe, teko nukwaw kwaw heamutar katu haw a'e wà nehe, nukwaw kwaw ureamutar katu haw a'e wà nehe. Aze nereho kwaw urerupi nehe, uruiko putar wyzài teko ywy rehe har wazàwe ure nehe. — Wiko urezàwegatete, i'i putar teko urewe wà nehe, i'i Moizez Tupàn pe.

17 — He'e, ty. Azapo putar nereminozgwer nehe, ta'e nekatuahy ihewe ne xe, ta'e urukwaw katu ihe xe, ta'e akwaw nerer ihe xe, i'i Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e Moizez pe.

18 Na'e i'i Moizez Tupàn pe kury. — Exak kar nekàgaw nepuràg eteahy haw ihewe nehe kury, i'i izupe.

19 Uze'eg Tupàn Moizez pe kury. — Amugwaw kar putar hekatu haw nerenataromo paw rupi nehe kury. Amume'u putar herer Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e newe nerenataromo nehe no. Aze hepurupuhareko wer amo rehe nehe, apuhareko putar nehe. Aze hepuraihu wer amo rehe nehe, aihu katu putar ihe nehe.

20 Heruwa nerepuner kwaw hexakaw rehe nehe, ta'e aze amo wexak heruwa nehe, umàno putar nehe. Ni amo nupuner kwaw heruwa hexakaw rehe a'e wà. Aze amo wexak nehe, umàno putar nehe, i'i Tupàn Moizez pe. 21 — Heta nepyta haw xe heruwake. Erepuer nepyta haw rehe pepa'i a'e itahu rehe nehe. 22 Hekàgahy haw hepuràg eteahy haw ukwaw putar neruwake nehe. Ikwaw mehe nehe, oromonokatu putar itawokaw pupe nehe. Urupyk putar hepo pupe nehe, hekwaw mehe nehe. 23 A'e re amunyryk putar hepo newi nehe. A'e mehe erexak putar hekupe nehe. Nerexak kwaw

heruwa nehe, i'i izupe. Na'e uzapo wemimume'u kwer kury.

Ze'eg pyahu, ze'egatu haw rehe har

34 1 Uze'eg wi Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e Moizez pe kury. — Emonohok wi ita mokoz itapew iapo pà a'e itapew izypy mehe arer zàwenugar nehe. Amuapyk wi putar heze'eg a'e itapew rehe nehe, itapew izypy mehe arer rehe arer zàwenugar nehe. Erezuka a'e itapew ipy, ywy rehe heityk pà. 2 Pyhewe izi'itahy ezemuàgà'ym nehe. Ezeupir Xinz wytyr rehe nehe. Ezexak kar ihewe a'e pe wytyr apyr nehe. 3 Ni amo teko nupuner kwaw nerupi ur haw rehe wà nehe. Ni amo teko nupuner kwaw wytyr rehe weko haw rehe a'e 'ar mehe wà nehe. Ni waneimaw àràpuhàràn hawitu ma'e ni àràpuhàrànete ni waneimaw tapi'ak nupuner kwaw wytyr huwake weko haw rehe umai'u pà wà nehe, i'i Tupàn Moizez pe.

4 A'e rupi Moizez omonohok ita mokoz itapew iapo pà kury, izypy mehe arer zàwenugar kury. Iku'egwer pe izi'itahy ume'e upu'àm pà. Uzeupir oho wytyr rehe Tupàn ze'eg rupi katete. Weraha a'e mokoz itapew opo pe.

5 Na'e Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e wezyw wà ywàkun pupe kury. Upu'àm a'e pe Moizez huwake kury. Umume'u uwer ikatuahy ma'e izupe. — Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e romo aiko ihe, i'i Moizez pe. 6 Ukwaw Tupàn oho Moizez henataromo. Ukwaw mehe uze'eg nezewe uzehe kury. — Tuweharupi wiko ma'e romo aiko ihe, Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e romo aiko ihe. Apurupuhareko ihe, apuraihu ihe: Heàrew hekwahy pà. Napytu'u kwaw heremaiihu wamutar katu re. Uhua'u hepuruamutar katu haw. Teko nupuner kwaw hepuruamutar katu haw paw ikwaw paw rehe wà. 7 — Hereharaz putar pekatu 'ymaw wi penemiapo kwer ikatu 'ym ma'e wi ihe nehe, a'e teko wanupe kwarahy nànan ihe. Nezewe rehe we napytu'u kwaw wana'yr wanehe wamimino wanehe

hezepyk ire ihe, wanu wanemiapo kwer ikatu 'ym ma'e rehe ihe.

8 Uzemumew Moizez ywy rehe kury. Umuwete katu uzar Tupàn a'e pe. **9** — O Tupàn hezar, aze hekatu newe, eho urerupi nehe. Ko teko neremaihu a'e wà, nuwerezar katu kwaw neze'eg a'e wà. Nereharaz ureremiapo kwer ikatu 'ygwer wi nehe. Nereharaz ureaiw paw wi nehe. Urereraha pe ywy ureremipyhyk ràm me nehe, i'i Moizez Tupàn pe.

Uzapokatu ze'egatu haw wà

10 Uze'eg Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e izupe. — Amume'uahy putar heremiapo ràm peme nehe kury, heze'egaw iapokatu pà penehe we nehe kury. Neremiruze'eg wanenataromo azapo putar ma'e temixak 'ym ihe nehe. Ni amo ywy rehe har nuexak kwaw agwer ma'e heremiapo ràm zàwenugar wà. Peiko amo teko wainuromo. A'e teko wexak putar peme heremiapo ràm wà nehe. Ipytuhegatu putar hexak mehe wà nehe. **11** Peruzar heze'eg kutàri har nehe. A'e mehe amuzàn kar a'e ywy rehe har penenatar wi ihe wà nehe. Ai'aw a'e teko waner wà: Amohe ywy rehe har wà, Kànàà izuapyapyr wà, Ete izuapyapyr wà, Perize izuapyapyr wà, Ewe izuapyapyr wà, Zepu izuapyapyr wà. **12** Pzapokatu zo peze'egaw a'e ywy rehe har wanehe we nehe, ywy peneko àwàm rehe har wanehe we nehe. Aze pzapokatu peze'egaw wanehe we nehe, na'ikatu kwaw peme nehe. Uzapo kar putar iaiw ma'e peme wà nehe. Aikwahy putar peme a'e ma'e hexak mehe ihe nehe. **13** A'e teko uzapo ma'ea'yr hany haw tupàn a'ua'u wanupe wà. Peityk wama'ea'yr hany haw nehe. Pemumaw waita tupàn a'ua'u pe imonokatu pyr nehe no. Pemonohok wywra tupàn ua'u ha'agapaw imupu'àm pyrer nehe no, heityk pà nehe no.

14 — Pemuwete zo amo ae tupàn pe wà nehe. Ta'e ihe Tupàn pezar azeharomoete har ihe xe, hewyrowyroahy ma'e romo aiko ihe xe. Hewyrowyroahy ma'e herer inugwer romo ihe. Hemuwete katu pe nehe. Pemuwete katu zo amo nehe. **15** Pzapokatu

zo peze'egaw a'e ywy rehe har wanehe we nehe. Kuzà wyzài a'e wà, uker oho wyzài awa puhe a'e wà. Nezewegatete a'e ywy rehe har umuwete katu wyzài tupàn a'ua'u a'e wà no. Uzuka ma'ea'yr wanenataromo wanuwete katu pà wà. A'e ma'e iapo mehe wà nehe, pennoz putar wà nehe. Pe'u putar a'e ma'ea'yr ho'o kwer wainuromo nehe no. (Iro putar penemiapo ràm ihewe nehe.)

16 Pexaexak putar amo wanazyr pe wà nehe no, pena'yr wanupe wanemireko ràm romo pe wà nehe no. A'e kuzà a'e wà nehe, pena'yr wanemireko a'e wà nehe, umuwete tupàn a'ua'u wà. Pemuwete katu kar putar tupàn a'ua'u pemupytu'u kar pà hemuwete re a'e wà nehe. Umuwete katu kar putar tupàn a'ua'u pena'yr wanupe wà nehe no, umen wanupe wà nehe no.

17 Pemupyràn zo ita per nehe, tupàn a'ua'u wanagapaw iapo pà nehe. Pemuwete zo hagapaw nehe.

18 Kwarahy nà'nàn pezapo mynykawhu typy'ak imuapiruru kar pyrer 'ym her ma'e herenataromo nehe. Pemumaw 7 'ar typy'ak imuapiruru kar pyrer i'u pà nehe, heze'eg awer rupi katete nehe. Pezapo a'e mynykaw zahy Amim her ma'e rehe nehe, heze'eg awer rupi katete nehe. Ta'e a'e zahy rehe pehem pezuwà Ezit ywy wi pe xe.

19 Uhy wi uzexak kar ma'e kwer ipy wà nehe, wiko hema'e romo paw rupi wà nehe. Kuzà wi uzexak kar ma'e kwer ipy wà nehe, ma'ea'yr wi uzexak kar ma'e kwer ipy wà nehe no. **20** Pemekuzar zumen uzexak kar ma'e kwer ipy amo àràpuhàràn hawitu ma'e awa pupe nehe. Aze napepurumekuzar wer kwaw hehe nehe, pezuhaw iazu'yw nehe. Aze peputar pena'yr ipy pe wà nehe, pemur wanekuzar heremimume'u kwer ihewe nehe.

21 Pemumaw putar 6 'ar pema'ereko pà nehe. 7 haw 'ar mehe pepytu'u putar nehe. Ko iapo mehe nehe, temi'u ipo'o mehe nehe no, pepytu'u putar 7 haw 'ar mehe nehe.

22 Pezapo Ipo'o Haw Mynykawhu nehe, arozràn ipo'o haw 'ar ipy mehe nehe. Pezapo Mynykawhu Tàpuzràn Pixika'i Ma'e her ma'e nehe, ma'ea'a ipo'o haw 'ar rehe nehe.

23 Awakwer penehe we har paw uzexak kar putar wà herenataromo wà nehe. Ta'e aiko pezar ikàg ma'e romo ihe xe. Kwarahy nànan ur putar na'iruz haw herenataromo wà nehe, ta'e aiko Izaew wazar romo ihe xe. **24** Amuhem kar putar teko paw penenatar wi a'e ywy wi ihe wà nehe. Amuhua'u kar putar peiwy penenataromo nehe. Aze pezexak kar pezuwà herenataromo nehe, na'iruz haw kwarahy nànan a'e mynykaw iapo pà nehe, ni amo nuzeagaw kwaw peiwy ipyhyk pà pewi mynykaw iapo mehe wà nehe.

25 Aze pemur ma'ea'yr ho'o kwer ihewe nehe, perur zo typy'ak imuapiruru kar haw a'e ho'o kwer inuromo nehe. Aze pezapo mynykawhu Tupàn zane'aromo ikwaw pawer her ma'e nehe, pe'u ma'ero'okwer paw pyhaw nehe. Pezar zo ma'ero'okwer i'u pyr 'ym a'e pe nehe.

26 Perur temi'u ipo'o pyrer ipy ikatu wera'u ma'e heràpuz me nehe. Pemupupur zo àràpuhàràn imemyr uhy kamykwer pupe nehe, i'i Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e teko wanupe.

27 Na'e Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e i'i Moizez pe kury. — Emuapyk ko heze'eg paw nehe. Ta'e amume'uahy heremiapo rà m ko heze'eg inuromo newe ihe xe, Izaew izuapyapyr wanupe ihe no xe.

28 Moizez a'e, umumaw 40 'ar a'e pe typy'ak i'u 'ym pà a'e, 'y i'u 'ym pà a'e no. Umuapyk Tupàn ze'eg itapew rehe. Heta 10 ze'eg pehgwer. 10 Tupàn hemiapo putar haw, za'e izupe.

Wezyw Moizez Xinaz ywytyr wi

29 Wezyw Moizez Xinaz ywytyr wi a'e kury, a'e moko itapew Tupàn ze'eg hereko har herur pà opo pupe a'e kury. Huwa uhyape katu, heny katu. Ta'e uze'eg Tupàn pe a'e 'ar rehe a'e xe. Nukwaw kwaw uwa heny katu haw. **30** Wexak Àràw Moizez a'e kury. Izaew izuapyapyr paw wexak a'e wà no. Heny katu huwa. Ukyze izuwi wà. Na'ihem wer kwaw huwake wà. **31** Nezewe rehe we Moizez uhapukaz wanupe. A'e rupi Àràw oho huwake teko waneruze'egar wanehe we kury.

Uze'eg wanupe. **32** A'e re Izaew paw uhem huwake wà. Omono Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e ze'eg paw wanupe, ze'eg Xinaz ywytyr rehe imur pyrer wanupe. **33** Moizez a'e kury, wanupe uze'eg pawire upyk uwa pàn pupe kury. **34** Tàpuzràn pupe Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e pe uze'eg pà wixe mehe wenuhem pàn uwa iwànwaw. Upyta a'e pe uwa ipyk 'ym pà. A'e wi uhem mehe umume'u Tupàn ze'eg paw Izaew wanupe. **35** Teko wexak huwa heny katu wiwi haw wà. A'e rupi Moizez upyk wi uwa pàn pupe. Xo Tupàn pe uze'eg wi mehe tàpuzràn pupe oho wi mehe wenuhem wi pàn uwa wi.

Mytu'u haw

35 ¹Na'e omono'og Moizez Izaew izuapyapyr paw wanupe uze'eg pà a'e wà kury. — Ko ma'e Tupàn uzapo kar iko peme kury. **2** Pemumaw 6 'ar pema'ereko pà. 7 haw 'ar mehe pepytu'u pema'ereko re nehe. Pemonokatu mytu'u haw 'ar ihewe nehe. Pepytu'u pema'ereko re a'e 'ar mehe nehe. Pemuwete katu Tupàn nezewe nehe. Aze amo uma'ereko a'e 'ar rehe nehe, pezuka nehe. **3** Pema'ereko tata iapo mehe. A'e rupi pemunyk zo tata penàpuz me mytu'u haw 'ar mehe nehe, i'i wanupe.

Ma'e imono e pyr tàpuzràn pe har

4 Uze'eg wi Moizez Izaew izuapyapyr nànan. — Ko ma'e Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e uzapo kar iko peme kury. **5** Pepyhyk pema'e kurer Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e pe imono pyràm romo nehe, izupe heraha pà nehe. Aze amo iporomono wer ma'e hekuzar katu ma'e rehe izupe wà nehe, tuwe weraha izupe wà nehe: or, parat, itazu morog, **6** inemo àràpuhàràn hawitu ma'e hawer iapo pyrer huwy ma'e, inemo àràpuhàràn hawitu ma'e hawer iapo pyrer ipuwy ma'e, inemo àràpuhàràn hawitu ma'e hawer iapo pyrer ipiràg ma'e, pàn hekuzar katu ma'e irin her ma'e, **7** àràpuhàrànete hawer, àràpuhàràn hawitu ma'e awa ipirer imupiràg pyrer, ma'epirer ikatuahy ma'e, wywra akaz her ma'e, **8** uri

kawer tatainy pupe àràm, taz zàwenugar uri kawer inuromo imono pyràm, yhyk zàwenugar, **9** ita hekuzar katu ma'e unik her ma'e, amo ae ita hekuzar katu ma'e. Xaxeto Tupàn imuwete katu haw rehe ma'ea'yr zuka har omono putar a'e ita ukamirpuku inugwer kamir i'aromo har rehe wà nehe, xaxeto wanuwihaw ipuxi'a rehe har rehe wà nehe no.

Ma'ema'e tàpuzràn pupe har

10 Aze amo pepyr har ukwaw ma'e iapo katu haw wà nehe, tuwe ur wà nehe, ma'e iapo pà Zanezar ze'eg rupi katete wà nehe. **11** Uzapo putar agwer ma'e paw wà nehe. **12** Tupàn hapuzràn, ipyk àwàm ipupe har, ipyk àwàm katu pe har no, ma'e tàpuzràn rehe har paw: ma'ekokaw, izyta, iapyteraromo har, 'iyw, iwy pe har, Tupàn ze'eg itapew rehe imuapyk pyrer hyru ràm, 'iyw no, ipykaw no, pàn Tupàn Henaw Ikatuahy Ma'e Henaw Ikatu Wera'u Ma'e wamytepe har, **13** ywyrapew, ihàm, hehe we har paw no, typy'ak Tupàn pe imono pyrer, **14** tatainy henaw, henaw rehe har no, tatainy, uri kawer tatainy pupe har no, **15** yhyk zàwenugar ikaz taw, ikaz taw ihàm no, uri kawer purehe izakook pyràm, yhyk zàwenugar hyàkwegatu ma'e, pànuhu tàpuzràn ukenaw pe har, **16** ma'ea'yr hapy haw, hehe har imuparipari pyrer morog iapo pyrer, ma'ea'yr hapy haw ihàm, hehe we har paw no, 'yryru, 'yryru henaw, **17** pànuhu katu pe imuzeaiko pyrer, pànuhu izyta no, iwy pe har no, pànuhu ipupyaikaw pyrer hukenaw rehe har, **18** tàpuzràn izyta, ihàm no, izywyr katu haw izyta no, ihàm no, **19** xaxeto wama'e Tupàn henaw ikatu wera'u ma'e pupe imunehew pyràm. Àràw a'e, ta'yr a'e wà no, umunehew putar a'e ma'e a'e wà nehe. (Àràw a'e, ta'yr a'e wà no, umunehew a'e ma'e Tupàn henataromo a'e wà.)

Teko werur ma'e imono pyr Tupàn pe

20 Na'e Izaew izuapyapyr paw uhem oho a'e wi Moizez wi a'e wà kury. **21** Amo iporomono wer tuwe ma'e rehe wemetarer ikurer rehe Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e

pe a'e wà. A'e rupi omono izupe wà. Moizez umekuzar Tupàn huwàxi haw iapo haw a'e temetarer pupe, Tupàn hàpuzràn iapo haw imekuzar pà. Omono temetarer iapo har wanupe, umekuzar kamirpuku ipupe no, Tupàn henataromo ma'ea'yr zuka har wanupe no. **22** Awa wà, kuzà wà no, aze ipurumur wer kuzà impuràg etea'i haw rehe izupe wà, werur wà: iputàw imunehew paw, inamipor, kwàku'aw har, poapyw har, wызàì ma'e or iapo pyrer. Umur uma'e Tupàn pe wà. **23** Aze amo wereko pàn irin her ma'e wà, werur wà: inemo àràpuhàràn hawitu ma'e hawer iapo pyrer huwy ma'e, huwy ipiràg wewer ma'e, ipiràg ma'e, pàn hekuzar katu ma'e àràpuhàrànete hawer iapo pyrer, àràpuhàràn hawitu ma'e awa ipirer impuràg pyrer, ma'epirer hekuzar katu ma'e. **24** Parat herur arer wà, itazu morog herur arer wà no, werur a'e ma'e Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e pe imur pà wà. Ywyra akaz her ma'e hereko har wà no, wызàì ma'e iapo pyràm romo wà, werur wà no, Tupàn pe imur pà wà no. **25** Kuzà inemo ipuwànwaw kwaw par wà, upuwàpuwàn inemo wà, herur pà imur pà Tupàn pe wà: inemo àràpuhàràn hawitu ma'e hawer iapo pyrer huwy ma'e, ipuwy ma'e no, ipiràg ma'e no. Uzapo pàn irin her ma'e wà no. **26** Kuzà àràpuhàrànete hawer ipuwànwaw kwaw par paw wà no, aze ipurupuwàn wer hehe wà, upuwàpuwàn wà no. **27** Izaew waneruze'egar a'e wà, werur ita onik her ma'e a'e wà, amo ita hekuzar katu ma'e ipuràg eteahy ma'e inuromo wà. Moizez omomog kar a'e itapuràgete Tupàn henataromo ma'ea'yr zuka har wakamirpuku rehe, wapuxi'a rehe har rehe no. **28** Werur amo ma'e taz zàwenugar wà. Werur uri kawer tatainy pupe àràm wà no. Uzuhen teko wanehe ma'ea'yr wanehe Tupàn henataromo wà, imuwete katu mehe wà. Ikaz mehe hyàkwegatu yhyk zàwenugar ài Tupàn pe. **29** Awa Izaew izuapyapyr ma'e rehe ipurumur wer ma'e wà, kuzà ma'e rehe ipurumur wer ma'e wà no, paw rupi werur ma'e Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e pe wà.

Moizez umekuzar Tupàn pe uma'ereko haw paw a'e temetarer pupe a'e, ta'e Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e uzapo kar nezewe haw izupe a'e xe.

**Teko werur wemiapoapo
kwer Tupàn Hàpuzràn pe wà**

30 Na'e uze'eg Moizez Izaew wanupe kury. — Peme'egatu Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e hemiapo kwer rehe nehe. Wexak amo awa kury. Mezarew Uri ta'yr her romo a'e. Wiko Ur hemimino romo a'e. Zuta izuapyapyr romo wanekon wà. **31** Tupàn umynehem Wekwe Puràg pupe. Ukwaw kar ma'e tetea'u iapo haw izupe. Ukwaw iapo haw. Ukwaw iapo katu haw. **32** A'e rupi ukwaw ma'eragapaw iapo haw. Ukwaw or imuapu'a haw. Ukwaw parat imuapu'a haw no. Ukwaw itazu imuapu'a haw no, ma'e ipuràg eteahy ma'e iapo pà. **33** Ukwaw itapuràg hekuzar katu ma'e imonohokaw ima'ema'e haw amo ma'e rehe imomogaw. Ukwaw ywya ikixikixi katu haw ma'e iapo pà no. Ukwaw ipuràg eteahy ma'e tetea'u iapo haw no. **34** Omono a'e ma'e iapo haw kwaw paw amo awa wanupe no. Aoriaw awa inugwer her romo. Aizamak ta'yr romo hekon a'e, Nà izuapyapyr romo a'e. A'e rupi ukwaw amogwer wamu'e haw agwer ma'e iapo haw rehe wà no. **35** Umynehem tuwe Tupàn a'e awa ma'e iapo haw kwaw paw pupe wà. Ukwaw iapo haw wà. Ukwaw ma'e iapo pyràm rehe uma'enukwaw katu haw wà no. Ukwaw pàn ipuwàpuwànwaw wà no: huwy ma'e, huwy ipiràg wewer ma'e, ipiràg ma'e, pàn irin ikatuahy ma'e. Ukwaw wyzài pàn iapo haw wà. Ukwaw wyzài ma'e iapo haw rehe teko wamu'e haw wà no. Ukwaw ma'eragapaw iapo haw rehe teko wamu'e haw wà no.

36 ¹Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e ukwaw kar ma'e iapo haw awa wanupe. Omono ma'e kwaw paw wanupe no. A'e rupi Mezarew a'e, Aoriaw a'e no, ma'e iapo haw kwaw par paw a'e wà no, Tupàn hàpuz iapo haw kwaw par paw a'e wà no, tuwe uzapo uma'ereko haw Tupàn ze'eg rupi katete a'e wà nehe, i'i Moizez teko wanupe.

Teko wanemimono e

2 Na'e Moizez wenz Mezarew uzeupe kury, wenz Aoriaw no, wenz amogwer teko ma'e kwaw paw Tupàn wi ipyhyk arer wà no, a'e ma'ereko haw iapo haw rehe ur ma'e kwer wà no. Ipurupytywà wer hehe wà. — Pezypyrog pema'ereko pà kury, i'i wanupe. **3** Upyhyk Moizez a'e ma'e teko wanemimur kwer paw kury. A'e mehe omono a'e ma'e paw a'e iapo haw kwaw katu har wanupe. Uzapo kar tàpuzràn Tupàn imuwete katu haw a'e teko wanupe. Tuweharupi ku'em mehe teko werur e amo ae ma'e a'e pe wà. Werur ma'e tetea'u wà. **4** A'e rupi uma'ereko katu ma'e Tupàn hàpuz iapo har a'e wà kury, upytu'u uma'ereko re wà kury. **5** Uze'eg wà Moizez pe wà. — Teko werur ma'e tetea'u wà. Uhyk ma'ereko haw Tupàn hemiapo karer pe kury.

6 A'e rupi Moizez umume'u uze'eg wanupe kury. Umume'u teko ize'eg oho amogwer wanànwà wà. — Awa wà nehe, kuzà wà nehe no, pepytu'u ma'e Tupàn hàpuz me imur pyràm iapo re nehe kury, i'i wanupe. A'e rupi teko nuerur kwaw amo ma'e wà. **7** Ta'e wanemiapo kwer uhyk a'e xe, ta'e upyta ikurer a'e xe. Ta'e heta tetea'u wera'u ma'e kury xe.

Tàpuzràn Tupàn heko haw

8 A'e rupi awa ma'e iapo haw ikwaw wera'u har uzapo Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e hàpuzràn a'e wà kury. Upyhyk pàn hekuzar katu ma'e irin her ma'e wà. Upyhyk inemo àràpuhàràn hawitu ma'e hawer iapo pyrer huwy ma'e wà no. Upyhyk inemo àràpuhàràn hawitu ma'e hawer iapo pyrer ipuwu ma'e wà no. Upyhyk inemo àràpuhàràn hawitu ma'e hawer iapo pyrer ipiràg ma'e wà no. Uma'ema'e a'e ma'e paw 10 pànuhu iapo pà wà. A'e re omono'og a'e 10 pànuhu tàpuzràn iapo pà wà. Umuwywyk kerumin hagapaw iapo pà wà, a'e 10 pànuhu rehe wà. **9** A'e 10 pànuhu wà, zuawygatu wahua'u haw wà. Heta 12,5 met wapuku haw. Heta 1,80 met wapuku haw iaikwer ma'e no. **10** Umuwywyk 5 pàn pitài pànuhu

iapo pà wà. Umuwywyk inugwer 5 pàn pitài pànuhu iapo pà wà no, pàn ipy zàwegatete wà no. **11** Upyhyk pàn huwy ma'e wà, ma'e àpixixixi haw iapo pà imuwywyk pà wà. Omomog a'e ma'e àpixixixi haw pàn iahykaw rehe har heme'y rehe ipehegwer katu pe har rehe wà. Uzapo nezewe haw inugwer ipehegwer rehe wà no. **12** Omomog 50 ma'e àpixi haw pàn ipy tàpuzràn pehegwer ipy heme'y rehe wà. Omomog 50 ma'e àpixi haw pàn iahykaw rehe har tàpuzràn pehegwer mokoz haw heme'y rehe wà. Nezewe ma'e àpixi haw amo pehegwer rehe har upyta ma'e àpixi haw inugwer pehegwer rehe har wanuwake wà. **13** Uzàpixixixi pànuhu inugwer pànuhu rehe 50 pyhykaw or iapo pyrer pupe wà. Nezewe mehe a'e mokoz pànuhu uzeapo pitài pànuhu romo wà.

14 Upyhyk 11 pàn àràpuhàrànete hawer iapo pyrer wà, tàpuzràn ipykaw iapo pà wà. **15** A'e pàn uhua'u haw nuzuawy kwaw amogwer pàn uhua'u haw pitàitàigatu wà. Heta 13,30 met wapuku haw pitàitàigatu wà. Heta 1,80 met wapuku haw iaikwer pe pitàitàigatu wà. **16** Umuwywyk 5 pàn pitài pehegwer iapo pà wà. Umuwywyk inugwer 6 pàn inugwer pehegwer iapo pà wà no. **17** Omomog 50 ma'e àpixi haw pàn ipy ipehegwer iahykaw rehe har heme'y rehe wà. Omomog 50 ma'e àpixi haw inugwer ipehegwer heme'y rehe wà no. **18** A'e re umuapu'a itazu morog 50 àpixi haw iapo pà wà. Omomog a'e 50 ma'e àpixi haw a'e mokoz pehegwer rehe wà, pitài tàpuzràn ipykaw iapo pà wà. **19** Uzapo amo ipykaw wà no. Umupiràg àràpuhàràn hawitu ma'e wapirer tetea'u wà, wamuwywyk pà a'e tàpuzràn ipykaw iapo pà wà. Uzapo amo ae ipykaw wà no. Umuwywyk ma'epirer ikatuahy ma'e a'e tàpuzràn ipykaw iapo pà wà.

20 Ukixikixi ywya akaz her ma'e tàpuzràn izyta iapo pà wà. Nezewe mehe upuner ipàrirogaw iapo haw rehe wà. **21** Heta 4,45 met izyta ipuku haw pitàitàigatu. Heta 67 xenxim izyta iànàmwaw pitàitàigatu. **22** Heta mokoz ikwar a'e izyta rehe pitàitàigatu wà

no. Heta ikwar izyta heixe haw romo nànan wà. **23** Uzapo 20 izyta kwarahy hemaw awyze har kutyr har pe wà. **24** Omono 40 kawaw pew parat iapo pyrer a'e 20 izyta iwy pe har wawy pe wà. Omono mokoz py izyta iwy pe pitàitàigatu wà. Nezewe mehe izyta i'yw nuixe kwaw ywy pupe wà. **25** Uzapo amo 20 izyta tàpuzràn pehegwer kwarahy hemaw iahur rehe har kutyr har rehe wà. **26** Uzapo 40 kawaw pew parat iapo pyrer izyta iwy pe har wapy romo wà. Izyta upyta mokoz upy rehe pitàitàigatu wà. **27** Tàpuzràn hekwar rehe kwarahy heixe haw kutyr uzapo 6 izyta wà. **28** Uzapo amo mokoz izyta iahykaw rehe upu'àm ma'e ràm wà. **29** Omomog a'e mokoz izyta wapy rehe wà, pitài ma'e iapo pà wà. Uhem iapu'a ma'e i'aromo har ipy pe. Nezewe umupu'àm a'e mokoz izyta iahykaw rehe har wà. **30** Nezewe heta 8 izyta izupe wà. Heta 16 wapy parat iapo pyrer wà. Izyta u'àm mokoz upy parat iapo pyrer wanehe pitàitàigatu wà.

31 A'e re ukixikixi ywya akaz her ma'e 15 iapyteraromo har iapo pà wà. Omono 5 iapyteraromo har pitài tàpuzràn pehegwer rehe wà. **32** Omono amo 5 inugwer ipehegwer rehe wà. Omono amo 5 ipehegwer kwarahy heixe haw kutyr har rehe wà, hekwar rehe wà. **33** Iapyteraromo har wamyter pe har ukwaw iku'aw iaiha haw pitài pehegwer wi inugwer pehegwer pe. **34** Uwàuwàn a'e izyta or pupe wà, or pàn zàwenugar iapo pyrer pupe wà. Omono iapu'a ma'e or iapo pyrer a'e izyta wanehe wà, kyhàhàm iho haw rupi wà. Uwàuwàn a'e kyhàhàm or pàn zàwenugar pupe wà no.

35 Omono'og ikatuahy ma'e wà: pàn irin her ma'e, inemo àràpuhàràn hawitu ma'e hawer iapo pyrer huwy ma'e, inemo àràpuhàràn hawitu ma'e hawer iapo pyrer ipuwy ma'e, inemo àràpuhàràn hawitu ma'e hawer iapo pyrer ipiràg ma'e. Umuwywyk a'e pàn kerumin hagapaw wamono pà hehe wà. Uzapo pànuhu uzeaike ma'e a'e ma'e paw imuniryk pà wà. **36** Ukixikixi ywya akaz her ma'e wà, 4 izyta iapo pà a'e pànuhu pe wà. Uwàuwàn a'e ywya or pape

zàwenugar romo iapo pyrer pupe wà. Umuapu'a or pànuhu àpìxìpìxi haw iapo pà wà. Umuapu'a or a'e 4 izyta wapy iapo pà wà. **37** Omono'og ma'e wà: irin ikatu ma'e, inemo àràpuhàràn hawitu ma'e hawer iapo pyrer huwy ma'e, inemo àràpuhàràn hawitu ma'e hawer iapo pyrer ipuwy ma'e, inemo àràpuhàràn hawitu ma'e hawer iapo pyrer ipiràg ma'e. Umuwywyk ma'e hagapaw a'e pàn rehe wà. A'e ma'e paw pupe uzapo pànuhu tàpuzràn huken rehe har wà. **38** Uzapo 5 i'yw a'e pànuhu izyta romo imupu'amaw romo wà. Omono ma'e àpìxìpìxi haw i'yw wanehe wà. Uwàuwàn i'yw i'aromo har or pape zàwenugar pupe wà. Uwàuwàn izyta nezewe wà no. Umuapu'a itazu morog 5 i'yw waipy iapo pà wà no.

Tupàn ima'eyru ze'egatu haw

37 **1**A'e awa Mezarew her ma'e a'e, uzapo a'e Tupàn Ze'eg Hyru a'e. Heta 1,10 met Tupàn Ze'eg Hyru ipuku haw. Heta 66 xenixim iànàmw. Heta 66 xenixim iaiha haw. **2** Omomog or pape zàwenugar romo iapo pyrer a'e Tupàn Ze'eg Hyru pupe, ikupe pe no. Omono iapeao haw or iapo pyrer izywyr no. **3** Umuapu'a or 4 iapu'a ma'e iapo pà. Omono a'e 4 iapu'a ma'e Tupàn Ze'eg Hyru ipy wawype. Mokok iapu'a ma'e upyta pitài pehewer iwy pe wà. Mokok iapu'a ma'e upyta inugwer pehewer iwy pe wà. **4** Ukixikixi ywyr akaz her ma'e mokok i'yw iapo pà. Uwàuwàn i'yw or pape zàwenugar romo iapo pyrer pupe wà. **5** A'e re umuixe kar i'yw a'e iapu'a ma'e Tupàn Ze'eg Hyru pehewer rehe har wanupi wà. Nezewe mehe amo upuner heraha haw rehe wà.

6 Umuapu'a Mezarew or Tupàn Ze'eg Hyru ipykaw iapo pà. Heta 1,10 met a'e ipykaw ipuku haw. Heta 66 xenixim ipuku haw iaiwer ma'e. **7** Unupànupà or mokok kerumin hagapaw iapo pà. **8** Omomog pitài hagapaw pitài Tupàn Ze'eg Hyru iahykaw pe. Omomogatu a'e kerumin hagapaw a'e ze'eg hyru ipykaw rehe wà. Nuzawy kwaw pitài ma'e wà. **9** A'e kerumin hagapaw a'e wà,

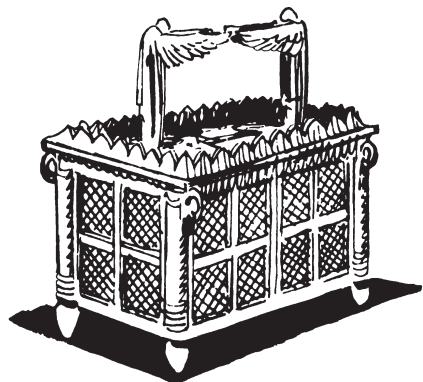
uzuwarzar romo a'e wà. Ume'e 'àm ipykaw rehe wà. Ipepozaz wà. Wapepo upyk ipykaw wà.

Ywyrapew typy'ak imuapykaw Tupàn huwa rupi har

10 Ukixikixi Mezarew ywyr akaz her ma'e ywyrapew iapo pà. Heta 88 xenixim a'e ywyrapew ipuku haw. Heta 44 xenixim ipuku haw iaiwer ma'e. Heta 66 xenixim iaiha haw. **11** Uwàuwàn a'e ywyrapew or ikatuahy ma'e pape zàwenugar romo iapo pyrer pupe. Omomog iapeao haw izywyr no. **12** Uzapo heme'ywyr har ywyrapew izywyr no. Heta 8 xenixim iànàmw. Omomog iapeao haw or iapo pyrer a'e heme'ywyr har izywyr no. **13** Umuapu'a or 4 iapu'a ma'e iapo pà. Omono a'e 4 iapu'a ma'e 4 iahykaw pe wà, 4 ipy wanuwake wà. **14** Omomog a'e 4 iapu'a ma'e heme'ywyr har huwake wà. Umuixe kar teko i'yw wanupi wà, aze ipurueraha wer a'e ywyrapew rehe wà. **15** Ukixikixi ywyr akaz her ma'e a'e mokok i'yw iapo pà. Uwàuwàn i'yw or pape zàwenugar romo iapo pyrer pupe wà. **16** Umuapu'a or ma'e ywyrapew rehe àràmw iapo pà wà no: kawaw, kanek, kanekpuku, y'a win Tupàn pe imono pyr hyru ràw.

Tatainyhu hakamykamy ma'e

17 Unupànupà Mezarew or ikatuahy ma'e tatainy henaw iapo pà. Uzapo ipy no.

Uzapo i'yw no. Uzapo ma'eputyr hagapaw tatainy henaw rehe har no, iputyр hagapaw no, iputyр rupi'a hagapaw no. Omogatu henaw rehe pitài ma'e romo iapo pà. **18** Heta 6 izywa a'e tatainy henaw rehe wà. Na'iruz upyta amo ipehegwer rehe wà. Na'iruz upyta inugwer ipehegwer rehe wà no. **19** Heta na'iruz ma'eputyr hagapaw a'e izywa wanehe pitàitàigatu wà. Nuzawy kwaw ma'e'a amen her ma'e iputyр, iputyр rupi'a no.

20 Heta 4 ma'eputyr hagapaw tatainy henaw i'yw rehe wà. Nuzawy kwaw ma'e'a amen her ma'e iputyр. Heta iputyр rupi'a. Heta iputyр hameamekwer no. **21** Heta mokoz izywa na'iruz haw. Aze heta mokoz izywa, heta pitài ma'e'a amen her ma'e iputyр hupi'a a'e izywa iwy pe no. **22** Iputyр hupi'a a'e wà, izywa a'e wà no, tatainy henaw a'e no, uzemono'og pitài ma'e or iapo pyrer romo wà. **23** Uzapo Mezarew 7 tatainy wanenaw pe wà. Umuapu'a or ikatuahy ma'e zepinaw inemo tatainy pupe har imonohokaw iapo pà. Uzapo tàtàpyzgwer imono'ogaw or ikatuahy ma'e pupe no. **24** Umumaw or teta'u a'e tatainy henaw iapo mehe, hehe we har iapo mehe. Heta 34 kir a'e or ipuhuz taw.

Yhyk hany haw ita imuaiha pyrer

25 Ukixikixi Mezarew ywyr a'akaz her ma'e ywyrapew yhyk hany haw iapo pà. Ipuku haw nuzawy kwaw ipupy uhu haw a'e. Heta 45 xenixim ipuku haw. Heta 45 xenixim ipupy no. Heta 90 xenixim iaiha haw. Iapyr iahykaw rehe har uzemogatu ywyrapew rehe wà, pitài ma'e iapo pà wà. **26** Uwàuwàn ipykaw or ikatuahy ma'e pape zàwenugar pupe. Uwàuwàn 4 ipehegwer wà no. Uwàuwàn 4 iapyr wà no. Uzapo iapeao haw or iapo pyrer yhyk hany haw izywyr no. **27** Uzapo mokoz iapu'a ma'e or pupe wà no. Omomog a'e iapu'a ma'e iapeao haw iwy pe wà. Pitài upyta pitài pehegwer rehe. Inugwer upyta inugwer pehegwer rehe. Teko umuixe kar i'yw a'e iapu'a ma'e wanupi wà, aze ipurueraha wer hehe wà. **28** Ukixikixi ywyr

akaz her ma'e i'yw iapo pà. Uwàuwàn i'yw or pupe wà.

Ma'ekawer yhyk rehe imono pyr

29 A'e re uzapo Mezarew a'e uri kawer Tupàn pe imonokatu pyr xaxeto wanehe izuhen pyràm. Uzapo yhyk kàpuhàg hyàkwegatu ma'e inuromo har Tupàn henataromo hany pyràm no.

Ita imuaiha pyr ma'ea'yr imono e pyrer hany haw

38 **1** Ukixikixi Mezarew ywyr a'akaz her ma'e ma'e Tupàn henataromo imono pyr hany tuwe haw iapo pà. Ipykaw ipuku haw nuzawy kwaw ipupy a'e. Heta 2,20 met ipuku haw. Heta 2,20 met ipupy no. Heta 1,30 met iaiha haw. **2** Uzapo Mezarew 4 iapyr 4 iahykaw rehe har pyràm wà. Omono'og iapyr ywyrapew rehe pitài ma'e iapo pà wà. Uwàuwàn a'e itazu morog pape zàwenugar romo iapo pyrer pupe paw rupi wà. **3** Uzapo ma'e a'e ywyrapew rehe har paw wà no: kawaw, ywy imomor haw, zapepopew, kuzeràxi, tàtàpuzgwer ima'ema'e haw. Umuapu'a itazu morog a'e ma'e paw iapo pà. **4** Upei'ài'àng itazupew imuparipari pà kyhaw zàwenugar iapo pà. Omono a'e ma'e ywyrapew heme'ywyr har iwy pe. Uhem heme'yw iaiha haw pe. **5** Uzapo 4 iapu'a ma'e to'o kwer imihir haw iapyr rehe àràm romo wà. Omomog hehe wà. Teko upuner i'yw wamuixe kar haw rehe wanupi wà. **6** Ukixikixi ywyr a'akaz her ma'e i'yw iapo pà. Uwàuwàn i'yw itazu morog pape zàwenugar iapo pyrer pupe wà. **7** A'e re umuixe kar Mezarew i'yw a'e 4 iapu'a ma'e wanupi wà, mokoz ywyrapew pehegwer wanehe har wanupi wà. Ukixikixi ywyr a'e ma'ea'yr hany haw iapo pà. Izywyz a'e.

Kawahu 'yryr

8 A'e 'ar rehe kuzà Tupàn hàpuzràn ukenaw pe uma'ereko ma'e a'e wà, wereko itazupew waruwa romo iapo pyr a'e wà. Upyhyk Mezarew waruwa wanuwi a'e,

zapepew zepuez taw iapo pà ipupe a'e. Uzapo henaw no.

Tupàn hàpuzràn izywyr har

9 Mezarew uzapo amo tàpuzràn izywyr katu haw. Uzapo irin ikatu ma'e pàn imuzaiko pyr romo a'e tàpuzràn izywyr katu haw izywyr har romo. Pànuhu kwarahy ihemaw awyze har heta 44 met ipuku haw. Heta 20 izyta itazu morog iapo pyrer. **10** Heta izyzy ikokaw itazu morog iapo pyrer no. Umuzaiiko a'e pànuhu a'e 20 izyta rehe. Heta ma'e parat iapo pyrer izyta rehe: hàty'áz, ikokaw. **11** Uzapo Mezarew nezewegatete haw kwarahy heixe haw awyze har kutyr har rehe no. **12-13** Heta 22 met tàpuz izywyr ikatu haw ipuku haw. Heta 22 met tàpuz izywyr ikatu haw pehegwer kwarahy heixe haw kutyr har. Heta 22 met tàpuz izywyr ikatu haw pehegwer kwarahy ihemaw kutyr har. Heta 10 pànuhu i'yw wà. Heta 10 i'yw izyzy ikokaw no. Umuapu'a parat hàty'áz iapo pà imuzaiko haw romo iapo pà. Uzapo ikokaw parat iapo pyrer no. Teko wixe tàpuz izywyr ikatu haw pupe ipehegwer kwarahy ihemaw kutyr har rupi wà. **14-15** Heta pànuhu mokoz tàpuz izywyr ikatu haw hukenaw iwyr rehe. Heta 6,60 met pànuhu ipuku haw. Heta na'iruz pànuhu izyta. Heta na'iruz izyzykokaw wà no. **16** Umuwywyk pàn irin ikatuahy ma'e a'e pànuhu tàpuz izywyr ikatu haw iwyr har paw iapo pà wà. **17** Umuapu'a itazu morog a'e izyta izyzy iapo pà. Umuapu'a parat amogwer ma'e iapo pà: hàty'áz, ikokaw, izyta apyr har. Izyta tàpuzràn izywyr katu haw izywyr har paw uzemomog uwipy ikokaw parat iapo pyrer rehe pitài ma'e romo uzeapo pà. **18** Omono'og ma'e: pàn irin ikatuahy ma'e, inemo àràpuhàràn hawitu ma'e hawer iapo pyrer huwy ma'e, inemo àràpuhàràn hawitu ma'e hawer iapo pyrer ipuwy ma'e, inemo àràpuhàràn hawitu ma'e hawer iapo pyrer ipiràg ma'e. Umuwywyk ma'e hagapaw a'e pàn rehe. Omono'og a'e ma'e paw pànuhu tàpuzràn izywyr katu haw ukenaw iwyr har iapo pà.

Heta 8,80 met a'e pànuhu ipuku haw. Heta 2,20 met iaiha haw. Ipuku haw iaiha haw nuzawy kwaw pànuhu tàpuzràn izywyr ikatu haw pe har ipuku haw iaiha haw. **19** Heta 4 wywra izyta romo. Heta 4 ipy itazu morog iapo pyrer izyta pe. Umuapu'a parat tetea'u a'e ma'e paw iapo pà: hàty'áz wà, izyta iapyr hete wazyzykokaw wà. **20** Umuapu'a itazu morog tetea'u tàpuzràn izyta paw iapo pà wà, izyta katu pe har iapo pà wà no.

Ma'e heny katu ma'e tàpuzràn pupe har Tupàn uzekwaw kar haw

21 Xe amume'u putar ita tàtà hekuzar katu ma'e wapuhuz taw Tupàn hàpuzràn rehe har ihe nehe kury. Moizez omonokatu a'e 10 Tupàn ze'eg mokoz itapew rehe ikaikair pyrer a'e hàpuzràn pupe. Moizez omono'og Erewi izuapyapyr xaxeto Àràw ta'yr wà kury, wanupe uze'eg pà wà kury. Itamar xaxeto Àràw ta'yr a'e, wanuwihaw her romo a'e. — Pemuapyk ita tàtà hekuzar katu ma'e wapuhuz taw pape rehe nehe, i'i Moizez wanupe.

22 Mezarew Uri ta'yr Ur hemimino Zuta izuapyr a'e, uzapo ma'e paw Tupàn hemiapo karer Moizez pe imume'u pyrer a'e. **23** Aoriaw Aizamak ta'yr Nà zuapyr a'e, ipytywà har romo hekon a'e. Aoriaw ukwaw ma'e hagapaw pape rehe imuapykaw. Ukwaw ma'eragaw paw itatà rehe ikair haw no. Ukwaw pàn ikatuahy ma'e irin ipyahaw paw no. Ukwaw inemo àràpuhàràn hawitu ma'e hawer iapo pyrer ipyahaw paw no: huwy ma'e, ipuwy ma'e, ipiràg ma'e.

24 Teko omono or tetea'u Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e pe hàpuzuhu iapo pyràm wà. Omono ma'e puhuz taw hexakaw rehe tuwihawete wanehe we har rehe wà. Wexak ipuhuz taw wà. Heta miw kir a'e or puhuz taw. **25** Wexak kar parat ipuhuz taw tuwihaw wanupe wà. Heta 3.430 kir a'e parat puhuz taw a'e. **26** A'e 'ym mehe awa kwer omono amo parat Tupàn pe weko haw hekuzaromo wà. Tuwihaw umume'u

awa hemimono ràm awa wanupe pitàitàigatu wà. Pitàitàigatu omono wemetarer tuwihaw wanupe Tupàn pe imono pyr romo wà. Parat Tupàn hàpuzràn rehe har ipuhuz taw nuzawy kwaw parat awa kwer wanemimono kwer paw a'e. Tuwihawete upapar awa kwer a'e 'ar mehe wà. Heta 63.550 awa 20 kwarahy hereko wera'u har wà. **27** Umumaw parat 3.400 kir ipuhuz taw a'e 100 tàpuzràn ipy pànuhu ipy iapo mehe wà. Heta 34 kir ipy wanupe pitàitàigatu. **28** Uhyk katu parat. Heta we parat. Heta 30 kir ikurer ipuhuz taw a'e. Upyhyk Mezarew a'e parat kyhàhàm zàwenugar iapo pà, hàt'yàz i'yw rehe har iapo pà no, i'yw izypy ikokaw iapo pà no. **29** Teko omono itazu morog tete'u Tupàn pe wà no. Heta 2.425 kir ipuhuz taw a'e. **30** Upyhyk Mezarew Tupàn tàpuzràn ukenaw ipy iapo pà. Uzapo ma'ea'yr hany haw a'e. Uzapo kuzeràxihi a'e no. Umuapu'a itazu morog a'e ma'ea'yr hany haw rehe har paw iapo pà no. **31** Uzapo tàpuz izywyr ikatu haw ipy ukenaw ipy morog imuapu'a pà wà no. Tàpuzràn i'yw paw pànuhu tàpuzràn izywyr har i'yw paw uzapo morog imuapu'a pà no.

Xaxeto wakamir wà

39 ¹ Upyahaw inemo àràpuhàràn hawitu ma'e hawer iapo pyrer kamirpuku iapo pà: huwy ma'e, ipuwy ma'e, ipiràg ma'e. A'e kamir uzemonokatu Tupàn pe wà. Xaxeto umunehew a'e kamirpuku Tupàn Henaw Ikatuhy Ma'e pupe oho mehe uma'ereko mehe wà. Iapo har uzapo kamirpuku xaxeto pe Àràw pe iapo pyrer Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e ze'eg awer rupi katete a'e wà.

Xaxeto wakamir 'aromo har

² Upyahaw inemo àràpuhàràn hawitu ma'e hawer iapo pyrer xaxeto ikamirpuku amo ma'e i'aromo har iapo pà: huwy ma'e, ipuwy ma'e, ipiràg ma'e, pàn irin her ma'e ikatuahy ma'e, inemo or iapo pyrer. ³ Umuapu'a or kawawpew iapo pà. Ukixikixi inemo zàwenugar iapo pà. Upyahaw a'e or

irin ikatu ma'e inuromo, amogwer inemo àràpuhàràn hawitu ma'e hawer iapo pyrer inuromo: huwy ma'e, ipuwy ma'e, ipiràg ma'e. ⁴ Uzapo mokoz iputàwmunehew paw kamirpuku rehe imomog pyràm. Omomog pitài pitài pehegwer rehe. Omomog inugwer inugwer pehegwer rehe. ⁵ Iku'aw har a'e, kamirpuku iku'aw rehe upyta a'e. Pitài ma'e romo uzeapo hehe we a'e. Zuawygatu pàn iapo pyrer. Ta'e Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e uzapo kar nezewe haw Moizez pe a'e 'ym mehe a'e xe. ⁶ Umuàgà'ym ita puràg eteahy ma'e agata her ma'e wà kury. Omomog a'e agata ma'e or iapo pyrer wanehe wà. Umuapyk katu Zako ta'yr waner a'e ita wanehe wà. ⁷ Omomog a'e ita xaxeto kamirpuku iputàwmunehew paw wanehe wà. Upurumuma'enukwaw kar 12 Izaew ta'yr wazuapyapyr wanehe wà. Uzapo a'e ma'e paw Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e ze'eg Moizez pe imume'u pyrer rupi katete.

Puxi'a pykaw

⁸ Uzapo xaxeto ipuxi'a iwànaw nezewegatete no. Omono'og agwer ma'e wà: inemo àràpuhàràn hawitu ma'e hawer iapo pyrer huwy ma'e, inemo àràpuhàràn hawitu ma'e hawer iapo pyrer ipuwy ma'e, inemo àràpuhàràn hawitu ma'e hawer iapo pyrer ipiràg ma'e, irin ikatu ma'e. Umuwywyk a'e irin puràg eteahy ma'e, ma'e hagapaw imuapyk pà hehe wà. ⁹ Ipuxi'a iwànaw ipuku haw nuzawy kwaw ipuku haw iaikwer ma'e a'e. Ukanakanaw mokoz pehegwer romo wà. Heta 20 xenixim ipuku haw. Heta 20 xenixim ipupy no. ¹⁰ Omomog 4 ita hekuzar katu ma'e imuzehyrogatu pyrer hehe wà. Imuzehyrogatu haw ipy rehe omomog na'iruz ita wà: humi, topaz, karanar. ¹¹ Imuzehyrogatu haw mokoz haw rehe omomog amo na'iruz ita wà: emeraw, xapir, niàmà. ¹² Imuzehyrogatu haw na'iruz haw rehe omomog amo na'iruz ita wà: turukez, agata, amexi. ¹³ Imuzehyrogatu haw 4 haw rehe omomog amo na'iruz ita wà: meriw, onik, zaz. Omomog a'e ita a'e kawawpew zàwenugar wanehe paw rupi

wà. **14** Umuapyk Zako ta'yr waner a'e ita wanehe wà. Heta pitài ta'yr her ita nànan. Upurumuma'enukwaw kar Izaew ta'yr wazuapyapyr wanehe wà. **15** Upyhyk or ikatuahy ma'e inemo romo iapo pyrer wà. Upupepupe a'e inemo kyhàhàm zàwenugar iapo pà wà, xaxeto ipuxi'a iwànwaw rehe har romo wà. **16** Umupyràn or mokoz iapu'a ma'e romo iapo pà wà. Uzàpixipixi a'e iapu'a ma'e xaxeto ipuxi'a rehe har rehe ywate wà. **17** Umuixe kar a'e mokoz kyhàhàm zàwenugar or iapo pyrer a'e mokoz iapu'a ma'e wanupi wà. **18** Uzàpixipixi kyhàhàm apyr kawaw zàwenugar or iapo pyrer ipuxi'a rehe har rehe wà. Omomog a'e kawaw zàwenugar kamirpuku iputàwmunehew paw wanehe wà, xaxeto henataromo har rehe wà. **19** Uzapo amo mokoz iapu'a ma'e or iapo pyrer wà no. Uzàpixipixi a'e iapu'a ma'e xaxeto ipuxi'a rehe har rehe ywy kutyr wà, ipupe wà. **20** Umuapu'a or mokoz iapu'a ma'e iapo pà wà. Omomog a'e iapu'a ma'e mokoz kamirpuku iputàwmunehew paw iapyr wanehe wà, iwy pe wà, xaxeto henataromo har rehe wà, imuwywyk awer huwawe wà, iku'aw har i'aromo wà. **21** Weruze'eg Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e ze'eg Moizez pe imur pyrer wà. Uzàpixipixi a'e mokoz iapu'a ma'e ipuxi'a rehe har amo mokoz iapu'a ma'e ikamirpuku rehe har wanehe inemo huwy ma'e pupe wà. Nezewe mehe ipuxi'a iwànwaw nuwezyw kwaw iku'aw har pe. Nuzekwaraw kwaw.

Amo xaxeto wakamir

22 Upyahaw xo inemo àràpuhàràn hawitu ma'e hawer iapo pyrer huwy ma'e zo xaxeto iaxi'i ipyk àwàm iapo pà wà. **23** Ikwar ipyter pe. Xaxeto umuixe kar uwàkàg ikwar rupi imunehew mehe. Uzapeao izurukwaromo har pàn ipuhuz ma'e pupe wà. Nezewe mehe numu'i kar kwaw xaxeto imunehew mehe. **24** Omono'og inemo àràpuhàràn hawitu ma'e hawer iapo pyrer wà: huwy ma'e, ipuwu ma'e, ipiràg ma'e. Uzapo ma'e'a homà her ma'e

hagapaw a'e inemo pupe wà. Umuwywyk a'e hagapaw xaxeto iaxi'i ipykaw iahykaw nànan wà. **25** Uzapo itamaraka pixika'i ma'e wà no. Uzàpixi a'e itamaraka pixika'i ma'e iaxi'i ipykaw heme'y rehe wà. Uzàpixi pitài itamaraka wà. Uzàpixi pitài ma'e'a hagapaw huwawe wà. A'e re uzàpixi amo itamaraka wà. A'e re uzàpixi amo ma'e'a hagapaw wà no. **26** Umupuràg eteahy kar a'e iaxi'i ipykaw heme'ywyr wà. Nezewe haw uzapo wà. Uzàpixi pitài itamaraka'i wà. Umuwywyk pitài ma'e'a hagapaw wà. Uzàpixi pitài itamaraka wà. Umuwywyk pitài ma'e'a hagapaw wà. Uzapo nezewe paw rupi wà, ta'e Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e uzapo kar nezewe haw Moizez pe a'e xe.

27 Uzapo kamirpuku tunik her ma'e Àràw pe ta'yr wanupe wà. **28** Amo ma'e uzapo wanupe wà no: àkàg àpixi haw, xapew, temyhar irin iapo pyrer **29** Upyahaw inemo àràpuhàràn hawitu ma'e hawer iapo pyrer huwy ma'e inemo ipuwu ma'e rehe we inemo ipiràg rehe we irin ikatu ma'e rehe we wà, waku'aw har iapo pà wà. Umuwywyk a'e pàn ma'e ipuràg eteahy ma'e hagapaw imuapyk pà hehe wà. Weruzar Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e ze'eg Moizez pe imur pyrer iapo mehe wà. **30** Umuapu'a or ikatuahy ma'e kawawpew iapo pà wà. Uzàpixi kawawpew xaxeto àkàg rehe har rehe wà. Umuapyk ko ze'eg hehe wà. — Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e pe imonokatu pyr, i'i. **31** Uzàpixi kawawpew inemo àràpuhàràn hawitu ma'e hawer iapo pyrer huwy ma'e pupe wà. Uzàpixi kawawpew àkàg àpixi haw ipehegwer 'ywate har rehe wà. Ta'e nezewe uzapo kar Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e Moizez pe a'e 'ym mehe a'e xe.

Upaw uma'ereko haw

32 Umumaw a'e uma'ereko haw Tupàn hàpuzràn rehe har a'e kury. Teko Izaew izuapyapyr uzapo ma'e paw Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e ze'eg awer Moizez pe imur pyrer rupi katete a'e wà. **33** Weraha

hàpuzràn Moizez pe wà. Weraha hehe we har paw izupe wà no: iàpixixi haw, izyta, iapyteraromo har, i'yw, izypy rà m no. **34** Weraha ipykaw àràpuhàràn hawitu ma'e wàpirer iapo pyrer imupiràg pyrer wà no. Weraha ipykaw ma'èpirer ikatuahy ma'e iapo pyrer wà no. Weraha pànuhu izupe wà no. A'e pànuhu uzaikaikaw tàpuzràn pupe har mokoz romo. — Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e Henaw Ikatuahy Ma'e, i'i amo ipupyaikaw pyrer pe wà. — Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e Henaw Ikatuahy Wera'u Ma'e, i'i inugwer ipupyaikaw pyrer pe wà. **35** Weraha Tupàn Ze'eg Hyru Moizez pe wà, Tupàn ze'eg mokoz itapew rehe ikaikair pyrer wà no. Weraha i'yw wà no, ipykaw wà no. **36** Weraha ywyrapew izupe wà no. Weraha hehe har paw izupe wà no, weraha typ'y'ak Tupàn pe imono pyr wà no. **37** Weraha tatainy henaw or ikatuahy ma'e iapo pyrer izupe wà. Weraha tatainy rehe har izupe wà no, ma'e hehe har paw wà no, uri kawer tatainy pupe har wà no. **38** Weraha inugwer ywyrapew or iapo pyrer Tupàn pe imur pyrer hereko àrà m izupe wà no. Weraha uri kawer kàpuhàg inuromo har xaxeto romo purumuigo kar ma'e izupe wà no. Weraha yhyk zàwenugar hyàkwegatu ma'e izupe wà no. Weraha pànuhu tàpuzràn uken rehe har izupe wà no. **39** Weraha itazu morog ipei'ài'äg pyrer iparipari ma'e iapo pyrer izupe wà no. Weraha ihàm izupe wà no, hehe har paw wà no. Weraha zapepopewhu izupe wà, hetymà wà no. **40** Weraha pànuhu tàpuz izywyrr ikatu haw pe har izupe wà no, wa'yw wà no, wapy wà no. Weraha pànuhu tàpuz izywyrr ikatu haw ukenaw rehe har izupe wà, ihàm wanehe we wà no. Weraha tàpuzràn i'yw wà, ma'e ipupe àrà m paw wà no. **41** Weraha kamirpuku ipuràg eteahy ma'e xaxeto wanemimunehew Tupàn Henaw Ikatuahy Ma'e pupe àrà m wà, kamirpuku Àrà w hemimunehew rà m ta'yr wanemimunehew rà m wà no.

42 Teko Izaew izuapyapyr uzapo ma'e Moizez pe Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e

hemiapo karer paw wà. **43** Ume'egatu Moizez a'e ma'e wanehe paw rupi katete a'e. — Azeharomoete pezapo ko ma'e paw Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e ze'eg awer rupi katete pe wà, i'i wanupe. A'e rupi omono Moizez uze'egatu a'e ma'e nà nàn a'e kury.

Omonokatu tàpuzràn Tupàn huwarupi wà

40 ¹Uze'eg wi Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e Moizez pe kury.

2 — Zahy ipy mehe 'ar ipy mehe emuapyk heràpuzràn nehe. **3** Emuapyk heze'eg hyru heràpuzràn pupe nehe, emono heze'eg itapew rehe ikaikair pyrer a'e 10 heremiapo kar hyru ipupe nehe. Emupu'à m a'e pànuhu heze'eg hyru henataromo nehe. **4** Emuapyk ywyrapew heràpuzràn pupe nehe. Emono ywyrapew rehe àrà m hehe nehe, hen à wàm me pitàitàigatu nehe. Emupu'à m tatainy henaw tàpuzràn pupe nehe. Emono tatainy hehe wà nehe no. **5** Emuapyk yhyk zàwenugar hapy haw or iapo pyrer ipupe nehe, heze'eg hyru henataromo nehe. Emuzaiko pànuhu heràpuzràn huken rehe nehe. **6** Emuapyk ma'ea'yr hapy haw heràpuzràn henataromo nehe. **7** Emuapyk zapepopew tàpuzràn ma'e hapy haw wamyter pe nehe. Emynehem zapepopew 'y pupe nehe. **8** A'e re emupu'à m tàpuz izywyrr katu haw heràpuzràn izywyrr nehe. Emuzaiko pànuhu tàpuz izywyrr katu haw hukenaw rehe nehe.

9 Na'e epyhyk uri kawer xaxeto romo purumuigo kar ma'e nehe. Ezakook a'e uri kawer heràpuzràn rehe nehe, ipupe har wanehe paw rupi nehe no. Nezewe mehe emurkatu a'e ma'e paw ihewe nehe, imukatuahy pà ihewe nehe. **10** A'e re ezakook uri kawer ma'e hapy haw rehe nehe, hehe har wanànàn nehe no. Nezewe mehe ma'e hapy haw eremurkatu ihewe nehe, imukatuahy pà ihewe nehe. **11** Nezewegatete erezakook putar uri kawer zapepopew rehe nehe, hetymà rehe nehe no. Nezewe mehe eremurkatu putar ihewe nehe, imukatuahy pà ihewe nehe.

12 Eraha Àràw heràpuzràn hukenaw pe nehe. Eraha ta'yr a'e pe ne wà nehe no. Emuzepuez kar ne wà nehe. 13 Emunehew kar xaxeto kamir Àràw pe nehe. Ezakook uri kawer iàkàg rehe nehe, imurkatu pà ihewe nehe, xaxeto herenataromo har romo imuigo kar pà nehe. 14 Erur ta'yr ne wà nehe no. Emunehew kar kamirpuku tunik her ma'e wanupe pitàitàigatu no. 15 A'e re ezakook uri kawer wanehe nehe, wanu rehe hakook awer zàwegatete nehe. Nezewe mehe wiko putar xaxeto romo herenataromo wà nehe. Wiko putar xaxeto romo awyzeharomo wà nehe, a'e re wà nehe, i'i Tupàn Moizez pe.

16 Moizez uzapo a'e ma'e paw Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e ze'eg rupi katete a'e. 17 Zahy ipy mehe, 'ar ipy mehe, umuapyk Tupàn hàpuzràn a'e pe wà. Ezit ywy wi waho awer wi te Tupàn hàpuzràn imuapykaw 'ar pe Izaew umumaw etea'i pitài kwarahy a'e wà. 18 Omono Moizez ipy ywy rehe wà. Umupu'àm izyta wà. Umupu'àm i'yw wà. 19 Upyk tàpuzràn ipykaw pupe. Omono inugwer ipykaw ipykaw ipy i'aromo, Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e ze'eg awer rupi katete. 20 A'e re upyhyk a'e mokoz itapew Tupàn ze'eg hereko har wà. Omono hyru pupe wà. Umuixe kar i'yw iapu'a ma'e rupi wà. Uwàpytym ipykaw pupe no. 21 A'e re omono ze'eg hyru tàpuzràn pupe, Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e ze'eg awer rupi katete. Umuzaiiko pànuhu Tupàn Henaw Ikatuahy Ma'e Tupàn Henaw Ikatuahy Wera'u Ma'e wamyter pe. Nezewe mehe ni amo nupuner kwaw ze'eg hyru hexakaw rehe wà kury.

22 Umuapyk Moizez wyrapew tàpuzràn pupe kwarahy ihemaw iahurehe har kutyr har rehe, pànuhu huwake ikupe kutyr. 23 Omono tyy'ak Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e pe imono pyrer hehe, ize'eg awer rupi katete. 24 Umupu'àm tatainy henaw kwarahy

ihemaw awyze har kutyr har rehe, wyrapew henataromo. 25 A'e pe Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e henataromo umunyk Moizez tata tatainy rehe, Tupàn ze'eg rupi katete. 26 Umuapyk wyrapew or iapo pyrer tàpuzràn pupe pànuhu henataromo. 27 Wapy yhyk zàwenugar hyàkwegatu ma'e hehe Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e ze'eg awer rupi katete. 28 Umuzaiiko pànuhu tàpuzràn huken rehe. 29 Umuapyk ma'e hapy haw a'e pe pànuhu henataromo. Omono ma'e hapy paw pyram hehe. Omono arozràn Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e pe imono pyrer hehe ize'eg rupi katete no. 30 Umupu'àm zapepew no, tàpuzràn ma'e hapy haw wamyter pe no. Umynehem 'y pupe. 31 Moizez a'e, Àràw a'e no, ta'yr a'e no, uzepuez ipupe wà. 32 Wyzài 'ar mehe, aze wixè tàpuzràn pupe wà, aze oho ma'e hapy haw huwake wà, uzepuez ipupe wà, Tupàn ze'eg rupi katete wà. 33 Umupu'àm Moizez tàpuz izywyr ikatu haw tàpuzràn ma'e hapy haw waiwyr har. Umuzaiiko pànuhu tàpuzràn izywyr ikatu haw hukenaw rehe har romo no. A'e ma'e iapo pawire umumaw uma'ereko haw kury.

Ywàkun upyk tàpuzràn a'e kury

34 Na'e amo ywàkun upyk tàpuzràn kury. Uhyape katu kury. Tynehem Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e heko haw heny katu haw pupe kury. 35 A'e rupi Moizez nupuner kwaw ipupe wixè haw rehe.

36 Aze a'e ywàkun uzeupir tàpuzràn wi, xo a'e mehe zo Izaew oho amo me wà, amo ae ywy rehe uker haw iapo pà wà. 37 Aze nuzeupir kwaw, upyta teko a'e pe amo me oho 'ym pà wà. 38 Wata haw nànan wà, 'aromo wà, wexak ywàkun Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e hereko haw wà, tàpuzràn i'aromo wà. Pyhaw wexak tata i'aromo ukaz ma'e wà no.